

PIRMĀ PALĪDZĪBA KULTŪRAS MANTOJUMAM KRĪZES APSTĀKĻOS

PIRMĀ PALĪDZĪBA KULTŪRAS MANTOJUMAM KRĪZES APSTĀKĻOS

1. Rokasgrāmata

*Koordinēta sagatavošanās ārkārtas situācijām un
materiālā un nemateriālā mantojuma saglabāšana
krīzes apstākļos*

Aparna Tandong

Publicējis Starptautiskais kultūras vērtību saglabāšanas un atjaunošanas izpētes centrs (ICCROM), Via di San Michele 13, 00153 Roma, Itālija;
Prinča Kļausa fonds kultūrai un attīstībai, Kingsfordweg 151, 1043 GR Amsterdama, Nīderlande;
Organizācija Cultural Emergency Response, Herengracht 474, 1017 CA Amsterdama, Nīderlande;
Starptautiskā kultūras pieminekļu un ievērojamu vietu padome (ICOMOS) – Latvija, Mazā Pils iela 17/19, Rīga, Latvija LV 1050

© ICCROM, Prince Claus Fund for Culture and Development, Cultural Emergency Response, ICOMOS Latvia, 2024

ISBN 978-92-9077-345-0

AUTORI

Galvenā autore un redaktore Aparna Tandon, ICCROM

SATURS

Pēckatastrofas bojājumu un riska novērtējums

Rohit Jigyasu, Eugénie Crété, Elke Selter

Saglabāšana un stabilizācija

Eugénie Crété, Elke Selter, Xavier Romão, Esmeralda Paupério

Gadījumu piemēri

María Cecilia Rodríguez Moreno, Eugénie Crété, Ihor Poshyvailo, Kyaw Myo Ko, Elke Selter, Valentina Spano, Layla Salih

Zinātniskais apskats

Jessica Doyle, Jonathan Eaton, Sonia Giovinazzi

Izpēte

Jessica Doyle, Valentina Spano

Informācijas sakārtojums

Christopher Malapitan

KOORDINATORI

ICCROM

Catherine Antomarchi, Aparna Tandon, Jennifer Copithorne, Isabelle de Brisis & Isabelle Verger

Prince Claus Fund

Deborah Stolk

Tulkojums latviešu valodā:

Jānis Vanags, SIA SERRES
Zinātniskā korektūra: Artūrs Lapiņš, Māra Sprūdža, Katrīna Kukaine

Šī publikācija ir brīvi pieejama (Open Access) saskaņā ar Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) licenci (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>). Izmantojot šīs publikācijas saturu, lietotāji piekrīt, ka tiem ir saistoši jebkura turpmākā ICCROM atvērtās piekļuves krātuves lietošanas noteikumi.

Orģinālais nosaukums: First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis; 1. Handbook and 2. Toolkit
Publicēts 2018.gadā, autors Starptautiskais kultūras vērtību saglabāšanas un atjaunošanas izpētes centrs (ICCROM) un Prinča Kļausa fonds kultūrai un attīstībai. Orģinālais versijas: © ICCROM, Prince Claus Fund for Culture and Development, 2018.

Izmantotie apzīmējumi un materiālu noformējums visā šajā publikācijā nenozīmē, ka ICCROM un PCFCD pauz kādu viedokli par jebkuras valsts, teritorijas, pilsētas vai apgabala, vai tās iestāžu juridisko statusu, vai par tās robežām. Šajā publikācijā paustas autoru idejas un viedokļi; tie ne vienmēr atspoguļo ICCROM un PCFCD idejas un viedokļus, kas tādējādi neuzņemas atbildību par autoru uzskatiem.

Vāka foto: Rohit Jigyasu

SATURS

Priekšvārds.....	5
Ievads.....	6
Rokasgrāmatas izmantošana.....	8

Pirmā palīdzība kultūras mantojumam

• Kas ir pirmā palīdzība kultūras mantojumam?.....	10
• Kā to nodrošināt?.....	11
• Kas uzsāk tās sniegšanu?.....	14
• Kāpēc koordinēt?.....	18
• Kad to nodrošināt?.....	20

1.posms: situācijas analīze

• Kas ir situācijas analīze?.....	25
• Kāpēc veikt situācijas analīzi?.....	26
• Kam būtu jāpiedalās?.....	27
• Kā to īstenot?.....	28

2.posms: bojājumu un risku novērtējums pēc negadījuma vai katastrofas

• Kas ir bojājumu un risku novērtējums pēc negadījuma.....	43
• Kāpēc tas nepieciešams?.....	44
• Kā to īstenot?.....	45

3.posms: saglabāšana un stabilizācija

• Kas ir saglabāšana un stabilizācija?.....	69
• Kas var nodrošināt saglabāšanu un stabilizāciju?.....	70
• Objekta aizsardzība.....	73
• Evakuācija.....	77
• Glābšana.....	88
• Konstrukciju ārkārtas stabilizācija.....	104
• Nemateriālā mantojuma saglabāšana.....	117

Agrīnā atjaunošana

• Kas ir agrīnā atjaunošana?.....	125
• Ieteicamās darbības.....	127
• Secinājumi.....	135

Termini	136
----------------------	-----

Atsauces	150
-----------------------	-----

PRIEKŠVĀRDS

Kultūra ir attīstības virzītājspēks. Tomēr attīstības gaitā izveidoto un uzkrāto vienā brīdī var iznīcināt negadījums vai katastrofa, traģiski atsviežot sabiedrību daudzus gadus atpakaļ. Tomēr ciešanu un zaudējumu apstākļos cilvēki ir spējuši izturēt, un kultūrai šajā stāstā ir svarīga loma. Šis apstāklis ir rosinājis zinātnieku aprindas vairāk pievērsties kultūras tradīciju un noturības mehānismu savstarpējai mijiedarbībai.

Prinča Klausa fonda kredo — kultūra ir pamatvajadzība — cieši sasaucas ar ICCROM principu saglabāt kultūru un veicināt tās daudzveidību. Ar šādu uzstādījumu abas organizācijas kopīgi izstrādājušas materiālu, lai atspoguļotu sabiedrības un galveno ieinteresēto pušu viedokļus nozīmīgu kultūrvēsturisko vietu un objektu atjaunošanā. Tas savukārt palīdz stiprināt noturību pret turpmākām katastrofām.

Viens no galvenajiem izaicinājumiem ir apstāklis, ka lielākajā daļā valstu un reģionu kultūras mantojums oficiāli nav iekļauts katastrofu un ārkārtas situāciju reaģēšanas plānos. Tomēr atbildīgie dienesti apliecinās, ka viņi neizbēgami ir iesaistīti mantojuma glābšanā tādēļ, ka reizēm tas palīdz pasargāt vietējo iedzīvotāju dzīvības, kuri kultūrvēsturiskās vērtības mēģina glābt pēc savas iniciatīvas, un citkārt tādēļ, ka mantojumam ir nozīmīga simboliska loma zaudējumu un traumu pārvarēšanā.

Kultūra nevar gaidīt. Gan ICCROM, gan Prinča Klausa fonds stingri atbalsta šo uzskatu. 2010. gadā ICCROM kopā ar Itālijas Kultūras ministriju un vairākiem citiem partneriem uzsāka kursu “Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos”. Tas tika papildināts, iesaistot Smitsona institūtu un Prinča Klausa fondu, kas ir palīdzējuši stiprināt “pirmās palīdzības sniedzēju kultūrai” tīklu un finansē šo ideju tālāku izplatību ar dalībnieku palīdzību.

Šī grāmata ir paredzēta, lai sakārtotu pirmās palīdzības procesus un veicinātu pētniecību, plašāku darbību šajā jomā un informētību. Šīs grāmatas veidotāji ir informēti par to, ka katra ārkārtas situācija sniedz mums jaunu mācību un ļauj mums turpināt novērst nepilnības zināšanās un praksē. Šeit sniegtā informācija atspoguļo dažādus viedokļus, mēģinot rosināt iekļaujošas diskusijas par šo tematu.

Nav šaubu, ka katastrofu riska mazināšana ir jautājums, pie kura vēl daudz jāstrādā. Mēs ceram, ka šī rokasgrāmata un praktiskie ieteikumi pavērs jaunus ceļus kultūras saglabāšanai, kas sākas ar attīstību un beidzas ar noturību.

Vebers Ndro (Webber Ndro) ICCROM
ģenerāldirektors

Jumana El Zen Kuri (Joumana El Zein Houry) PCFCD direktore

IEVADS

Kāpēc aizsargāt kultūras mantojumu humānas krīzes laikā?

Kultūra nevar gaidīt. Gandrīz mēnesi pēc 2015. gada postošajām zemestrīcēm lūdzējus un ziedu pārdevējus jau atkal varēja redzēt tempļu gruvešos vēsturiskajā Katmandu laukumā Nepālā. Neskatoties uz pēcgrūdieniem, viņi bija tur, lai meklētu mierinājumu ikdienas reliģiskajos rituālos un atsāktu savus ikdienas ieradumus, vienlaikus skaidri norādot, ka turpmākai Nepālas iedzīvotāju pasargāšanai no zemestrīcēm vispirms ir jāstabilizē Nepālas senie tempļi un pilsētu laukumi.

Gadu vēlāk, veicot meklēšanas un glābšanas darbus pēc zemestrīces, ugunsdzēsēji Itālijā palīdzēja vietējiem iedzīvotājiem evakuēt *Madonna Addolorata* (*Sērojošā Madonna*) gleznu no baznīcas Norsijā (Norcia), pirms tā pilnībā sabruka nākamajā zemestrīcē divus mēnešus vēlāk. Ugunsdzēsēji par prioritāti noteica gleznas glābšanu, jo viņi saprata, ka Norsijas iedzīvotājiem Madonna simbolizē izturību, jo bija zināms, ka tā ir pārdzīvojuši iepriekšējās zemestrīces.

Pašai dziedīga un brīvprātīga kultūras mantojuma aizsardzība neaprobežojas tikai ar katastrofām. Ir zināms, ka vardarbīgos konfliktos ierauti cilvēki par prioritāti uzskata sava kultūras mantojuma aizsardzību pat tad, ja ir apdraudēta viņu personīgā drošība. Fotografijas, dokumenti, reliģiskie un personiskie priekšmeti, tradīcijas un ēkas — viss, kas vieno cilvēkus un kas piedāvā identitātes izjūtu vai iztikas līdzekļus, kļūst vērtīgāks sarežģījumu apstākļos. Tāpēc ir būtiski, lai kultūras mantojuma aizsardzība ietu roku rokā ar humāno palīdzību, ko sniedz ārkārtas situācijas laikā un pēc tās, jo īpaši tad, ja vispārējais mērķis ir palīdzēt cilvēkiem pārvarēt traumu un atsākt normālu ikdienas dzīvi.

Kāpēc šī rokasgrāmata?

Kultūras mantojuma saglabāšana liela mēroga un daudzpusīgu krīžu apstākļos ir sarežģīta daudzu iemeslu dēļ. Viens no galvenajiem iemesliem ir tas, ka valstu un starptautiskās ārkārtas situāciju pārvaldības sistēmās netiek ņemts vērā kultūras mantojums. Papildus tam jāņem vērā vairāki svarīgi jautājumi. Ja skarti vairāki kultūras objekti, ar ko sākt? Kas var nodrošināt piekļuvi? Kas var palīdzēt? Kad ir īstais laiks saglabāšanas pasākumiem? Kā tie būtu jāveic?

Šajā rokasgrāmatā un tās praktiskajos ieteikumos ir izskaidrota "pirmā palīdzība kultūras mantojumam"*: tūlītējas un savstarpēji saistītas darbības, kuras veic nekavējoties, lai stabilizētu apdraudēto materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu un samazinātu riskus ar mērķi veicināt tā atjaunošanu. Izmantojot praksē pārbaudītu trīspakāpju sistēmu, šī metode nosaka, kad un kā aizsargāt apdraudēto kultūras mantojumu, un norāda visus dalībniekus, kas varētu palīdzēt šādās darbībās. Šeit ieteiktās darbības un procesus var pielāgot dažādiem ārkārtas situāciju veidiem.

Šīs rokasgrāmatas mērķis:

- Mācību līdzeklis glābējiem, brīvprātīgajiem un speciālistiem, kas nodarbojas ar kultūras vērtību glābšanu.
- Līdzeklis, lai uzlabotu kultūras mantojuma iestāžu sagatavotību ārkārtas situācijām un reaģēšanas plānus.
- Rokasgrāmata, lai sniegtu pirmo palīdzību kultūras mantojumam vienlaikus ar humāno palīdzību un atjaunošanas darbībām.

Šeit izklāstīti kultūras mantojuma pirmās palīdzības aspekti, lai koordinēti palīdzētu krīzes skartajiem iedzīvotājiem. Mēs ceram, ka tādējādi veicināsim pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojumam, iekļaujot šo elementu starptautiskajās, valsts un vietējās ārkārtas reaģēšanas un humānās palīdzības sistēmās.

Šis materiāls joprojām tiek papildināts ar jaunām atziņām, tādēļ tā autori labprāt saņemtu atsauksmes un padomus, lai arī turpmāk palīdzētu tiem, kam tas visvairāk nepieciešams.

Aparna Tandona

ICCROM programmas "Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos" koordinatore
fac@iccrom.org

*šeit un turpmāk tekstā termins "pirmā palīdzība" lietots ar nozīmi "pirmā palīdzība kultūras mantojumam"-tulks.piez.

Rokasgrāmatas izmantošana

Šeit sniedzam dažus ieteikumus, lai palīdzētu izmantot šo rokasgrāmatu un tai pievienotos ieteikumus.

GRĀMATAS NORĀDES

Katras lapas augšējā labajā pusē atradīsiet interaktīvas norādes, kas palīdz pāriet uz vēlamo rokasgrāmatas sadaļu.

ATSAUCES

Zilā krāsā un treknrakstā: atsaucies uz konkrētām dokumenta sadaļām.

Oranžā krāsā un treknrakstā: atsaucies uz terminiem.

PADOMI: noderīga praktiskā pieredze.

UZMANĪBU: nepieciešama piesardzība, lai izvairītos no neparedzētiem draudiem un kļūdām.

LITERATŪRA: noderīga papildus lasāmviela.

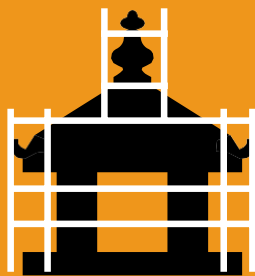

GADĪJUMA IZPĒTE: situācijas analīze, labā prakse vai gūtā pieredze šajā jomā.

INTERAKTĪVS UZDEVUMS: izmēģiniet uzdevumu vai vingrinājumu.

**PIRMĀ
PALĪDZĪBA
KULTŪRAS
MANTOJUMAM**

Kas ir pirmā palīdzība kultūras mantojumam?

Tūlītēju un savstarpēji saistītu darbību kopums, lai stabilizētu apdraudēto **kultūras mantojumu** un samazinātu **riskus ārkārtas situācijā** un pēc tās, tiek uzskatīts par pirmo palīdzību kultūras mantojumam. Šādas ārkārtas situācijas cēlonis var būt **dabas** vai **cilvēka radīts** (antropogēns) apdraudējums, vai abi kopā. Pirmā palīdzība ietver ārkārtas situācijas **analīzi** un tās iespējamo ietekmi uz kultūras mantojumu; **bojājumu un risku novērtējumu**; **saglabāšanu un stabilizāciju**.

Pirmās palīdzības vispārējais mērķis ir veicināt apdraudētā kultūras mantojuma atjaunošanu, tādējādi veicinot ar to saistīto kopienu atgūšanos pēc ārkārtas situācijas.

Pirmā palīdzība kultūras mantojumam iekļaujama atbildīgo iestāžu un organizāciju krīzes plānos. Daudzos gadījumos, jo īpaši pēc liela mēroga katastrofām, pirmā palīdzība kultūras mantojumam bieži tiek uzsākta tikai pēc oficiāli izsludinātās ārkārtas situācijas beigām. Tomēr iepriekšēja sagatavošanās un rīcības saskaņošana palīdzēs nodrošināt ātru un efektīvu pirmo palīdzību kultūras mantojuma jomā, saskaroties ar reālu ārkārtas situāciju.

Tempļa ārkārtas stabilizācija Katmandu, Nepālā, 2015. gads Fotoattēls: ICCROM.

Kā mēs varam sniegt pirmo palīdzību dažāda veida kultūras mantojumam ārkārtas situācijās?

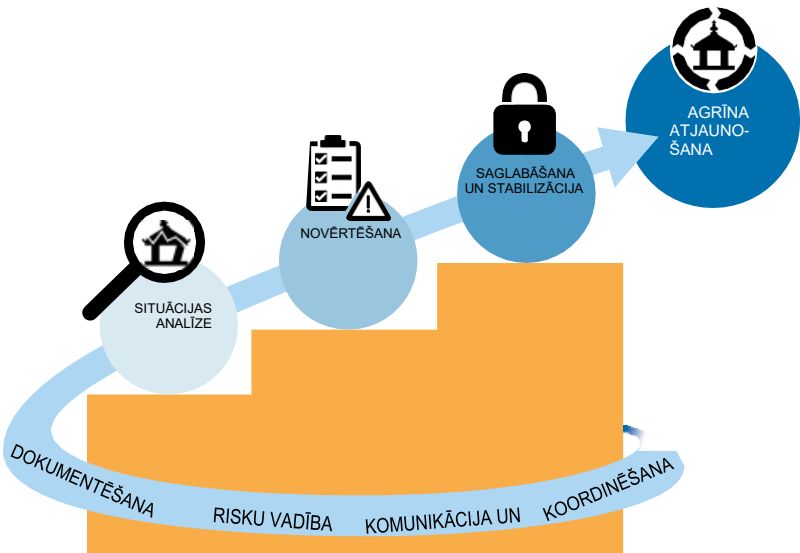
Šajā rokasgrāmatā ir izklāstīta trīs soļu pieeja, lai nodrošinātu pirmo palīdzību visa veida kultūras mantojumam dažādās vietās.

Pieejas pamatā ir ICCROM starptautiskais daudzpusējais kurss “**Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos**” (FAC), plaša praktiskā pieredze un starpdisciplināra sadarbība ar profesionāļiem visā pasaulē.

Tā kā ārkārtas situācijas būtiski atšķiras viena no otras, šajā pieejā aprakstītās darbības ir jāpielāgo konkrētajiem apstākļiem.

PAMATKONCEPCIJA: PIRMĀ PALĪDZĪBA KULTŪRAS MANTOJUMAM

Katram šīs pieejas solim ir izstrādāta atsevišķa procedūra, kas paredz secīgas darbības.

1.solis: situācijas analīze

Situācijas analīze sniedz izpratni par plašāku krīzes kontekstu. Tā ļauj pirmās palīdzības sniedzējiem izstrādāt konkrētai situācijai pielāgotu plānu darbībām konkrētajā objektā. Krīzes beigās tiek veikta padziļināta situācijas analīze, lai noteiktu vidēja termiņa un ilgtermiņa vajadzības **kultūras mantojuma atjaunošanai**.

2.solis: bojājumu un riska novērtējums

Postījumi jeb bojājumi objektā **un riska novērtējums** ļauj konstatēt un dokumentēt kultūras mantojumam nodarīto kaitējumu un riskus pēc **katastrofas**. Šī posma rezultāti palīdz noteikt prioritātes turpmākajām darbībām.

3.solis: saglabāšana un stabilizācija

Saglabāšana un **stabilizācija** paredz darbības, kas palīdz ierobežot kaitējumu un samazināt riskus, sekmējot apdraudētā mantojuma atjaunošanu. Šajā posmā izmanto atšķirīgu pieeju materiālā un nemateriālā mantojuma jomā.

Lai sekmīgi īstenotu šajā pieejā izklāstītos pasākumus, būtiska nozīme ir **dokumentācijai**, pastāvīgai **riska vadībai**, **komunikācijai** un **saskaņošanai** ar citiem **pirmās palīdzības sniedzējiem**. Šajā pieejā aprakstītās procedūras palīdz noteikt jomas, kurās kopīgi sadarbojas pirmās palīdzības sniedzēji kultūras mantojumam, vietējās kopienas, glābēji jeb neatliekamās palīdzības sniedzēji un humānās palīdzības organizācijas.

Kultūras mantojuma saglabāšanā un atjaunošanā jāievēro tādi principi kā cilvēcība, neitralitāte, objektivitāte un neatkarība. Lai praksē īstenotu šos ideālus, rokasgrāmatā ievēroti humānās palīdzības sniegšanā noteiktie principi.

Kultūras mantojuma pirmās palīdzības pamatprincipi

1. Uz cilvēkiem vērsta pirmā palīdzība

Cilvēku vajadzību noteikšana par prioritāti un viņu spēju uzlabošana saglabāt savu mantojumu ir šīs pieejas neatņemama sastāvdaļa.

Kultūras mantojuma objektus bieži izmanto, lai nodrošinātu patvērumu un pajumti krīžu laikā. Šādas vajadzības būtu jāņem vērā, glābjot kultūras mantojumu, un tādējādi jāatvieglo palīdzības sniegšana. Turklāt statistika liecina, ka lielākajā daļā katastrofu vietējie iedzīvotāji ir pirmie, kas reaģē un glābj savu kultūras mantojumu. Piemēram, 2012. gada konflikta laikā Mali ziemeļos privātā glabāšanā esošie senie manuskripti bija drošībā, ievērojot kopienā pastāvošās tradīcijas. Bieži vien iedzīvotājiem ir gadu gaitā uzkrātas zināšanas (piemēram, tradicionālās būvniecības metodes), kas būtu jāizmanto atjaunošanas darbā.

2. Iekļaujoša attieksme un daudzveidība

Pirmajai palīdzībai jābūt iekļaujošai un cieņpilni jāattiecas pret visiem elementiem, kas veido katastrofas skartās teritorijas kultūras mantojumu.

Kultūras mantojuma pirmās palīdzības sniedzēji var nevilus pieņemt subjektīvus lēmumus, kā rezultātā kultūras mantojums tiek selektīvi novērtēts un skartajā teritorijā palielinās pastāvošā nevienlīdzība. Piemēram, parasti atbildīgās iestādes koncentrējas uz ikoniskā vai monumentālā mantojuma aizsardzību, savukārt tradicionālais vai konkrētai vietai raksturīgais tautas mantojums lielā mērā netiek ņemts vērā.

3. Konteksts un reaģēšana ārkārtas situācijā

Izpratnei par plašāku ārkārtas situācijas kontekstu ir izšķiroša nozīme, lai sniegtu pirmo palīdzību kultūras mantojumam.

Katrai ārkārtas situācijai ir noteikts konteksts. Situācijas analīze ļauj apzināt iesaistīto pušu tūlītējās vajadzības un spējas aizsargāt kultūras mantojumu. Konteksta novērtējums arī palīdz noteikt riska faktorus, kas attiecīgajā krīzē varētu radīt lielāku kaitējumu kultūras mantojumam. Piemēram, apsardzes trūkums var palielināt kultūras mantojuma objektu izlaušanās risku vardarbīgu konfliktu laikā.

4. Kultūras sasaiste ar humāno palīdzību

Pirmā palīdzība kultūras mantojumam būtu jānodrošina kopā ar humāno palīdzību un atjaunošanas darbiem.

Ņemot vērā, ka jebkurā krīzes situācijā cilvēku dzīvības glābšana ir galvenā prioritāte, kā arī to, ka katastrofu skartajiem cilvēkiem ir tiesības saņemt palīdzību savas kultūras nepārtrauktības veicināšanai, pirmās palīdzības koncepcijā uzsvēta kultūras un humānās palīdzības savstarpējā sasaiste. Tādēļ kultūras mantojuma saglabāšana būtu jāuzsāk, cieši sadarbojoties attiecīgajām valsts un humānās palīdzības organizācijām, piemēram, humānās palīdzības programmās iesaistīto darbaspēku varētu izmantot, lai šķīrotu bojāto kultūras pieminekļu fragmentus un glābtu kultūras priekšmetus pēc katastrofas.

5. Nenodariet lielāku kaitējumu

Pirmās palīdzības darbībām būtu jānovērš jauni bojājumi un jāveicina atjaunošanas darbs.

Viens no galvenajiem kultūras mantojuma pirmās palīdzības mērķiem ir novērst turpmāku kaitējumu, novērtējot un mazinot riskus. Piemēram, izveidojot sprādziendrošu pagaidu glabātavu kultūras priekšmetu kolekcijām, jānodrošina, ka tā nav pakļauta tādiem riskiem kā plūdi vai izlaušanās.

Kas var dot atļauju uzsākt pirmās palīdzības sniegšanu?

Vairumā gadījumu skartā kultūras mantojuma īpašnieks vai par to atbildīgā organizācija dod atļauju uzsākt pirmās palīdzības sniegšanu. Īpašnieks var būt valsts vai pašvaldības iestāde, vai reliģiska organizācija.

Tomēr īpašnieks nav vienīgais, ar kuru jārēķinās. Oficiāli izsludinātas ārkārtas situācijas laikā par katastrofas pārvaldību atbildīgās institūcijas nosaka glābšanas un **reaģēšanas** prioritātes.

Ārkārtas situāciju pārvaldības regulējumam ir liela nozīme valsts līmenī, nosakot, kam ir vispārējās pilnvaras uzsākt glābšanas darbus un nodrošināt piekļuvi skartajai(-ajām) teritorijai(-ām). Lai uzsāktu pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojumam, ir vajadzīga atļauja un saskaņojums gan ar īpašnieku, gan ar institūciju, kas atbild par glābšanas darbiem kopumā.

*Atīrīšanas darbi tūlīt pēc zemestrīces
Katmandu, Nepāla, 2015. gads. Fotoattēls: Tapash Paul/Drik.*

Oficiāli izsludinātas ārkārtas situācijas gadījumā atbildīgā valsts iestāde parasti ieceļ **ārkārtas situācijas koordinatoru** vai **incidenta pārvaldnieku**, kas izveido **ārkārtas situāciju pārvaldības sistēmu** saskaņā ar iepriekš noteiktu procedūru. Piemēram, Indijā Valsts katastrofu pārvaldības iestāde koordinē reaģēšanu uz visām dabas un cilvēka izraisītām katastrofām saskaņā ar 2005. gada **Valsts katastrofu pārvaldības likumu**.

Atkarībā no apdraudējuma specifikas un mēroga neatliekamās palīdzības sniedzēji, piemēram, civilās aizsardzības vienības, Sarkanā Krusta brīvprātīgie, policija un militārie spēki strādā valsts ārkārtas situāciju pārvaldības sistēmā, lai glābtu dzīvības, atjaunotu sakaru un transporta iespējas, kā arī apmierinātu citas pamatvajadzības.

Liela mēroga ārkārtas situācijā valstu valdības Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) vadībai var lūgt palīdzību no citas valsts vai starptautiskās sabiedrības. ANO vada humānās palīdzības pasākumus, izmantojot Starpaģentūru pastāvīgo komiteju (IASC), kuras sastāvā ir galvenie humānās **palīdzības** sniedzēji no ANO un starptautiskajām organizācijām. 48 stundu laikā pēc ārkārtas situācijas iestāšanās IASC to klasificē pēc mēroga, sarežģītības, steidzamības un pieejamās vietējās **kapacitātes** pārvaldīt situāciju, pamatojoties uz sākotnējo novērtējumu.

2. vai 3. **līmeņa ārkārtas situācijas** gadījumā ANO aktivizē koordinētu starpaģentūru (ANO, starpvaldību un nevalstisko organizāciju) reaģēšanas programmu, sagrupējot humāno palīdzību tematiskās **kopās**. Šādas ārkārtas situācijas parasti liecina, ka ir kritiski iedragātas vietējās iestādes un to reaģēšanas spējas. Šādos gadījumos vietējā pašvaldība sadarbojas ar starptautiskām aģentūrām, lai, piemēram, veiktu novērtējumus un pieprasītu finansējumu. Pašlaik kultūra nav iekļauta šajā tematisko kopu sistēmā.

Ja ārkārtas situācija tiek pasludināta par sarežģītu, ANO humānā palīdzība var iekļaut arī miera uzturēšanas misiju, izmantojot militāras un/vai policijas operācijas.

Skatīt atsauces 151. lpp.

Kas var plānot un sniegt pirmo palīdzību?

Pirmās palīdzības sniedzējs kultūras jomā var plānot un nodrošināt pirmo palīdzību sadarbībā ar glābējiem, neatliekamās palīdzības sniedzējiem, humānās palīdzības speciālistiem, mantojuma īpašniekiem un brīvprātīgajiem.

Pirmās palīdzības sniedzējs ir persona, kas ir saņēmusi iepriekšēju apmācību par apdraudētā kultūras mantojuma aizsardzību ārkārtas situācijas laikā vai tūlīt pēc tās. Sniedzot pirmo palīdzību kultūras mantojumam **liela mēroga vai sarežģītās ārkārtas situācijās**, ir jāreķinās ar konkurenci attiecībā uz pārtiku, ūdeni, pajumti, drošību un citām pamatvajadzībām. Tāpēc pirmās palīdzības sniedzējam ir jāspēj tikt galā ar fiziskajām, garīgajām, vides un darba prasībām konkrētu uzdevumu veikšanā.

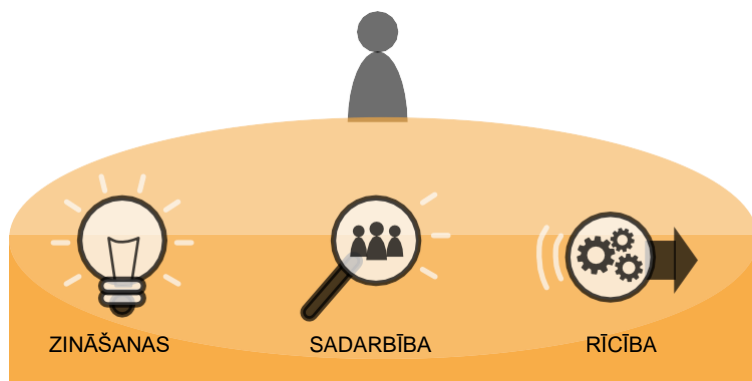
Palīdzības sniedzējiem vajadzētu būt zināšanām un prasmēm, lai novērtētu, dokumentētu, saglabātu un stabilizētu dažāda veida kultūras mantojumu dažādās ārkārtas situācijās. Tāpat jāspēj strādāt daudzprofilu komandās. Pirmās palīdzības sniedzējus var piesaistīt no vietējo iedzīvotāju vidus, kā arī glābšanas dienestiem un kultūras mantojuma iestādēm.

Nosakiet kādu no jūsu iestādes darbiniekiem vai vietējās kopienas, kurš vislabāk atbilstu šai lomai (skat.zemāk).

Pirmās palīdzības sniedzēji. Portoprensa, Haiti, 2010.g. Foto: Aparna Tandona, ICCROM.

Trīs galvenās pirmās palīdzības sniedzēja* īpašības

Zināšanas

- izprot kultūras mantojuma daudzveidību
- zināšanas par ārkārtas situācijām
- spēcīgas analītiskās prasmes un kritiskā domāšana

Sadarbība, orientēts uz cilvēkiem

- aktīvs klausītājs
- izprot un ciena sociālās normas un vērtības
- komandas spēlētājs
- ņem vērā cilvēku vajadzības
- spēj panākt uzticēšanos

Rīcības cilvēks

- pozitīva attieksme un spēja izdarīt iecerēto
- radošs problēmu risinātājs
- ātri domā, rod risinājumus, fiziski izturīgs

* palīdzības sniedzējs- šeit un turpmāk izmantots ar nozīmi "pirmās palīdzības sniedzējs kultūras mantojumam"-tulks.piez.

Kāpēc svarīgi saskaņot pirmo palīdzību kultūras mantojumam ar glābšanas darbiem kopumā?

Ārkārtas situācijas laikā prioritātes tiek noteiktas, izmantojot iepriekš izstādātas valsts vai starptautiskas krīzes pārvaldības sistēmas. Pamatojoties uz noteiktajām prioritātēm, atbalsts tiek sniegts, izmantojot šīs sistēmas. Lai garantētu drošību, piekļuve katastrofas skartajai zonai tiek stingri kontrolēta.

Lai piekļūtu skartajai teritorijai un prioritizētu palīdzību kultūras mantojumam, ir svarīgi saskaņot centienus kultūras jomā ar vispārējiem glābšanas darbiem. Pretējā gadījumā mantojums var tikt sabojāts vai iznīcināts.

Pirmās palīdzības sniegšana kultūras mantojumam - Haiti

Pirmajos mēnešos pēc Haiti zemestrīces 2010. gadā Nacionālā mantojuma saglabāšanas institūts (*Institut de Sauvegarde du Patrimoine National (ISPAN)*) organizēja mācības, lai atzīmētu bojātās vēsturiskās ēkas katastrofas skartajās teritorijās. Tā kā institūtam nebija pietiekamas iespējas (finansējuma un darbaspēka ziņā), lai saglabātu un stabilizētu ēkas, tā mērķis bija novērst ēku nojaukšanu un veikt pasākumus to aizsardzībai atkarībā no to nozīmīguma, funkcijas un izmantojuma.

Mantojuma būvju atzīmēšana Žakmelā, Haiti, 2010.g. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

Šie pasākumi tika veikti paralēli konstruktīvo parametru novērtējumiem, ko veica par valsts būvdarbiem atbildīgā ministrija un atbilstīgās ANO aģentūras. Pilnīga pasākumu saskaņošana nebija iespējama galvenokārt tāpēc, ka kultūras mantojuma atjaunošana vai aizsardzība nebija iekļauta ne valsts, ne starptautiskajā krīžu un glābšanas darbu plānā. Tā rezultātā daudzas vēsturiskas būves tika atzītas par nedrošām un galu galā nojauktas.

Skatīt atsaucē 153. lpp.

Atzīmēta mantojuma ēka Žakmelā, Haiti, 2010. g. Fotoattēls: Aparna Tandong,

Kad sniedz pirmo palīdzību kultūras mantojumam?

Ārkārtas situācijā galvenā prioritāte ir glābt cilvēku dzīvības un garantēt drošību. Kad tas izdarīts, var uzsākt pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojuma jomā. Tomēr jau savlaicīgi pirms ārkārtas situācijas ir jāizveido sadarbības mehānismi ar dažādiem glābšanas dienestiem un humānās palīdzības sniedzējiem, kas iekļaujami vietējo pašvaldību un kultūras mantojuma iestāžu krīžu plānos. Praksē pirmās palīdzības sniegšana uzsākama atkarībā no šādiem faktoriem:

- Ārkārtas situācijas raksturs un mērogs- **lielas** vai **sarežģītas ārkārtas** situācijas gadījumā, kam raksturīgi plaši postījumi un liels bojāgājušo skaits, pirmās palīdzības sniegšana var aizkavēties.
- Piekļuve katastrofas skartajām teritorijām- bruņota konflikta vai kodolkatastrofas gadījumā piekļuve skartajai teritorijai ir ierobežota, kas aizkavē pirmās palīdzības sniegšanu.
- Mantojumam nodarītā kaitējuma apmērs un/vai tā nozīme **ieinteresētajām** personām (piemēram, vietējā, valsts, starptautiskā nozīme)- ja postījumi ir lieli, vajadzība pēc ārējas palīdzības var aizkavēt praktiskos pasākumus. Tāpat ļoti nozīmīga mantojuma, piemēram, Pasaules mantojuma vietu apdraudējuma gadījumā, iespējams, ārējiem ekspertiem jāapseko vieta pirms jebkādu darbību veikšanas.
- Vietējā kapacitāte un sagatavotība- ja objektā pieejams apmācīts personāls un resursi, ir izstrādāti sadarbības mehānismi ar glābšanas dienestiem, ir vieglāk uzsākt pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojumam tūlīt pēc sākotnējiem dzīvības glābšanas pasākumiem.

Pirmās palīdzības pasākumu uzsākšana: kultūras mantojums Itālijā un Irākā

Kā minēts iepriekš, īstais laiks pirmās palīdzības sniegšanai ir atkarīgs no ārkārtas situācijas rakstura un mēroga. Piemēram, pēc pirmās zemestrīces, kas 2016. gada 24. augustā skāra Itālijas centrālās daļas kalnu reģionu, meklēšanas un glābšanas operācijas ilga desmit dienas; tikai pēc šī laikposma Itālijas Civilās aizsardzības departaments sadarbībā ar Kultūras ministriju veica sākotnējo novērtējumu par postījumiem, kas nodarīti nekustamajam un **kustamajam kultūras mantojumam** šajā teritorijā.

Irākas ziemeļos to kultūras mantojuma objektu novērtējumu, kas tika apzināti iznīcināti 2014. gadā, nevarēja veikt vēl sešus mēnešus pēc Mosulas pilsētas atbrīvošanas. Piekļuves okupētajām teritorijām un neskaidri drošības apstākļi pēc to atbrīvošanas 2016. gada beigās būtiski aizkavēja pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojumam skartajās teritorijās.

Skatīt atsauces 153. lpp.

*Augšā: Zemestrīce Itālijas centrālajā daļā, 2016. gads. Foto: Aparna Tandona, ICCROM.
Apakšā: Pirmās palīdzības pasākumi Nimrudas arheoloģiskajā objektā, Irākas ziemeļos, 2017. gads. Foto: Layla Salih.*

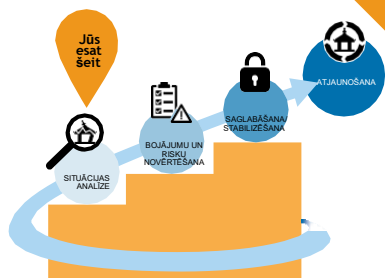

Mācību nolūkos **pieņemiet**, ka jūsu reģionā ir izsludināta ārkārtas situācija. Situācija nav skaidra, jo turpina pienākt ziņojumi par postījumiem. Sākotnējā informācija liecina, ka kultūras mantojumam ir nodarīti bojājumi vairākās vietās, un tiek prognozēti lieli zaudējumi. Daudzveidīgais un bagātais kultūras mantojums jūsu reģionā ir saistīts ar jūsu valsts nacionālo identitāti. Rūpējoties par iespējamo vēsturisko vērtību zudumu, jūs vēlētos sniegt pirmo palīdzību kultūras mantojumam.

Ar ko jūs sāksiet?

Lasiet tālāk, lai uzzinātu plašāku informāciju.

PIRMAIS SOLIS SITUĀCIJAS ANALĪZE

Kas ir situācijas analīze?

Uzticamas informācijas vākšana ārkārtas situācijā var būt sarežģīta, īpaši, ja tā ir fragmentāra un savākta no neapstiprinātiem avotiem. Tāpēc pirms kultūras mantojuma saglabāšanas pasākumiem veltiet laiku, lai novērtētu situāciju, analizētu savāktu informāciju un sagatavotu stratēģiju pirmās palīdzības sniegšanai. Ja tas netiks darīts, var tikt nepareizi noteiktas prioritātes, palielināts kaitējums mantojumam un pat apdraudēta iesaistīto personu dzīvība.

Situācijas analīze ir sistemātisks novērtējums par pēkšņu ārkārtas situāciju vai pakāpeniski progresējošu krīzi. Tas ietver konkrētas informācijas vākšanu un informācijas salīdzināšanu par apstākļiem pirms un pēc notikuma, lai pieņemtu lēmumus par pasākumiem objektā un noteiktu neatliekamās vajadzības, kā arī esošās iespējas tās risināt.

Situācijas analīze ir plaši izmantota metode humānās palīdzības organizācijās. To izmanto, lai noteiktu prioritātes palīdzībai tūlīt pēc katastrofas un **agrīnās atjaunošanas** posma sākumā, lai noteiktu ilgtermiņa vajadzības humānās palīdzības jomā.

Situācijas analīze kā daļa no starptautiskā kursa "Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos", Amsterdamā, Nīderlande, 2015. gads. Fotoattēls: ICCROM.

Kāpēc veikt situācijas analīzi par pirmo palīdzību kultūras mantojumam?

Strauji progresējošā krīzē situācijas analīze var palīdzēt samazināt riskus un ierobežot vai novērst kaitējumu kultūras mantojumam. Ja to veic, sākot darbību kultūras mantojuma objektā, situācijas analīze var palīdzēt noteikt svarīgās darbības vietas, laikus, un apjomu.

Balstoties uz pirmskatastrofas informāciju par ietekmēto kultūras mantojuma objektu veidiem un nozīmīgumu, situācijas analīze palīdz atbildēt uz būtiskiem jautājumiem, piemēram, kā **noteikt prioritātes** un saglabāšanas pasākumus. Vienlaikus tā ļauj noteikt iesaistītos dalībniekus un ieinteresētās personas, kas varētu sniegt pirmo palīdzību.

Bruņotu konfliktu apstākļos situācijas analīzi var padziļināt, iekļaujot konflikta novērtējumu, kas pazīstams kā **konflikta analīze** (sk. 38. lpp.).

Situācijas analīzes rezultātus izmanto, lai izstrādātu konkrētu plānu skartā kultūras mantojuma saglabāšanai un stabilizēšanai, ko papildina saskaņā ar **bojājumu un riska novērtējumu** laikā iegūtajiem datiem (sk. 42. lpp.).

Baznīca pēc zemestrīces Boholā, Filipīnās, 2013. gadā.
Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

Kā situācijas analīze ļāva ierobežot postījumus un samazināt riskus krīzē -Kijiva, Ukraina

2014. gada februārī Ukrainas galvaspilsētā Kijivā notika sabiedrības protesti. Kijivas centrā protestētāji un policija ieskāva vairākas kultūras mantojuma iestādes un objektus. Balstoties uz situācijas analīzi par ārpusē notiekošo, Ukrainas Nacionālā mākslas muzeja pirmais stāvs tika evakuēts, un vērtīgi priekšmeti uz laiku pārvietoti uz drošāku vietu pirms protesti kļuva par vardarbīgiem nemieriem. Papildus kolekciju pārvietošanai muzeja darbinieki sazinājās ar drošības spēkiem, mudinot tos novērst vandālismu. Šīs savlaicīgās darbības izglāba muzeja kolekciju no lieliem postījumiem, savukārt blakus esošajā muzejā daļa no kolekcijas tika izlaupīta nemieru laikā.

Avots: Ihors Pošivailo (Ihor Poshyvailo), Debesu varoņu memoriālā kompleksa — Pašcieņas revolūcijas muzeja direktors, Kijiva, Ukraina. Dalībnieks starptautiskajā mācību kursā “Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzes apstākļos”, 2015.

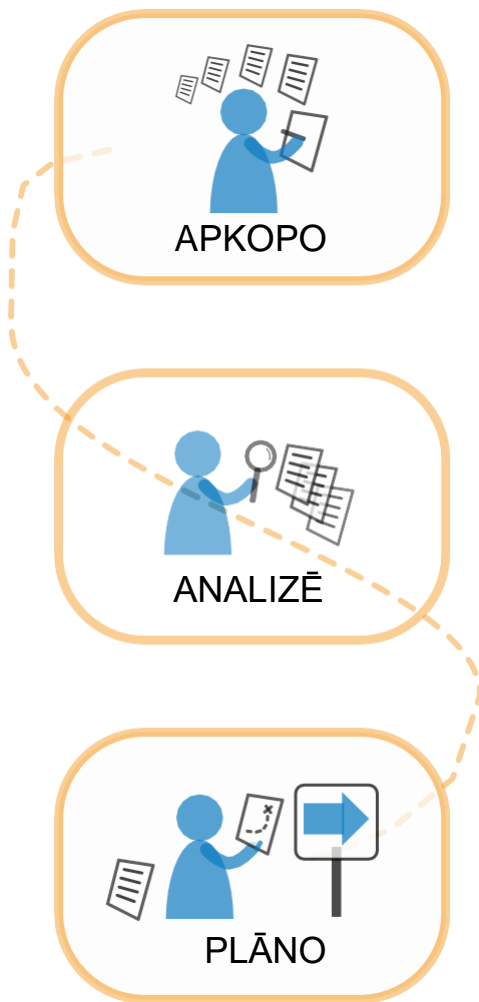
Kam būtu jāpiedalās situācijas analīzē?

Situācijas analīzē piedalās:

- komandas vai iestādes, kas sniedz pirmo palīdzību;
- ģiņnieki vai iestādes, kas atbild par katastrofas skarto kultūras mantojumu;
- ārkārtas situāciju pārvaldības iestāžu un glābšanas dienestu pārstāvji, kas kontrolē piekļuvi skartajai teritorijai un atbild par prioritāšu noteikšanu krīzes pārvarēšanai;
- vietējo kopienu pārstāvji;
- brīvprātīgie un vietējās NVO.

Kā veikt situācijas analīzi, lai sniegtu pirmo palīdzību kultūras mantojumam?

Situācijas analīzes process:

Informācijas apkopošana

Pirmais posms situācijas analīzē ir savākt un apkopot konkrētu informāciju par ārkārtas situācijas, tās ģeogrāfisko atrašanās vietu, skartā kultūras mantojuma veidu(-iem) un nozīmīgumu, kaitējuma veidu(-iem) un apmēru, kā arī iesaistītajām pusēm un dalībniekiem.

Ārkārtas situācijas konteksts

- 1 Kura pašvaldība, reģions vai valsts ir iesaistīta? Atrodiet precīzas attiecīgās teritorijas ģeogrāfiskās koordinātas.
- 2 Kāds ir primārais **apdraudējums**, kas izraisīja krīzi?
- 3 Kādi sekundārie apdraudējumi varētu radīt lielāku kaitējumu kultūras mantojumam krīzes skartajā teritorijā?
- 4 Kāda sociālā, ekonomiskā vai politiskā **ievainojamība** varētu nodarīt vēl lielāku kaitējumu? Piemēram, slikti ceļi neļauj īstenot savlaicīgus glābšanas darbus, vai arī sabiedriskās kārtības traucēšana varētu pakļaut mantojumu sekundārajam izlaušanās riskam.
- 5 Kādā situācijas posmā jūs šobrīd esat?
 - a. Vai esat pirmskrīzes posmā (piemēram, saņemts agrīns brīdinājums par draudošu vulkāna izvirdumu)?
 - b. Vai esat ārkārtas situācijas uzliesmojuma laikā (piemēram, ir sākušies nemieri, ir sākusies vētra)?
 - c. Vai esat situācijā tūlīt pēc dabas katastrofas, vai cilvēka izraisītas ārkārtas situācijas, piemēram, bombardēšanas?

Notikumi daudzpusīgā ārkārtas situācijā neattīstās lineāri. Piemēram, zemestrīce var izraisīt ugunsgrēku. Tāpat ilgstošas krīzes gadījumā jauns konflikts var apdraudēt spēkā esošo miera līgumu. Tāpēc ir ļoti svarīgi pareizi noteikt pašreizējo krīzes stadiju, kā arī izstrādāt rezerves rīcības plānus.

- 1 Cik un kāda veida kultūras mantojuma objekti varētu būt skarti krīzē? Ja ir skartas plašas **kultūras mantojuma vērtības**, pārliecinieties, ka jums ir visu objektu koordinātas. Šī informācija ir atrodama valstu kultūras ministriju vai valsts kultūras mantojuma pārvalžu rīcībā esošajos **sarakstos**.
- 2 Kāda ir skartā kultūras mantojuma **nozīme** šajā teritorijā un kam tas ir būtisks? Vai tas ir oficiālā sarakstā iekļauts kultūras mantojums, kam ir nacionāla vai reģionāla nozīme?
- 3 Kādi ir vietējo iedzīvotāju uzskati vai attieksme, kas varētu ietekmēt pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojumam? Tas var ietekmēt resursu un cilvēku pieejamību, kas var palīdzēt šajā situācijā. Piemēram, pēc zemestrīces Nepālā 2015. gadā ārvalstu būvinžinieriem nebija atļauts iekļūt hinduistu tempļu iekštelpās, ja viņi paši nepiederēja šai ticībai. Lai plānotu pirmās palīdzības pasākumus, kas respektē vietējās kultūras un sociālās tradīcijas, ir svarīga izpratne par:
 - a. Reliģiskiem uzskatiem šajā reģionā;
 - b. Valodu un saziņas veidiem;
 - c. Vīriešu un sievietes lomu mantojuma saglabāšanā;
 - d. Minoritāšu kopienas mantojuma iekļaušanu šīs teritorijas pamatmantojumā;
 - e. Ārējās palīdzības gaidām kultūras mantojuma atjaunošanā.
- 4 Kāds bija skartā kultūras mantojuma stāvoklis pirms krīzes, t. i., kāds bija tā fiziskais stāvoklis un ievainojamība? Vai objekts bija atjaunots? Vai tas tika saglabāts? Vai tas bija labi aizsargāts? Vai tas bija labi dokumentēts? Šo informāciju var iegūt no iestādēm vai personām, kas pārvalda attiecīgās kultūras mantojuma vērtības.

Pirms krīzes ir svarīgi identificēt un dokumentēt vietējo kultūras mantojumu, lai vēlāk būtu iespējams konstatēt jebkādas postījumus katastrofas gadījumā. Vietējo iestāžu darbiniekiem būtu jānodrošina mācības par dokumentāciju, tostarp par to, kā fiksēt bojājumus, izmantojot fotogrāfijas. (Sīkāku informāciju skatīt **sadaļā Postījumi un riska novērtējums, 53. lpp.**).

- 5 Vai pastāv funkcionējoši krīzes plāni cietušajam kultūras mantojumam? Ja jā, apkopo tās(-o) personas(-u) kontaktinformāciju, kas atbild par vietējā kultūras mantojuma saglabāšanu un glābšanu krīzes apstākļos.
- 6 Kāda veida kaitējums ir nodarīts kultūras mantojuma vērtībām šajā teritorijā? Apkopo informāciju no vietējiem avotiem.

Ievērojot savu reliģisko pārliecību, brīvprātīgie no vietējās kopienas ignorēja savu personīgo drošību un strādāja basām kājām, lai glābtu zemestrīcē cietušo budistu tempļu un pagodu fragmentus Bagānā, Mjanmā, 2016.g. Vietējie uzskati un paražas vienmēr ietekmēs pirmās palīdzības sniegšanu kultūras mantojumam. Tomēr pirms katastrofas būtu jāpieliek maksimālās pūles, lai vietējās kopienas apzinātās riskus, kas saistīti ar kultūras mantojuma glābšanu, nelietojot personīgos drošības līdzekļus. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

- 1 Kas ir **kultūras mantojuma vērtību īpašnieki (iestādes/privātpersonas/iedzīvotāju grupas)** skartajā teritorijā? Apkopo viņu kontaktinformāciju un, ja iespējams, uzsāc saziņu, lai apkopotu sākotnējo informāciju par jebkādiem bojājumiem, kas nodarīti kultūras mantojumam.
- 2 Kas ir tie cilvēki vai kopienas, kuru iztika ir atkarīga no kultūras mantojuma objektiem?
- 3 Kas ir atbildīgs par glābšanas darbu koordinēšanu un kontrolē piekļuvi skartajai(-ajām) zonai(-ām)? Apkopo kontaktinformāciju, lai vajadzības gadījumā vēlāk to izmantotu.
- 4 Kuras vietējās kopienas, brīvprātīgo grupas vai darbinieki uz vietas var palīdzēt novērtēt bojājumus un riskus, kā arī īstenot saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus?
- 5 Kuri neatliekamās palīdzības sniedzēji, piemēram, ugunsdzēsēji, militārpersonas vai civilās aizsardzības speciālisti var palīdzēt īstenot pirmo palīdzību cietušajam kultūras mantojumam?
- 6 Kāda veida resursus var nodrošināt ieinteresētās personas cietušajam kultūras mantojumam?
- 7 Cik cieša sadarbība izveidojusies starp glābšanas dienestiem un citām ieinteresētajām personām?

ieinteresēto personu un dalībnieku apzināšana

Vizuālas shēmas izveide var noderēt, lai apzinātu un izprastu sarežģītās attiecības starp ieinteresētajām personām un atbildīgajiem krīzes dalībniekiem, kā arī to intereses un lomu palīdzības sniegšanā. Kā to izdarīt? Aplūkojiet piemēru nākamajā lapā, kurā apzinātas ieinteresētās personas un dalībnieki pēc sprādziena reliģiskā mantojuma objektā valstī A. Krīze notikusi pastāvīga bruņota konflikta zonā.

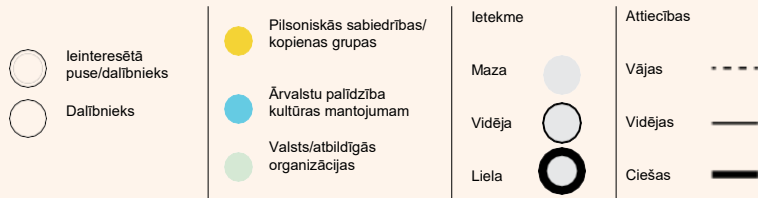
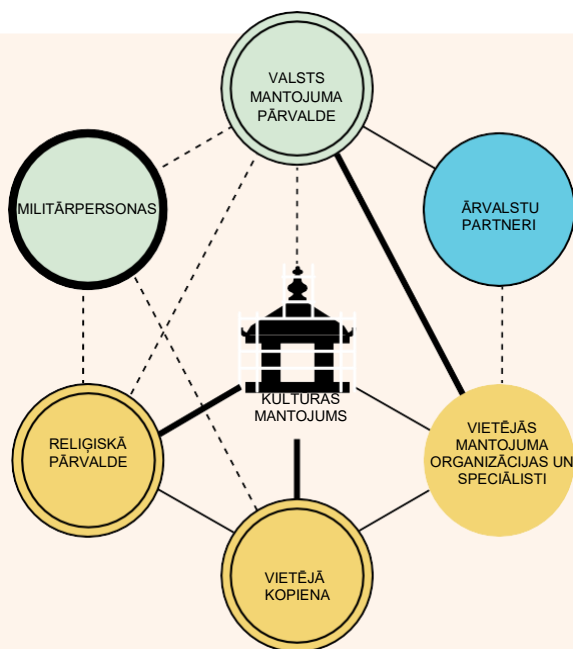
Valsts A militārie spēki ir atbildīgi par miera uzturēšanu un terorisma apkarošanas operācijām skartajā teritorijā. Pašlaik militārie spēki kontrolē piekļuvi mantojuma objektam.

Vietējās kopienas locekļi, kas dzīvo teritorijas tuvumā, pilnībā neuzticas militārpersonām. Tie ir cieši saistīti ar reliģisko mantojuma objektu un vēlas to saglabāt.

Citas **galvenās ieinteresētās personas** un **dalībnieki** ir:

- Valsts mantojuma pārvalde, kuras kompetencē ir sniegt pirmo palīdzību bojātajām ēkām konkrētajā objektā.
- Bojātās svētvietas Reliģiskā pārvalde, kurai nav ciešas attiecības ar Valsts mantojuma pārvaldi, bet kuras saskaņojums vajadzīgs, pirms Valsts mantojuma pārvalde drīkst uzsākt pirmās palīdzības pasākumus.
- Ārvalstu kultūras mantojuma organizācijas, pie kurām vēršas Valsts mantojuma pārvalde, lai saņemtu finansējumu un tehnisko palīdzību.
- Vietējie kultūras mantojuma speciālisti, kuri pārzina teritorijas vēsturi un kuriem ir pieredze bojājumu novērtēšanā, kā arī mantojuma stabilizēšanā un saglabāšanā.

Vizualizējot visas ieinteresētās puses un dalībniekus un atspoguļojot to intereses un attiecības, iespējams atbildēt uz šādiem jautājumiem:

- Kas var nodrošināt piekļuvi cietušajam kultūras mantojuma objektam?
- Kas var finansēt pirmo palīdzību kultūras mantojumam?
- Kas var dot atļauju sākt pirmās palīdzības kultūras mantojumam sniegšanu?
- Ar ko būtu jāapspriežas un jāiesaista kopienas līmenī?
- Kas var sniegt informāciju par būtiskām vietējām vajadzībām?

Ieinteresēto personu un dalībnieku karte ļauj labāk izprast attiecīgās intereses un varas attiecības starp visām pusēm, kas savukārt palīdz izvairīties no iespējamiem konfliktiem un pārratumiem.

Informācijas analīze

- 1** Analizējiet savāktu informāciju un nosakiet kultūras mantojuma vērtības, kas:
 - a. ir visnozīmīgākās;
 - b. ir stipri bojātas;
 - c. ir cietušas un neaizsargātas pret sekundāru apdraudējumu, kas rada turpmāku bojājumu risku, ja tos atstāj bez ievērtības.
- 2** Nosakiet kultūras mantojuma vērtības, kam nepieciešams bojājumu un riska novērtējums. Novērtējums prioritāri būtu veicams kultūras mantojumam, kas ir daļēji vai nopietni bojāts un pakļauts turpmāku zaudējumu riskam. Tāpat par prioritāti uzskatāms arī riskam pakļautais ļoti nozīmīgais kultūras mantojums.
- 3** Izvērtējiet, kāda veida eksperti jums būs vajadzīgi, lai veiktu **bojājumu un riska novērtējumu** (sk. 46. lpp.), kam papildus var būt nepieciešams arī vispārējs objekta un tā ēku (ja tādas ir) drošības novērtējums. Piemēram, pēcplūdu novērtēšanā vēsturiskai ēkai un kolekcijai var būt nepieciešama būvinženiera palīdzība, specializējies darbam ar ūdens bojājumiem konstrukcijās, kā arī kolekciju eksperts, kurš var novērtēt sadalīšanās un pelējuma riskus. Tāpat mantojuma objektu novērtēšana pēckara periodā veicama tikai pēc sapieru drošības pārbaudes, lai novērstu potenciālos sprādzienbīstamo priekšmetu radītos draudus.

Atkarībā no krīzes nopietnības un mēroga, katastrofas skartajā teritorijā veic ēku, piemēram, skolu, slimnīcu un mājokļu drošuma novērtējumu. Tomēr šajos novērtējumos ne vienmēr prioritāte ir kultūras mantojuma objektiem un būvēm. Tāpēc saskaņotu pēckrīzes darbību plānošanā ieteicams nodrošināt, ka kultūras mantojuma situācijas analīzē piedalās pārstāvis no iestādes, kas koordinē reaģēšanu ārkārtas situācijā.

- 4 Balstoties uz pieejamo informāciju, analizējiet **tūlītējos drošības pasākumus** (sk. 73. lpp.), kas nepieciešami katrā objektā. Piemēram, vai objekts ir jāpārsedz/jāapklāj, vai jānorīko apsargs teritorijā? Attiecībā uz nemateriālo mantojumu apsveriet, kāda veida palīdzību jāsniedz kopienai, lai tā atgūtos no ārkārtas situācijas.
- 5 Norādiet materiālu un aprīkojuma veidus (Praktiskie ieteikumi, sk. 9. lpp.), kas jums būs nepieciešami, lai veiktu bojājumu un risku novērtējumu uz vietas.
- 6 Izmantojot **ieinteresēto personu un dalībnieku shēmu** jeb karti, nosakiet, kuras ieinteresētās personas un dalībnieki varētu dot jums atļauju veikt darbu objektā, nodrošinātu piekļuvi un resursus, organizētu loģistiku un sniegtu speciālistu palīdzību šādās jomās:
 - a. bojājumu un riska novērtējumi;
 - b. saglabāšanas un stabilizācijas pasākumi katrā objektā;
 - c. katrā objektā veiktā darba novērtēšana un uzraudzība.
- 7 Baltstoties uz pieejamo informāciju par vēlamo(-ajām) vietējo(-ajām) valodu(-ām) vai saziņas veidiem krīzes skartajā teritorijā, nosakiet **stratēģiju jeb pieeju** saziņai ar neatliekamās palīdzības sniedzējiem, ieinteresētajām personām, skartajām kopienām un plašsaziņas līdzekļiem.

Plāns pirmās palīdzības darbībām objektā

Pēc visas savāktās informācijas analīzes izmantojiet iegūtos rezultātus, lai izstrādātu stratēģisku plānu kultūras mantojuma pirmās palīdzības īstenošanai, tajā ietverot šādas sadaļas:

- 1 Objektā veikto darbību paredzamais laikposms, pasākumu apjoms, mērogs, izmaksas un mērķi.
- 2 Iestāžu, glābšanas dienestu, brīvprātīgo un pirmās palīdzības sniedzēju kultūras jomā uzdevumi un pienākumi.
- 3 Sabiedriskā apspriešana un oficiālas atļaujas, kas vajadzīgas, lai sāktu novērtējumus uz vietas, kā arī saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus.
- 4 **Komunikācijas plāns:** kādi saziņas līdzekļi tiks izmantoti? Kas būs atbildīgs?
- 5 Sagatavošanās un resursi, kas vajadzīgi, lai veiktu darbu uz vietas, tostarp īpaša pirmspasākumu dokumentācija kultūras mantojuma vērtībām, kā arī saraksti ar ārkārtas materiāliem un aprīkojumu, kas vajadzīgs darbam objektā.
- 6 Brīvprātīgo, darbinieku un glābšanas dienestu darbinieku apmācības vai instruktāža objektā.
- 7 Drošības un kvalitātes kontroles kritēriji, pēc kuriem novērtēs pirmās palīdzības pasākumus.
- 8 Vērtēšanas kritēriji un veidi- kas veiks novērtējumu? Kā?
- 9 Uzraudzība - kas to darīs? Kādā laika posmā?

Paturiet prātā, ka bojājumu un risku novērtējumi sniegs sīkāku informāciju, kas var būtiski mainīt vai koriģēt stratēģisko plānu pirmās palīdzības sniegšanai.

Kas ir konfliktu analīze?

Konfliktu analīze ir instruments, kas palīdz identificēt konflikta pamatcēloņus un izprast tos faktorus, kas izraisa vardarbīgu konfliktu. Šo faktoru sarakstā var būt arī apzināta vērsšanās pret kultūras mantojumu un tā mērķtiecīga bojāšana, lai panāktu nemieru uzliesmojumu.

Kā veikt konfliktu analīzi?

Konfliktu analīzes trīspakāpju metode ir aprakstīta turpmāk - tās pamatā ir Apvienotās Karalistes Starptautiskās attīstības departamenta (DFID) sniegtie norādījumi, un to var pielāgot, lai noteiktu prioritātes pirmajai palīdzībai un kultūras mantojuma atjaunošanai.

- 1. Konfliktu cēloņu analīze.** Lai izprastu konflikta cēloņus, ir jāanalizē politiskie, sociālie, ekonomiskie un drošības riski. Šajā analīzē būtu jāiekļauj daudzpusīgi viedokļi, kā arī šādi elementi:
 - a. plaša konteksta analīze (konflikta vēsture, faktiskie un demogrāfiskie parametri, nevienlīdzības izpausmes);
 - b. saspīlējuma un konflikta cēloņa(-u) apraksts un tā saistība ar kultūras simboliem;
 - c. saikne starp konflikta spriedzes cēloņiem dažādās nozarēs, tostarp kultūras mantojuma nozarē.
- 2. Konflikta dalībnieku analīze.** Galvenā uzmanība pievēršama šādiem elementiem:
 - a. visu to dalībnieku saraksts, kuri ir tieši vai netieši iesaistīti konfliktā;
 - b. interešu, attiecību, spēju, miera programmas, ietekmējošo faktoru analīze katrai konflikta dalībnieku grupai;
 - c. vizuālas shēmas (dalībnieku kartes) izveide.

Piezīme. Lai analizētu konfliktus, kas saistīti ar kultūras mantojumu, otrajā posmā būtu jāietver interešu apzināšana saistībā ar skarto kultūras mantojumu.

3. Konflikta dinamikas analīze. Novērtējums par potenciālu konflikta saasināšanos, samazināšanos vai stabilitāti, kā arī par tā ilgtermiņa un īstermiņa ietekmējošiem faktoriem. Tajā jāiekļauj:

- a. ilgtermiņa tendenču analīze;
- b. iespējamo īstermiņa ietekmējošo faktoru novērtējums;
- c. to faktoru novērtējums, kas varētu saasināt vai samazināt konfliktu (izvērtē iestādes un procesus);
- d. konflikta scenāriju attīstība.

Piezīme. Lai analizētu riskus skartajam kultūras mantojumam **agrīnas atjaunošanas** laikā (sk. 125. lpp.), šajā posmā būtu jāveic novērtējums par to, kā konfliktā iesaistītās puses uztvers atjaunošanas pasākumus.

Skatīt atsauces 155. lpp.

Kas jā dara pēc situācijas analīzes?

Pēc ārkārtas situācijas iestāšanās reģionā, jūs esat veicis **situācijas analīzi kopā** ar vairākām ieinteresētajām personām, kopienas pārstāvjiem un attiecīgajiem glābšanas dienestiem; jūs esat identificējis materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu, kam ir nodarīts kaitējums un/vai kuriem draud turpmāki bojājumi.

Kā jūs rīkosieties tālāk?

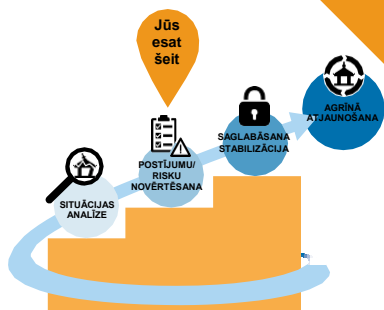
Plašāka informācija sniegta nākamajās nodaļās.

O
T
R
A
I
S
S
O
L

A
I
T
Ē
J

S
P
Ē
C

OTRAIS SOLIS BOJĀJUMU UN RISKU NOVĒRTĒŠANA

Kas ir pēckatastrofas bojājumu un risku novērtējums?

Situācijas analīzes veikšana palīdz noteikt materiālās un nemateriālās mantojuma vērtības, kurām nepieciešamas tūlītējas pārbaudes objektā. Tās dēvē par **bojājumu un risku novērtējumiem** un veic pēc dabas vai antropogēnas katastrofas.

Mantojuma vērtības šādiem novērtējumiem atlasa pēc to **nozīmes**, bojājumu pakāpes un turpmāku bojājumu riska.

Bojājumu un risku novērtējumā vizuāli konstatē bojājumus un veic to dokumentēšanu. Tas palīdz novērtēt tūlītējos riskus, kas var progresēt un radīt lielāku kaitējumu kultūras mantojumam. Balstoties uz pirmskatastrofas periodā savāktu informāciju, konstatē mantojumam nodarīto bojājumu apmēru un saglabjamās vērtības. Papildus tam novērtē zaudējumus, piemēram, cik lielā mērā katastrofa ir skārusi cilvēkus, viņu ienākumus un infrastruktūru.

Bojājumu un risku novērtējumus veic visu veidu kultūras mantojuma vērtībām - **kustamām**, **nekustamām** un **nemateriālām**. Ja to nedara, laiks un resursi tiek izmantoti neefektīvi, kā arī nepareizi aprēķināti atjaunošanai vajadzīgie resursi. Tas ir būtisks solis, jo tiek izmantots par **pamatu stratēģiskajam plānam** turpmākajiem pasākumiem objektā.

Komanda, kas veic bojājumu un risku novērtējumu Hanumana Doka pils muzejā Katmandu, Nepālā, 2015.gads. Fotoattēls: ICCROM.

Kāpēc veicams bojājumu un risku novērtējums?

Bojājumu skartā objekta pārbaude ļauj apkopot papildu informāciju par tā stāvokli, ko nevarēja iegūt vai pārbaudīt situācijas analīzes laikā.

Novērtējums sniedz iespēju:

- Novērtēt skartā mantojuma faktisko stāvokli tā apkārtējā vidē un noteikt nepieciešamās saglabāšanas un stabilizācijas darbības.
- Konstatēt to, kā katastrofa ir ietekmējusi plašākas ieinteresēto personu grupas, piemēram, sarunājoties ar sabiedrību, vietējiem vadītājiem, apkārtnes suvenīru pārdevējiem vai viesnīcniekiem.
- Apzināt akūtākos riskus un to mazināšanas pasākumus.
- Aplēst konkrētā objekta saglabāšanas, stabilizācijas un pilnīgas atjaunošanas izmaksas.

Bojājumu un risku novērtējumu var izmantot, lai nodrošinātu nepieciešamos finanšu līdzekļus kultūras mantojuma pirmajai palīdzībai un atjaunošanai. Šāds novērtējums var kalpot par pamatu, lai vēlāk sagatavotu **pēckatastrofas vajadzību novērtējumu** (PDNA), kas ir daudzpusīga novērtēšanas metode un palīdz attiecīgajai valdībai noteikt liela mēroga katastrofas tiešo ietekmi, ilgtermiņa ietekmi un atjaunošanas vajadzības.

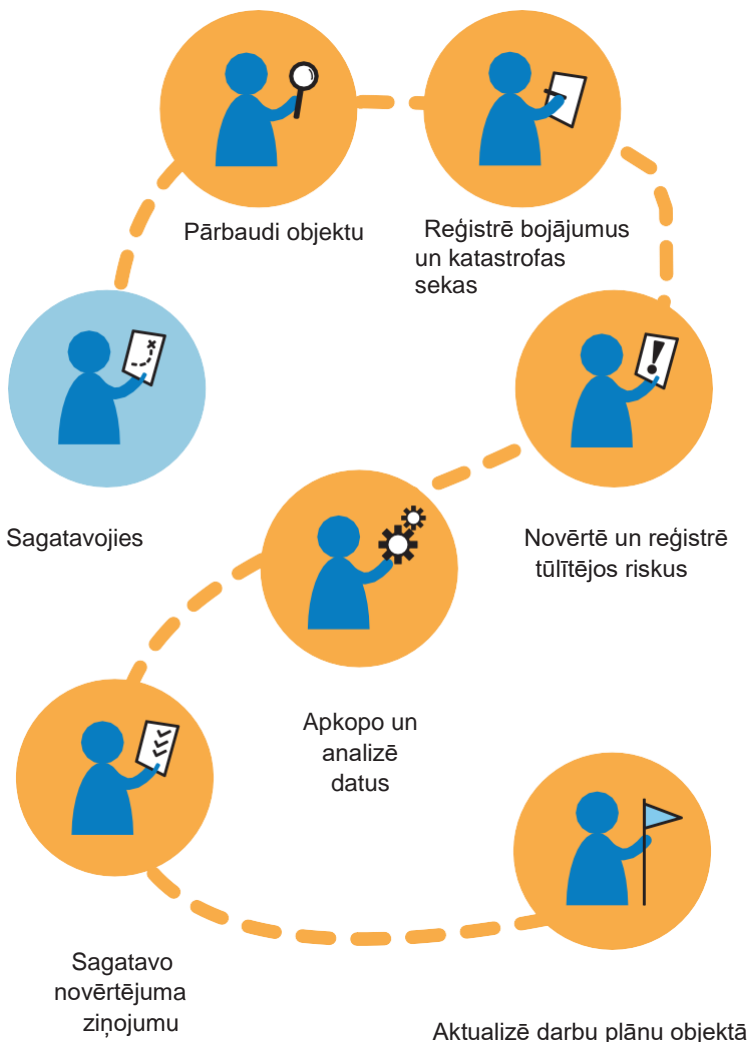

Dažām valstīm ir savas īpašās metodes, lai novērtētu atjaunošanas vajadzības pēc katastrofas. Pēckatastrofas vajadzību novērtējumu veic tikai tad, ja valsts lūdz palīdzību no starptautiskām organizācijām, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas.

Kā veikt visaptverošu bojājumu un riska novērtējumu?

Zemāk ir sniegta informācija par pakāpenisku procesu, lai bojājumu un risku novērtējumu veiktu būvēm, kustamām vērtībām (priekšmetiem un kolekcijām) un **nemateriālam kultūras mantojumam**.

Bojājumu un risku novērtējuma process

Sagatavošanās

Par pamatu izmantojot **situācijas analīzē** konstatēto, veic šādus pasākumus:

1 Saņem atļauju un apzini kontaktus

Nepieciešamības gadījumā **saņem atļauju** no īpašniekiem un glābšanas darbu koordinatora vai krīzes vadītāja, lai iekļūtu objektā. Apzini to darbinieku vai personu kontaktinformāciju, kuriem ir padziļinātas zināšanas par konkrēto mantojuma objektu un tā stāvokli pirms katastrofas.

2 Sagatavo komandu.

Sasauc un sagatavo komandu, lai veiktu bojājumu un risku novērtējumu. Komanda jāizveido, ievērojot katastrofas raksturu, mērogu un skartā kultūras mantojuma tipu.

Liela mēroga ārkārtas situācijas gadījumā novērtējumus vairākos objektos var veikt brīvprātīgie un profesionāļi no dažādām jomām, piemēram, arhitekti, būvinženieri, mākslas zinātnieki, kultūras vērtību aizsardzības un antropoloģijas speciālisti. Atkarībā no katastrofas rakstura un nodarītā kaitējuma īpatnībām, novērtējumos var piedalīties militārpersonas un neatliekamās palīdzības sniedzēji, piemēram, būvju drošības inženieri. Turklāt lielas vai sarežģītas ārkārtas situācijas gadījumā šie profesionāļi var sniegt loģistikas atbalstu novērtējuma veikšanai.

Darba grupām, kas veic novērtējumus, jābūt labi apmācītām sagatavot vienveidīgu dokumentāciju, ieskaitot šādus aspektus:

- a. vienota pieeja novērtējuma veidlapu un skici/plānu sagatavošanā, lai reģistrētu bojājumus un riskus;
- b. vienota pieeja fotoattēlu sagatavošanā (tālie plāni vai tuvplāni), lai dokumentētu konkrēta veida bojājumus vai zudumus;
- c. iepriekš noteikta, precīza un vienota pieeja bojājumu pakāpes konstatēšanā (smagi, mēreni vai nelieli bojājumi) un aprakstīšanā, veicot novērtējumu objektiem, būvēm un nemateriālajam mantojumam;

- d. iepriekš saskaņotu veidlapu izmantošana, lai apkopotu datus par bojājumiem un zaudējumiem, kurus var viegli saprast glābēji, ieinteresētās personas un finansētāji.

Dažus standartizētas dokumentācijas izmantošanas piemērus un novērtējuma veidlapas skatīt Praktisko ieteikumu 15. lappusē.

Apmācot novērtētāju grupas darbam objektos, īpaša uzmanību būtu jāpievērš personīgai drošībai. Turklāt brīvprātīgajiem, kas piesaistīti novērtēšanas darbā objektos, ir jāzina reģiona sociālie un kultūras apstākļi, kā arī jāspēj sazināties vietējā valodā.

3 Pirmskatastrofas dati

Saraksts ar pirmskatastrofas dokumentāciju, kas apkopojama:

- Karte, kurā norādītas skartā kultūras mantojuma objekta ģeogrāfiskās koordinātas.
- Objekta karte (Praktiskie ieteikumi, 11. lpp.) vai jaunākais satelītattēls, ja tāds pieejams.
- Objekta plāni, ja tādi pieejami, vai sagatavojiet skices.
- Objekta inventarizācijas saraksti/dokumenti, ēku, priekšmetu, nemateriālo vērtību apraksti.
- Katastrofas skarto objektu, ēku, priekšmetu un nemateriālā mantojuma pirmskatastrofas fotogrāfijas (vēlams platleņķa attēli vai tālie plāni).

Ņemiet vērā, ka par katru mantojuma veidu pieejamie dati var būtiski atšķirties. Kultūras mantojuma iestādei, piemēram, muzejam, priekšmetu izvietojuma plāns un inventāra saraksti ir daudz svarīgāki nekā liela mēroga karte ar koordinātām. Tāpat katastrofa plašā ģeogrāfiskā apgabalā neļaus pievērsties detalizētiem objektu plāniem, lai veiktu novērtējumu.

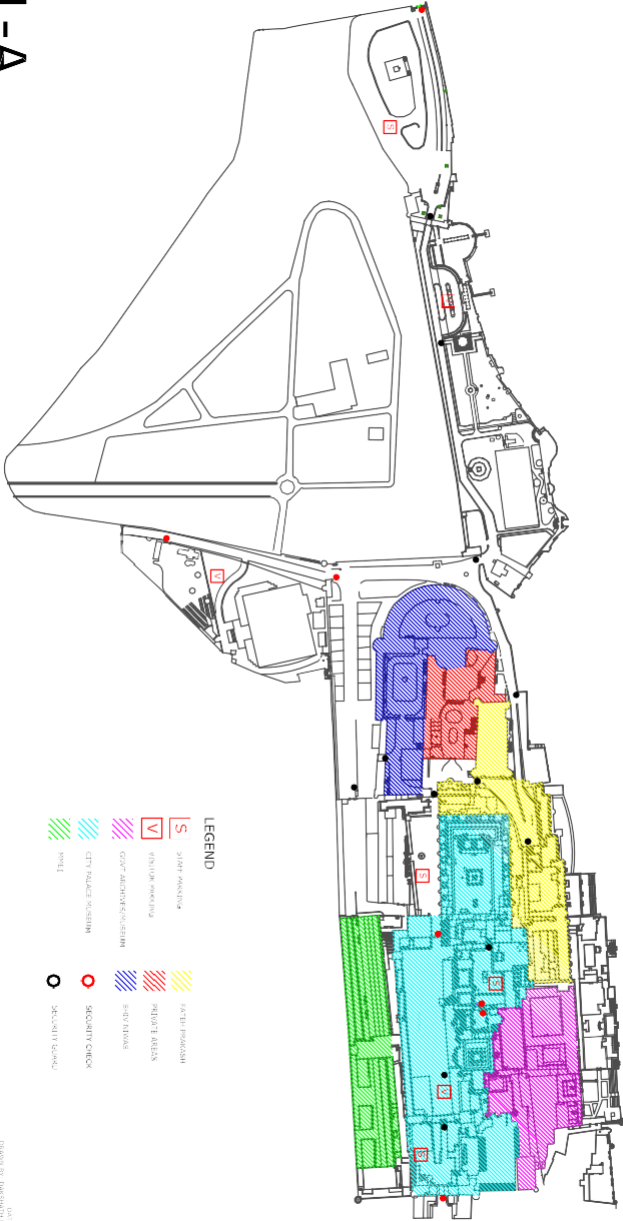

1-A

COMPLEX ZONING AND SECURITY PLAN

RISK MANAGEMENT PLANNING FOR THE CITY PALACE, UDAIPUR

DATE: 2009.04.01
 DRAWING BY: ENDSAMENHETEN RISKSTYRELSEN
 (CONCEPT BY: ROHIT JIGYASU)

Objekta plāna paraugs – pils Udaipurā, Indija, 2009. gads. Fotoattēls: Rohit Jigyasu.

4 Instrumenti un aprīkojums

Sagatavojiet aprīkojumu, lai dokumentētu bojājumus un riskus, piemēram, kameru ar rezerves baterijām, bojājumu un riska novērtējuma veidlapu (sk. Praktisko ieteikumu 15. lpp.), kas atbilst konkrētajiem apstākļiem un lietotāju vajadzībām.

Sagatavo personīgos drošības līdzekļus atkarībā no apdraudējuma veida, piemēram, lai veiktu novērtējumu applūdušā teritorijā, pārliecinieties, ka jums ir ūdensnecaurlaidīgi apavi un aizsargmaskas ar mikrofiltriem, lai novērstu infekcijas. Skatīt individuālo aizsardzības līdzekļu sarakstu Praktiskos ieteikumos (sk. 10. lpp.).

5 Loģistika un saziņas līdzekļi

Sagatavo tāmi novērtējumam uz vietas, ņemot vērā šādas izmaksas:

- a. Transports
- b. Izmitināšana
- c. Pārtika un dzeramais ūdens
- d. Drošība un aizsardzība
- e. Saziņas līdzekļi
- f. Iekārtas datu ierakstīšanai novērtēšanas laikā
- g. Materiāli objekta/ēku/priekšmetu sākotnējai nostiprināšanai, piemēram, virves, piesardzības lentes, zīmes, norādes, pārsegi u. c.
- h. Personāls

Kad tāme ir gatava, nodrošiniet nepieciešamos finanšu līdzekļus, lai īstenotu iecerētos pasākumus.

Liela mēroga krīzē, kas skārusi vairākus objektus, izveido pagaidu biroju katastrofas teritorijas tiešā tuvumā; tas kalpo kā koordinācijas centrs un bāze vienībām, kas veic novērtēšanu.

6 Plānu saskaņošana

Saskaņojiet savu plānu ar glābšanas dienestiem šajā reģionā. Tas ļaus vienlaicīgi veikt sabiedrisko ēku drošības un izmantojuma novērtējumu. Šādas sabiedriskās ēkas ir muzeji, bibliotēkas, arhīvi un kultūras mantojuma būves. Tāpat glābšanas dienesti var izveidot pagaidu nometnes iedzīvotājiem kultūras mantojuma objektos. Dienestu darbu var veikt vienlaikus ar novērtējumiem, kā arī saglabāšanas, nostiprināšanas un stabilizācijas darbībām.

Ja mantojuma objekti tiek izmantoti pagaidu nometņu izveidei glābšanas darbu laikā, saskaņojiet to ar īpašniekiem, lai garantētu drošu kultūras mantojuma izmantošanu.

Objekta apsekošana

- 1 Izstaigājiet objektu un nosakiet, vai iespējams piekļūt visām zonām. Atzīmējiet piekļuves vietas objekta plānā.
- 2 Nosakiet, atzīmējiet un, ja nepieciešams, sagatavojiet drošus piekļuves ceļus objektam, jo īpaši līdz vietai, kur iespējams droši novietot transportlīdzekļus. Tāpat nosakiet drošus evakuācijas ceļus uz pulcēšanās zonām, lai vajadzības gadījumā būtu iespējams ātri atstāt objektu.
- 3 Ja ēkām ir redzami bojājumi, konsultējieties ar būvzinieceri. Ja iekļūšana ir droša, plānā atzīmējiet piekļuves maršrutu iekštelpām. Ja precīzs plāns nav pieejams, izveidojiet skici.

Pirms stabilitātes novērtējuma netuvojieties sienai tādā attālumā, kas vienāds ar tās augstumu. Izvairieties no izvirzījumiem un sienām, kas ir augstākas nekā citas sienas un potenciāli nestabilas (sk. fotoattēlu).

Bojātas sienas. Gudžrata, Indija, 2015.g. Fotoattēls: Rohit Jigyasu.

- 4 Nosakiet galvenos būves nesošos elementus: vai tās ir sienas ar vai bez pildrežģa/stiprinošiem elementiem? Kāda veida jumts ir būvei? Tas palīdzēs noteikt visriskantākos ēkas elementus, par kuriem jāzina brīvprātīgajiem un pirmās palīdzības sniedzējiem.
- 5 Ar vietējo glābšanas dienestu palīdzību nosakiet drošas darba un uzglabāšanas vietas objektā un tā apkārtnē, ko brīvprātīgie un pirmās palīdzības sniedzēji var izmantot, lai veiktu saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus.

*Zemestrīces bojāta ēka, Itālija, 2017. gads.
Fotoattēls: Eisuke Nishikawa.*

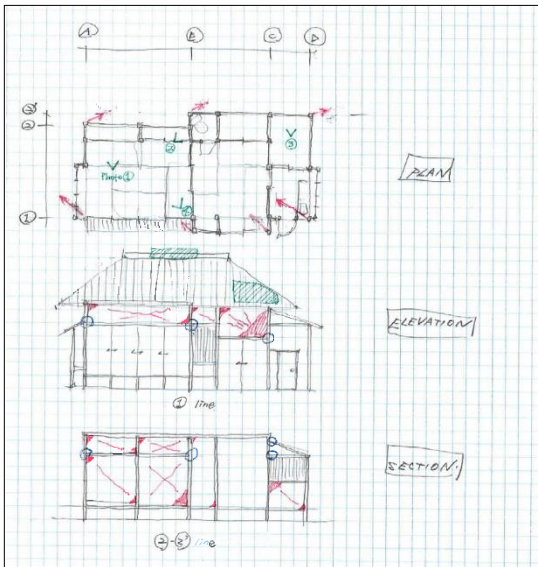
- 6 Nosakiet un fiksējiet inženierkomunikāciju bojājumus, piemēram, elektroapgādē un ūdensapgādē. Ja tas nav izdarīts, atslēdziet ūdeni, elektrību un gāzi. Paturiet prātā, ka jums var būt nepieciešams ūdens un elektrība vēlāk, lai veiktu stabilizēšanas pasākumus.
- 7 Uzziniet, vai objektā ir piesārņojums, bīstami atkritumi vai ķīmiskas vielas, kas jāutilizē. Ja jā, atzīmējiet to atrašanās vietu kartē/plānā. Šādos gadījumos jāpiesaista speciālisti, kas apmācīti darbam ar bīstamiem atkritumiem pēc katastrofas un un šādu atkritumu apglabāšanu. Pārbaudiet, vai objektā ir bojātas dekoratīvu elementu daļas vai fragmenti, kas būtu jāglābj. Atzīmējiet to atrašanās vietu kartē.

Postījumu un katastrofas seku dokumentēšana

Nekustamie kultūras pieminekļi

- 1 Atzīmējiet bojājumus teritorijas kartē (arheoloģiskiem objektiem) un plānā, šķēsgriezumā, fasādēs (ēkām); ja šie materiāli nav pieejami, sagatavojiet skices. Atrodoties objektā vai ēkā, fiksējiet tikai lielākos bojājumus, jo laiks būs ierobežots un prioritāte ir glābšanas darbi, lai novērstu kritiskos draudus, piemēram, sienu sabrukšanu katastrofas izraisīto bojājumu rezultātā. Plašāku informāciju sk. Praktiskos ieteikumus par tipiskiem bojājumiem kultūras mantojumam (28. lpp).

Plāna, fasādes un šķēsgriezuma skices, Roma, 2018. gads. Fotoattēls: Eisuke Nishikawa.

- 2 Skartas(-o) ēkas(-u) gadījumā no droša attāluma fiksējiet tikai ēkas ārējos bojājumus līdz kompetents eksperts dod jums atļauju veikt iekštelpu apskati.
- 3 Uzņemiet kopskata fotogrāfiju par bojājumiem un kartē/plānā atzīmējiet attēlu atsauces numuru. Novērtējuma veidlapā aprakstiet bojājumu veidu, atrašanās vietu un nopietnību.

- 4 Norādiet ēkas (lielāka objekta gadījumā) vai telpas (vienas ēkas gadījumā), kurās ir lieli bojājumi nesošiem un nenesošiem elementiem; norādiet to atrašanās vietu attiecīgajos stāvu plānos. Sagatavojiet atsevišķu novērtējuma veidlapu katrai ēkai, aprakstiet bojājumus un to apmēru. Ja iespējams, nofotografējiet bojājumus, attēlu atsaucēs numurus ierakstiet plānā.
- 5 Runājiet ar cilvēkiem, kas strādā vai dzīvo objektā un tā apkārtnē. Viņiem var būt vērtīga informācija par to, kas atrodas zem gruvešiem, vai par situāciju pirms jūsu ierašanās.
- 6 Dokumentē saimnieciskos zaudējumus — piemēram, muzeja vai mantojuma objekta biļešu pārdošanas ieņēmumu samazināšanos/zaudēšanu.

Veidlapu nekustamā un kustamā kultūras mantojuma bojājumu un risku novērtējumam skatīt Praktisko ieteikumu15. lpp.

Kultūras mantojuma priekšmetiem un kolekcijām nodarītais kaitējums

- 1 Nosakiet telpas/zonas, kurās atrodas bojāti kultūras mantojuma priekšmeti, norādiet to atrašanās vietu plānā (ja tāds ir pieejams) vai uzskicējiet plānu.
- 2 Izmantojiet pirmskatastrofas **inventāra dokumentāciju** un vizuāli nosakiet bojāto priekšmetu skaitu un materiālus, no kādiem tie ir izgatavoti, piemēram, akmens, koka, papīra vai metāla. Šī informācija ir jāreģistrē bojājumu un risku novērtējuma veidlapā.
- 3 Mēģiniet noteikt bojājuma veidu un apmēru. Piemēram, nosakiet, vai objekti ir salauzti/sadauzīti un/vai deformēti. Pārbaudiet, vai objekti ir mitri, sausi, netīri vai apdeguši. Fiksējiet savus novērojumus novērtējuma veidlapā.
- 4 Nosakiet, vai priekšmeti ir pakļauti laikapstākļu, bīstamu vielu (ķīmisku vielu, cilvēku radītu atkritumu) iedarbībai.
- 5 Fotografējiet bojātos priekšmetus. Ja tie ir vienā vai vairākās kaudzēs, uzņemiet katras kaudzes kopskatu; attēlu atsaucēs numurus ierakstiet plānā un novērtējuma veidlapā.

Bojātas skulptūras Hanuman Doka, Katmandu, Nepālā 2015. g.
Fotoattēli: Aparna Tandona, ICCROM.

Fiksējiet katastrofas ietekmi uz nemateriālo mantojumu

Ar attiecīgajām kopienām (religiskajiem līderiem, sieviešu grupām, vecāka gadagājuma cilvēkiem, amatnieku apvienībām u. c.) izrunājiet, kā katastrofa ietekmējusi nemateriālo mantojumu.

Izmantojiet situācijas analīzē sagatavoto **ieinteresēto personu un dalībnieku karti**, lai identificētu attiecīgās kopienas grupas šādu konsultāciju organizēšanai.

- 1 Virziet iedzīvotājus/kopienas, lai nemateriālo vērtību uzskaitē neaprobežotos tikai ar lieliem svētkiem un notikumiem. Izvērtējiet visas **UNESCO 2003. gada Konvencijas par nemateriālā mantojuma saglabāšanu** kategorijas-mutvārdu mantojumu (ieskaitot valodu), izpildītājmākslu/skatuves mākslu, kopienas ieražas, rituālus, svētku tradīcijas, vietējo iedzīvotāju zināšanas, vietai raksturīgo amatniecību.

Novērtējumā jāaplūko tādi aspekti kā iespējas praktizēt nemateriālā mantojuma izpausmes, piekļuve šim mantojumam un tā nodošana nākamajām paaudzēm.

- 2 Dokumentējiet materiālās vērtības, kas tieši saistītas ar nemateriālo mantojumu (piemēram, vietas, priekšmetus, tērpus un rīkus). Materiālās vērtības ir visvieglāk novērtējamas. Izmantojiet tās pašas metodes, kas aprakstītas iepriekšējās sadaļās.

Bieži vien materiālajām vērtībām nodarītais kaitējums neietekmē nemateriālo mantojumu. Rituāli var turpināties citur, vai svētki var notikt ar jauniem tērpiem. Tomēr neaizmirstiet citu apdraudējumu, piemēram, zaudēta piekļuve tirgiem un bojāti instrumenti var nozīmēt ienākumu zudumu amatniekiem.

- 3 Sarunājieties ar cilvēkiem, tostarp māksliniekiem, garīgajiem līderiem un kopienas vecajiem. Novērtējumā jākonstatē katastrofas ietekme uz nemateriālā mantojuma nesējiem. Piemēram, katastrofa var izraisīt zināšanu/tradīciju nesēju aiziešanu aizsaulē vai piespiedu pārvietošanu, kas sarežģī nemateriālā mantojuma pārmantošanu un nodošanu tālāk. Evakuācija var ierobežot tradicionālo dziednieku vai priesteru piekļuvi svētajām vietām, lai veiktu rituālus.
- 4 Nosakiet un novērtējiet tradīcijas un zināšanas. Šis novērtēšanas posms ir visgrūtākais, jo vajadzīga padziļināta izpratne par attiecīgā nemateriālā mantojuma attīstību, kas ļaus jums novērtēt katastrofas izraisīto pārmaiņu apmēru un ietekmi ilgtermiņā. Ļoti bieži zināšanas vai tradīcijas netiek zaudētas pilnībā, bet katastrofa var izraisīt būtiskas nemateriālā mantojuma izmaiņas.

Piemēram, tradicionāla procesija tiek organizēta kā parasti, bet vairs neseko ierastajam maršrutam. Tāpat vietējie stāsti var pārveidoties, ņemot vērā nesenās katastrofu notikumus. Ir svarīgi novērtējumos atspoguļot šādas katastrofas izraisītās ieražu izmaiņas. Tās ne vienmēr ir vērtējamas negatīvi un var liecināt par nemateriālā mantojuma/kopienas noturību.

Veidlapu katastrofas ietekmes uz nemateriālo mantojumu novērtēšanai skatīt Praktisko ieteikumu 22. lpp.

Novērtē un reģistrē tūlītējos riskus

Risku novērtējums pēc katastrofas palīdz nekavējoties noteikt riskus strauji progresējošā ārkārtas situācijā. Tas iezīmē pasākumus riska mazināšanai, lai kultūras mantojums netiktu neatgriezeniski zaudēts.

Procedūra risku novērtēšanai ir izklāstīta zemāk.

- 1 Nosakiet iespējamo (dabas vai antropogēno) apdraudējumu cilvēku dzīvībai un/vai materiālajam un nemateriālajam kultūras mantojumam.

Apsveriet **gan primāros**, gan **sekundāros** apdraudējuma veidus. Piemēram, zemestrīce kā primārais apdraudējums var izraisīt sekundāru apdraudējumu, piemēram, cunami, plūdus, ugunsgrēkus vai vandālismu. Ja šie riski ir lokāli, norādiet tos mantojuma objekta kartē.

	Primārais apdraudējums	Sekundārs apdraudējums
Dabas		
	Zemestrīce	Ugunsgrēki, zemes nogrūvumi, cunami
	Plūdi	Nogrūvumi, pelējums, izskalojumi, korozija
	Cunami	Ugunsgrēks, plūdi
	Viesuļvētras	Ugunsgrēks, vēja bojājumi
	Ugunsgrēks	Ūdens bojājumi, pelējums, izskalojumi, korozija
	Vulkāna izvirdums	Ugunsgrēks, zemestrīce
Antropogēns		
	Karadarbība	Ugunsgrēks, iznīcināšana
	Terors	Ugunsgrēks, bombardēšana
	Vandālisms	Iznīcināšana, zādzība

- 2 Nosakiet apdraudējumu kultūras mantojumam, kuru rada sociālās, ekonomiskās, politiskās ietekmes riski.

Šos riskus nosaka ar šādām metodēm:

- a. Izmantojiet **situācijas analizē** iegūtos secinājumus, lai saprastu, kā un kāpēc mantojums ir bojāts un kā to var ietekmēt sekundārais apdraudējums. Piemēram, slikti uzturēta kultūrvēsturiskā mantojuma ēka, kas cietusi viesuļvētrā, varētu būt pakļauta sekundāriem riskiem, piemēram, ugunsgrēkiem un lietus bojājumiem. Mantojuma nepietiekamu uzturēšanu var izraisīt dažādi sociāli vai ekonomiski faktori, piemēram, resursu trūkums, mazākumtautību kopiena kā īpašnieks.
 - b. Dokumentējot bojājumus, nosakiet objekta specifiskos riskus un paaugstinātu sekundāro apdraudējumu. Piemēram, slapji un netīri priekšmeti, kas izgatavoti no organiskiem materiāliem, ir pakļauti augstākam pelējuma un kaitēkļu riskam.
 - c. Veicot novērtējumus, dokumentē notiekošo objektā un tā apkārtnē/kopienā, kas var paaugstināt potenciālos riskus. Piemēram, evakuēto iedzīvotāju pagaidu apmetnes izveidošana kultūras mantojuma objektā palielina izlaušanās vai vandālisma riskus; pagaidu lauka virtuve paaugstina ugunsgrēka riskus.
- Intervējiet ieinteresētās personas objektā, lai novērtētu viņu izpratni par draudiem, ierobežojumiem un aktuālajām vajadzībām. Ieinteresētās personas var būt kultūrvēsturiskā objekta pārvaldītāji, īpašnieki, apsardzes darbinieki un kaimiņi.
- d. Attiecībā uz nemateriālo mantojumu izvērtē sociālos procesus, kas ietekmē nemateriālo mantojumu. Piemēram, zināšanas var saglabāties, bet liela mēroga iedzīvotāju evakuācija vai noieta tirgus zaudēšana var nozīmēt, ka vidējā termiņā un ilgtermiņā jaunākai paaudzei nebūs intereses vai iespējas mācīties īpašās tradīcijas no savas kopienas.

3 Lai novērtētu tūlītējos riskus, sagatavojiet risku pārskatus.

Riska pārskatā ir paskaidrots, kā primārie un sekundārie apdraudējumu veidi savstarpējā mijiedarbībā paugstina riskus kultūras mantojumam un cilvēku drošībai.

Piemēram, bojāts jumts spēcīgu lietusgāžu gadījumā kaitēs vēsturiskajiem interjeriem un freskām, klosteris bez žoga un apsardzes ir pakļauts izlauptības riskam.

Sagatavojot riska pārskatu, izvērtējiet riskus, **primāro un sekundāro apdraudējumu**, kā arī to savstarpējo mijiedarbību, kas varētu palielināt katastrofas negatīvo ietekmi (sk. attēlu zemāk).

Riska pārskatu izstrāde var prasīt laiku. Šo darbu var veikt ārpus objekta datu apkopošanas laikā.

Tohuku zemestrīces un cunami ietekme - Japāna

2011. gada 11. martā lielākās Japānas salas Honšu ziemeļaustrumu piekrasti skāra 9,0 magnitūdu zemestrīce. Tai sekoja lieli un spēcīgi cunami, kas pārpludināja Japānas austrumu krastu un Sendai pilsētu, tostarp tās lidostu un daudzas vēsturiskās apkaimes. Zemestrīce nodarīja postījumus aizsprostam, kas pastiprināja applūšanu. Cunami sabojāja naftas tvertnes, kas izraisīja noplūdes un ugunsgrēkus, kā arī radīja bojājumus atomelektrostacijā.

*Cunami izraisīti bojājumi ēkām Japānas austrumos, 2011. gads.
Fotoattēls: Mijagi prefektūras pārvalde.*

Šajā gadījumā zemestrīce bija primārais apdraudējums, kas izraisīja sekundāros apdraudējumus, - pēcgrūdienus, cunami, plūdus, ugunsgrēkus un kodolavāriju. Japānas ģeogrāfiskā atrašanās vieta pakļauj valsti apdraudējumam, piemēram, zemestrīcēm un cunami. Turklāt naftas tvertņu un kodolreaktora atrašanās šajā reģionā paaugstināja riskus un izraisīja ugunsgrēkus un avāriju atomstacijā. Šīs notikumu virknes kopējā ietekme izraisīja vairāk nekā 19 000 cilvēku nāvi, simtiem tūkstošu atstāja bez pajumtes un svarīgas

infrastruktūras, tostarp ceļiem un spēkstacijās. Turklāt tika reģistrēti vairāk nekā 700 kultūrvēsturiskā mantojuma bojājumu gadījumi. Daudzas kultūrvēsturiskās ēkas zemestrīces dēļ cieta nelielus vai vidējus bojājumus. Cunami skartajās teritorijās tika aizskalotas vēsturiskas ēkas un priekšmetu kolekcijas.

Tālāk iekšzemes teritorijās, kuras neskāra cunami, arheoloģiskos objektus un kustamo kultūrvēsturisko mantojumu sabojāja plūdi, ko izraisīja aizsprosta pārrāvums. Kustamais mantojums bija piesārņots arī ar radiāciju, kas savukārt aizkavēja tā atjaunošanu. Elektroenerģijas padeves pārtraukumi katastrofas teritorijā samirkušos, organiskos kultūras mantojuma materiālus, piemēram, koksni un papīru, pakļāva pelējuma un citiem bioloģiskā kaitējuma riskiem.

Skatīt atsaucis 159. lappusē.

- 4 Katrā riska pārskatā nosakiet riska līmeni (zems, vidējs vai augsts), pamatojoties uz primārā un sekundārā apdraudējuma veidu un iespējamību, kā arī to ietekmi uz cilvēku drošību un mantojuma vērtībām. Piemēram, pēc zemestrīces būvju sabrukšanas risks ir augsts. Savukārt sabrukšans risks lokālu plūdu gadījumā, ko izraisa spēcīgas lietusegāzes un ūdens iekļūšana ēkā caura jumta dēļ, ir salīdzinoši zems.

Veidlapas un citus materiālus skatīt Praktisko ieteikumu 14. lpp.

Apkopojiet datus

- 1** Sistemātiski digitalizējiet novērtējuma veidlapas un skices tūlīt pēc novērtējumu veikšanas. Tas palīdzēs novērst datu zudumu un dalīties ar informāciju viegli izmantojamā formātā. Jums vajadzētu digitalizēt darba rezultātus vismaz reizi dienā, tāpēc pārliecinieties, ka pirms praktisko darbu sākšanas ir ieviestas digitalizācijas metodes un procedūras. Katram mantojuma elementam vai vērtībai jābūt viegli identificējamai, izmantojot unikālu identifikācijas numuru (sk. Praktisko ieteikumu 42. lpp.).
- 2** Intervijas ar ieinteresētajām personām- apkopojiet interviju piezīmes un uzglabājiet tās kopā ar citiem datiem. Noteikti norādiet intervijas datumu, vietu, intervējamā vārdu un kontaktinformāciju.
- 3** Lejupielādējiet fotogrāfijas no kameras un sasaistiet tās ar stāvu plānu digitālo eksemplāru, izmantojot atsauces numurus. Noņemiet datora ģenerēto faila nosaukumu vai lejupielādētā attēla faila numuru un aizstājiet to ar faila nosaukumu, kas norāda bojājuma vietu, datumu un veidu kodētā formā. Tas ir īpaši svarīgi, ja novērtējumus veic vairākos objektos vai posmos. Datņu nosaukumiem un kodiem ir jābūt konsekventiem un saprotamiem visiem dalībniekiem, kas iesaistīti novērtēšanā un datu apkopošanā.
- 4** Savietojiet novērtējuma veidlapā ietvertos datus ar vietas karti, stāvu plāniem un bojājumu fotogrāfijām, izveidojot vienu unikālu lietvedības mapi.
- 5** Ja jūs to nevarējāt izdarīt jau objektā, sagatavojiet savus risku pārskatus un norādiet atbilstīgo riska līmeni.
- 6** Apkopojiet, kategorizējiet un uzglabājiet visus no objekta savāktos datus standartizētā datubāzē, lai nodrošinātu vieglu piekļuvi informācijai un tās analīzi.

Apkopošanas un vizualizācijas rīks

Kultūrvēsturiskā mantojuma krātuvju un būvju dokumentēšanai noderīga ir **Ģeogrāfiskās informācijas sistēmas (ĢIS)** lietotne, kas instalēta mobilajā tālrunī vai planšetdatorā. Bojājumu un risku novērtējuma veidlapas var aizpildīt ĢIS lietotnē arī tad, ja neesat tiešsaistes režīmā, kā arī fotogrāfijas un visas veidlapas var glabāt vienuviet. Kad ierīce ir internetā, veidlapas un fotoattēlus var eksportēt uz centrālo datu bāzi. Ir svarīgi norādīt, ka visas lietotnes datu ierakstīšanai, apkopošanai un vizualizēšanai būs īpaši jāpielāgo, kā arī speciālisti jāapmāca darba ar tām.

Skatīt atsaucis 158. lpp.

Novērtējuma ziņojumu sagatavošana

Pamatojoties uz objekta apsekojumu rezultātiem, sagatavojiet kopējo novērtējuma ziņojumu, kurā ietverta šāda informācija:

- Skartā kultūrvēsturiskā mantojuma nozīme (mantojuma objekts/kolekcija/tradīcija).
- Katastrofas vai konflikta veids. Kas notika? Kad? Kā tas skāra kultūras mantojumu?
- Apraksts par būvēm un kustamajiem kultūras pieminekļiem nodarīto kaitējumu un katastrofas ietekmi uz nemateriālo mantojumu. Tajā jāiekļauj īss bojājumu/ietekmes apraksts, atrašanās vieta (atsaucoties uz karti, plānu un stāvu plānu vai skici) un postījumu iespējamie cēloņi. Par katru bojājumu pievienojiet vienu fotogrāfiju. Attiecībā uz nemateriālo kultūras mantojumu aprakstā varētu iekļaut sīkāku informāciju par to, kādā aspektā tas ietekmēts: saistītās materiālās vērtības, cilvēki un/vai zināšanas/tradīcijas.
- Zaudējumi (ja tādi ir) iedzīvotājiem, viņu ienākumiem un/vai saistītā infrastruktūra; zaudējumu ilgtermiņa negatīvā ietekme uz skarto kultūras mantojumu.

- Risku pārskati, kuru pamatā ir dažādu kultūras mantojuma vērtību apdraudējums/riski.
- Tūlītējas saglabāšanas un stabilizācijas darbības katrā mantojuma objektā.
- Resursi, kas vajadzīgi, lai saglabātu un stabilizētu kultūrvēsturiskā mantojuma vērtības, kā arī atbilstīgs laika grafiks šīm darbībām.

Ziņojumā jānorāda visu objektā veikto novērtējumu autori, datumi, iesaistīto personu vārdi un kontaktinformācija, kā arī viņu pienākumi. Tajos jānorāda arī visu to personu vārdi, kuras tika intervētas novērtēšanas laikā.

Aktualizēts plāns pasākumiem objektā

Kopējo bojājumu un risku novērtējuma ziņojumu var izmantot, lai izstrādātu plānu **situācijas analīzes laikā apzināto saglabāšanas un stabilizācijas pasākumu** veikšanai objektā (sk. 37. lpp.). Tas palīdz noteikt prioritātes pasākumiem konkrētā objektā, piemēram, pagaidu pārseguma izveidi bojātiem konstrukcijas elementiem. Tas arī palīdz apzināt resursus un speciālistus, kas vajadzīgi skarto kultūras mantojuma vērtību saglabāšanai un stabilizēšanai.

Pēckatastrofas vajadzību novērtējums (PDNA)

PDNA mērķis novērtēt tās vajadzības mantojuma atjaunošanai, kuras izmanto ārkārtas finansējuma piesaistīšanai (piemēram, neatliekamās humānās palīdzības lūgumos) un atjaunošanas/finansēšanas prioritāšu noteikšanai valsts līmenī. Tā kā PDNA mērķis ir palīdzēt sagatavot finanšu līdzekļu pieprasījumus, to parasti veic četru līdz sešu nedēļu laikā pēc katastrofas.

PDNA rezultātā sagatavo ziņojumu, kas sastāv no divām daļām: **vajadzību novērtējuma** un **atjaunošanas ietvara**. Šis dokuments ir dažādu nozaru ziņojumu kopums, kas ietver arī kultūras sadaļu.

PDNA sagatavošanu pārrauga valdība kopā ar attiecīgajiem ANO partneriem. Atkarībā no situācijas un katastrofas apmēra, valdība var lūgt ANO uzņemties vadību šajā procesā. PDNA sagatavošanā vajadzīga plaša organizāciju, kopienu un indivīdu līdzdalība, kā arī atbalsts no starptautiskām organizācijām un ekspertiem; vietējās pašvaldības, iedzīvotājiem, valdības, tradicionālajiem un reliģiskajiem līderiem, drošības speciālistiem un privātā sektora.

Vairumā gadījumu PDNA kultūras nozarē pārrauga attiecīgā valdība un Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO), kopā ar ekspertiem no dažādām kultūras jomām (arhitekti, inženieri, muzeologi, antropologi, arheologi u. c.).

PDNA pamatnostādņēs **nodeļa par kultūras novērtēšanu** iekļauta sociālajā sadaļā.

PDNA un tās saistība ar pirmās palīdzības pasākumiem.

Situācijas analīzes un **bojājumu un riska novērtējuma** saistība ar PDNA ir atkarīga no konkrēta laika, kad sagatavo katru no šiem dokumentiem. Principā katrs no šiem dokumentiem var būt par pamatu otram, neatkarīgi no tā, kurš no tiem tiek sagatavots vispirms. Tā kā ne pirmajai palīdzībai, ne PDNA nav noteikts laika grafiks, viss būs atkarīgs no konkrētajiem apstākļiem attiecīgajā ārkārtas situācijā.

Avots: Elke Selter, Austrumu un Āfrikas pētījumu skola, Londonas Universitāte, Apvienotā Karaliste.

Skatīt atsaucis 159. lappusē.

Uzlabojiet savu sagatavotību veikt kultūrvēsturisko vērtību bojājumu un risku novērtējumu.

Apdomājiet šādus jautājumus:

- Vai esat sagatavojis visu kultūras mantojuma vērtību sarakstu un pārbaudījis, vai ir pieejamas kartes, kurās redzamas to ģeogrāfiskās koordinātas?
- Vai jums ir konkrēta informācija par kultūras mantojuma vērtībām pirms katastrofas, piemēram, inventāra saraksti, stāvu plāni, fotogrāfijas un ziņojumi par to stāvokli?
- Vai esat sagatavojis paraugu bojājumu un riska novērtējuma veidlapai, kas piemērota dažādiem kultūras mantojuma veidiem jūsu reģionā?
- Vai esat identificējuši kultūras mantojuma speciālistus un glābējus, kuri varēs veikt bojājumu un riska novērtējumus jūsu reģionā?
- Vai esat praksē pārbaudījis veidlapas paraugu kopā ar novērtēšanas speciālistiem un kopīgi izstrādājis datu apkopošanas un datu vizualizācijas sistēmu?
- Vai esat radījuši procedūras jūsu iestādē, lai finansētu bojājumu un riska novērtējumu veikšanu?
- Vai esat sadarbojušies ar vietējo glābšanas dienestu, kas atbild par ārkārtas situāciju pārvaldību, un izstrādājuši procedūru, lai koordinētu kultūras mantojuma objektu drošības novērtējumu veikšanu?

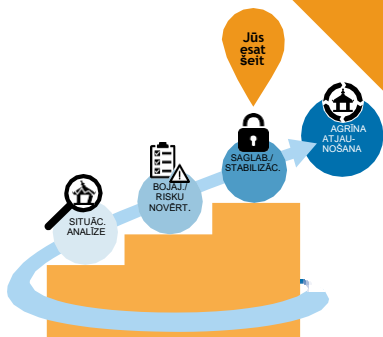
Kas darāms pēc bojājumu un risku novērtējuma veikšanas?

Pēc katastrofas jūsu reģionā, pirmās palīdzības sniedzēju komanda ir veikusi **situācijas analīzi** un skartā kultūras mantojuma **bojājumu un risku novērtējumu**. Abi šie uzdevumi tika veikti sadarbībā ar attiecīgajiem neatliekamās palīdzības sniedzējiem, piedaloties ieinteresētajām personām un vietējai sabiedrībai. Tā rezultātā jums ir izdevies noteikt prioritātes, lai saglabātu un stabilizētu būves, priekšmetus un nemateriālo mantojumu.

Kā tu rīkosies tālāk?

Lasiet turpmākās nodaļas, lai uzzinātu vairāk.

TREŠAIS POSMS SAGLABĀŠANA UN STABILIZĀCIJA

Kas ir saglabāšana un stabilizācija?

Darbības, ar kuru palīdzību stabilizē skartā mantojuma stāvokli un novērš turpmāku kaitējumu un zaudējumus, sauc par saglabāšanas un stabilizācijas darbībām.

Šīm darbībām ir pagaidu raksturs, un tās ir paredzētas, lai ārkārtas situācijā nodrošinātu pienācīgu atbalstu bojātajam mantojumam, līdz kļūst iespējama pilnvērtīgu konservācijas pasākumu veikšana.

Saglabāšanas un stabilizācijas darbības ir atkarīgas no situācijas un ne vienmēr veicamas noteiktā secībā. Tomēr ir būtiski rūpīgi dokumentēt mantojuma vērtību stāvokli un visus stabilizācijas pasākumus, lai šo procesu varētu uzskatīt par izdevušos.

Stabilizācijas praktiskās mācības seminārā Šufā, Libānā, 2014. gadā.

Fotoattēls: ICCROM-ATHAR.

Saglabāšanas un stabilizācijas pamatpasākumi ir šādi:

- Žogu uzstādīšana ap skarto objektu vai kolekciju.
- Pagaidu pārseguma vai jumta ierīkošana (sk. Praktiskie ieteikumi 73. lpp.) atsegtiem būvju elementiem, fragmentiem un priekšmetiem.
- **Kultūras mantojuma priekšmetu evakuācija** pēc katastrofas uz drošāku pagaidu novietni.

- Kultūras mantojuma priekšmetu kolekciju, būvju fragmentu un dekoratīvo elementu **glābšana**. Šis pasākums ietver šķirošanu, stabilizāciju ar virsmas attīrīšanu un/vai priekšmetu žāvēšanu.
- Evakuēto un izglābto kultūras mantojuma vērtību/materiālu droša un apsargāta pagaidu uzglabāšana.
- Ēkas vai būves **žāvēšana** pēc plūdiem.
- Sienu vai citu nesošo būves elementu **nostiprināšana**, lai nodrošinātu pagaidu atbalstu un novērstu to sabrukšanu.

Nemateriālā mantojuma saglabāšanas un stabilizācijas pasākumi atšķiras no iepriekš minētajiem. Attiecībā uz nemateriālo mantojumu par svarīgāku uzskata apdraudēto tradīciju vai zināšanu turpināšanu tūlīt pēc katastrofas vai konflikta. Sīkāku informāciju sk. sadaļā par nemateriālā mantojuma saglabāšanu.

Kas var īstenot saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus?

Apmācīti **pirmās palīdzības sniedzēji** kultūras jomā un kvalificēti kultūras mantojuma speciālisti, kuriem ir pieredze mantojuma aizsardzībā ārkārtas situācijās, var īstenot saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus. Tie var būt arheologi, kuratori, arhīvistu, būvinženieri, arhitekti, antropologi, nemateriālā mantojuma un konservācijas speciālisti.

ANO miera uzturētāji, kas palīdz glābšanas operācijā Haiti, 2010. gads. Fotoattēls: ICCROM.

Militārpersonas, ugunsdzēsēji, meklēšanas un glābšanas vienības bieži tiek apmācīti veikt būvju stabilizāciju ārkārtas apstākļos. Tomēr viņiem var trūkt izpratnes par vēsturiskajām vērtībām un to specifiskajiem sabrukšanas apstākļiem/mehānismiem, tāpēc vienmēr, kad vien iespējams, šādās situācijās jākonsultējas ar būvinženeri un konservācijas speciālistiem. Neatliekamās palīdzības sniedzēji var arī iesaistīties evakuācijas un glābšanas operācijās. Situācijās, kad piekļuve objektiem ir ierobežota vai būves ir nedrošas, militārpersonas vai ugunsdzēsēji var palīdzēt glābt kultūrvēsturiskos priekšmetus, izmantojot specializētu aprīkojumu.

Plaša mēroga glābšanas operācijās būtu aktīvi jāiesaista un uz vietas jāapmāca brīvprātīgie un vietējie iedzīvotāji, lai tie palīdzētu saglabāšanas un stabilizācijas pasākumos speciālistu uzraudzībā – nodrošinātu dokumentāciju, priekšmetu transportēšanu, atkritumu šķīrošanu, inventarizācijas sarakstu un **balstu** sagatavošanu.

Katra ārkārtas situācija ir atšķirīga un prasa pielāgošanos un specifiskus glābšanas pasākumus. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai pat apmācīti brīvprātīgie tiktu uzraudzīti konkrētu darbību īstenošanā. Lai sniegtu savlaicīgu pirmo palīdzību, ir svarīgi kultūras mantojuma speciālistus, ārkārtas palīdzības sniedzējus un brīvprātīgos apmācīt pirms katastrofas.

Kultūras mantojuma pirmās palīdzības mācības Vidusjūras reģionā- PROMEDHE projekts

PROMEDHE (Vidusjūras kultūras mantojuma aizsardzība katastrofu gadījumos) ir Itālijas Civilās aizsardzības departamenta daudzpusēja sadarbības iniciatīva, kuru finansē Eiropas Komisijas Civilās aizsardzības un humānās palīdzības ģenerāldirektorāts (DG ECHO). ICCROM šajā iniciatīvā tika uzaicināts apmācīt komandas, kas sastāv no civilās aizsardzības un kultūras mantojuma speciālistiem no piecām Vidusjūras reģiona valstīm. Mācību mērķis bija celt kvalifikāciju un uzlabot procedūras pirmajai palīdzībai, ko pēc dabas katastrofām nodrošina kultūras mantojumam. Iesaistītās valstis pēc tam apmācīja civilās aizsardzības un kultūras mantojuma speciālistus un brīvprātīgos, uzlabojot to spējas sniegt pirmo palīdzību kultūras mantojumam liela mēroga projektos.

Skatīt 165. lpp.

Città di Castello, Itālija, 2017. gads. Fotoattēls: PROMEDHE un ICCROM.

Kā īstenot saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus - kustamais un nekustamais kultūras mantojums?

Kultūras mantojuma saglabāšanas un stabilizācijas pasākumi atšķiras atkarībā no konkrētās situācijas. Tomēr turpmāk minētās darbības var palīdzēt īstenot konkrētus pasākumus neatkarīgi no skartā mantojuma veida un ārkārtas situācijas īpatnībām.

Objekta aizsardzība

Pirms kustamā vai nekustamā mantojuma stabilizācijas vispirms jāpārlicinās par drošību objektā. Visi darbinieki ir **jāinformē par riskiem** un jāapgādā ar atbilstošiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem (sk. Praktisko ieteikumu 10. lpp.). Lai garantētu drošību objektā, jāveic šādas darbības:

- 1 Drošības nožogojuma izveide.** Pēc bojājumu un risku novērtējumu pabeigšanas visās teritorijās, kas tiek uzskatītas par nedrošām, uzstāda drošības nožogojumus.

Nožogojumi un drošības lentes brīdina cilvēkus un norobežo stipri bojātu baznīcu Filipīnās, 2013. gads. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

Ja pastāv bažas par būves vai pārkares elementa sabrukšanas risku, ap to izveido apļveida buferzonu, kuras rādiuss ir vienāds ar attiecīgā elementa augstumu.

- 2 Inženierkomunikāciju pārbaude.** Vajadzības gadījumā pārbaudiet, vai gāzes, elektrības un ūdens izvadi ir droši un izmantojami attiecīgajā objektā.
- 3 Norāžu izvietošana.** Uzstādiet atbilstošas norādes pie norobežotajām vietām. Zīmēm jābūt lielām, skaidri redzamām un viegli saprotamām visiem darbiniekiem.
- 4 Droši pārvietošanās maršruti.** Marķējiet piekļuves maršrutus un skaidri atzīmējiet tos objekta kartē un stāvu plānā (ja tādi ir pieejami). Attīriet piekļuves maršrutus, novācot nestabilas pārkares, nenesošos elementus, piemēram, jumta dakstiņus, skursteņu un koka paneļu daļas, aizpildiet caurumus grīdās, lai pārvietošanās būtu droša.

Pirms pārkaru vai fragmentu novākšanas no vēsturiskās būves dokumentējiet to novietojumu un bojājumu smagumu. Fotografējiet (vienu tuvplānu un vienu kopskatu) un dokumentējiet fragmentu atrašanās vietu objekta kartē. Ja rodas bažas par demontāžas drošumu, jautājiet padomu būvinženierim.

- 5 Pagaidu pārklājs.** Būves sabrukšanas gadījumā gan tās atlikušajiem elementiem, gan iesprostotajiem kultūras mantojuma priekšmetiem jānodrošina pagaidu pārklājs. Skatiet Praktisko ieteikumu 73. lpp.
- 6 Nenovēršot laikapstākļu iedarbību, būves saistvielu un organiskas izcelsmes priekšmetu stāvoklis var strauji pasliktināties.** Kultūras mantojuma priekšmetu kaudzes pārklāšana ir obligāts **pagaidu pasākums**, kam nevajadzētu prasīt ilgāk par dažām dienām.
- 7 Bīstamo atkritumu novākšana.** Pēc konflikta vai dabas katastrofas kultūras mantojuma objektos var atrasties bīstamas vielas un atkritumi, piemēram, sprāgstvielas, ķīmikālijas, nafta, PVC caurules, siltinājums vai ugunsdrošības materiāli. Šādos gadījumos pirms jebkādu citu darbību veikšanas objektā jākonsultējas ar ekspertiem par šo materiālu drošu utilizēšanu.

Drošība pēc plūdiem

Plūdu gadījumā postījumu un risku novērtējumā jāiekļauj norādījumi no ūdensapgādes ekspertiem – piemēram, atzinums, vai ūdens ir tīrs (drošs uzturā) vai piesārņots? Ja ūdens klasificēts kā piesārņots, jāņem vērā paaugstināti riski bioloģiskā piesārņojuma, ķīmisku vielu un/vai notekūdeņu klātbūtnes dēļ. Šādos gadījumos ir svarīgi attīrīt objektu sadarbībā ar ekspertiem un vēsturiskos materiālus ar piesārņojumu ievietot plastmasas maisiņos vai hermētiski noslēgtās kastēs.

Skatīt 162. lpp.

8 Samirkušo būvju, konstrukciju elementu un virsmu rūpīga žāvēšana.

Gadījumā, ja ēka, būve vai dekorēta virsma cietusi ievērojamus bojājumus ūdens ietekmē, svarīgi to izžāvēt pilnībā, lai novērstu:

- koka elementu deformācijas un puves;
- plaisas apmetumā;
- pelējuma augšanu;
- traipu veidošanos;
- sāļu migrāciju.

Ir svarīgi nemēģināt pārāk strauji izžāvēt vecās būves. Straujas mitruma līmeņa izmaiņas var sabojāt plānas koka detaļas, palielināt sāļu migrāciju sienās un izraisīt apmetuma plaisāšanu. Lai izžāvētu samirkušas ēkas, būvju konstrukcijas un virsmas:

- Pārbaudiet un atbrīvojiet kanalizāciju/drenāžas sistēmu no aizsprostojumiem, lai izvadītu lieko ūdeni. No slīpām virsmām novāciet gruvešus, kas var kavēt ūdens novadīšanu.
- Izmantojiet spaiņus un sūkņus, lai aizvadītu uzkrājušos ūdeni.

Nozīmīgi bojājumi biežāk sastopami ēkās, kurās iekļuvusi ātri plūstošs ūdens (piemēram, nogāzēs vai pārrauta aizsprosta tuvumā), vai kurās ūdens līmenis ir (vai bija) augstāks par 1 m, vai kurās nesošās sienas ir izgatavotas no neapstrādātiem materiāliem (zemes/dubļiem). Šādos gadījumos lūdziet būvzinieņa palīdzību, lai novērtētu bojājumus vai veiktu nesošo konstrukciju stabilizāciju pirms ūdens izsūkņēšanas.

- Novāciet dubļus un gruvešus, jo tie aiztur mitrumu un palēnina žāvēšanas procesu. Negaidiet, kamēr dubļi un gruveši nožūst. Drošāk un vieglāk novācami tieši mitri, nesakaltuši dubļi.
 - Izvairieties no tīrīšanas šķīdumiem, kas aiztur mitrumu vai kavē migrāciju vēsturiskos materiālos.
 - Noņemiet samirkušos paklājus un grīdas/sienu segumus.
 - Atbīdiet mēbeles un noņemiet priekšmetus, kas karājās pie sienām, lai paātrinātu žāvēšanas procesu. Skatīt **evakuācija** 80.lpp.
 - Ja iespējams, demontējiet metāla elementus, kas ir saskarē ar mitru apmetumu, lai izvairītos no rūsēšanas un traipu veidošanās.
 - Pārlicinieties, ka ēkas izžūšanai nepieciešamās ventilācijas atveres un logi ir vaļā. Papildinformāciju skatiet Praktisko ieteikumu 92. lpp.
- 9 Izveidojiet** un iekārtojiet telpas darbam, kā arī kultūras mantojuma priekšmetu, fragmentu un dekoratīvo elementu pagaidu glabāšanai.

Citi saglabāšanas un stabilizācijas pasākumi

Ar jūsu komandas palīdzību nodrošiniet nepieciešamos materiālus un veiciet iepriekš izplānotos saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus. Tie var būt šādi:

- Evakuācija;
- Glābšana;
- Vēsturisko būvju ārkārtas stabilizācija.

Sīkākus aprakstus par katru no šīm darbībām skatiet turpmākajās sadaļās.

Iespējams, skartajā kultūras mantojuma objektā būs jāīsteno dažādi saglabāšanas un stabilizācijas pasākumi.

Evakuācija

Evakuācija ir nepieciešama, ja ēka vai būve, kurā atrodas kultūras mantojuma priekšmeti, pēc katastrofas tiek atzīta par nedrošu izmantošanai, bet ir pietiekami stabilizēta, lai veiktu evakuāciju. Tās laikā veic priekšmetu **dokumentēšanu**, **iepakošanu** un **transportēšanu** uz drošu pagaidu novietni.

Evakuācijā var piesaistīt ugunsdzēsēju un/vai militārās vai civilās aizsardzības speciālistu palīdzību, jo viņi ir apmācīti evakuēt cilvēkus no nedrošām ēkām. Tomēr tiem būs vajadzīgi norādījumi, kurus priekšmetus pārvietot, un kā ar tiem apieties drošā veidā.

Pieredze no Hanumandokas pils muzeja evakuācijas - Nepāla

Pēc 2015. gada zemestrīces Katmandu Nepālā, daļa Hanumandokas pils ar muzeju tika atzīta par nedrošu plašu bojājumu dēļ. Muzeja darbinieki lūdza Nepālas armijas palīdzību, lai evakuētu Zelta troni un citus nozīmīgus kultūrvēsturiskos priekšmetus. Evakuācijas laikā nebija pieejama inventarizācijas dokumentācija, kurā norādīta katra priekšmeta atrašanās vieta. Tā rezultātā militārpersonām vajadzēja daudz vairāk laika nedrošos apstākļos, lai atrastu ļoti nozīmīgos priekšmetus. Evakuācijas laikā viņi saskārās ar grūtībām pārvietot Zelta troni, jo augšējā stāva durvis bija par šauru, tāpēc tronis bija jāizjauc, lai to pārvestu.

*Nepālas armija evakuē muzeja priekšmetu.
Fotoattēls: Aparna Tandon, ICCROM.*

Muzeja direktors un dokumentācijas speciālists bija uz vietas, lai sniegtu atbalstu un oficiāli pārņemtu evakuētos priekšmetus. Zelta troni un citus priekšmetus pēc iznešanas glabāja pils pagalmā līdz drošākas novietnes atrašanai. Armija nodrošināja šo priekšmetu nepārtrauktu apsardzi.

Galvenie secinājumi:

- Lai labāk sagatavotos evakuācijai, pirmās palīdzības sniedzējiem būtu jāsaņem vairāki stāvu plānu eksemplāri, kuros skaidri norādīti svarīgāko priekšmetu izmēri un atrašanās vietas. Lai garantētu priekšmetu drošību, šiem plāniem jābūt konfidenciāliem un nepieejamiem personām, kas nav pirmās palīdzības sniedzēji.
- Kultūras mantojuma priekšmetu evakuācija jāveic tikai tad, ja ir atrasta drošāka pagaidu novietne un noorganizēts nepieciešamais loģistikas atbalsts.
- Glābējiem un mantojuma speciālistiem ir nepieciešama iepriekšēja apmācība par kolekciju aprūpi, iesaiņošanu, apstrādi, dokumentēšanu un transportēšanu ārkārtas situācijā.

Skatīt 167. lpp.

Kā veikt evakuāciju pēc katastrofas?

Evakuācijas process pēc katastrofas izstrādāts saskaņā ar rokasgrāmatu **Apdraudētais mantojums. Kultūras mantojuma evakuācija ārkārtas apstākļos**. Atcerieties, ka lēmums evakuēt priekšmetus no nedroša objekta būtu jāpieņem, pamatojoties **uz bojājumu un riska novērtējumu**.

Atļauja

Pirms kultūras vērtību evakuācijas saņemiet īpašnieku vai kolekciju glabātāju atļauju, vienojieties par viņu klātbūtni, lai uzraudzītu visu operāciju un sniegtu padomus.

Dokumentācija. Sagatavojiet oficiālu atļauju, kurā norādīts, ka īpašnieks/pārzinis ir devis atļauju "x" pirmās palīdzības sniedzējiem evakuēt "x" priekšmetu skaitu un transportēt tos uz drošāku vietu (norādiet precīzu atrašanās vietas nosaukumu un ģeogrāfiskās koordinātas). Šim dokumentam jābūt īpašnieka parakstītam, uz tā norāda parakstīšanas datumu, laiku un vietu.

Sagatavošanās

- Komanda** evakuācijai. Tajā jāiekļauj visas personas, kas ir tieši atbildīgas par evakuējamo kolekciju. Izraugās komandas vadītāju, kurš var izskaidrot operācijas mērogu un mērķus, kā arī deleģēt konkrētus uzdevumus tās dalībniekiem. Šie uzdevumi ir:
 - dokumentēšana;
 - apstrāde un iepakošana;
 - priekšmetu transportēšana;
 - pagaidu uzglabāšanas novietnes iekārtošana;
 - loģistika, materiāli, pārtika, ūdens u. c.;
 - saziņa komandā, kā arī ar ārējiem dalībniekiem un ieinteresētajām personām.
- Izmantojot **bojājumu un risku novērtējumā** konstatēto, sagatavojiet:
 - Drošu evakuācijas maršrutu priekšmetu transportēšanai skartajā ēkā un ārpus tās.
 - Šķirošanas un iepakšanas zonu** vai telpu, kas ir pietiekami liela vismaz divām darbavietām priekšmetu šķirošanai, dokumentēšanai un iepakšanai.
 - Drošu novietni** priekšmetu īslaicīgai glabāšanai kultūras mantojuma objektā vai ārpus tā.

Izvēloties drošu novietni, jāpārliecinās par šādiem aspektiem:

- tā ir pietiekami liela, lai ietilpinātu pārvietojamos priekšmetus;
- tā ir tīra, bez kaitēkļiem vai pelējuma;
- tā ir labi vēdināta un bez mitruma;
- tā ir droša pret zādzībām un vandālismu;
- tā ir viegli sasniedzama maršrutā, kas ļauj droši pārvadāt priekšmetus;
- ja nepieciešams, priekšmetus var atstāt novietnē uz nenoteiktu laiku.

3 Informācijas apkopošana un dokumentēšana

- a. Ja iespējams, pieprasiet to **prioritāro priekšmetu sarakstu**, kurus paredzēts evakuēt vispirms. Ja tāds nav pieejams, lūdziet dokumentācijas komandai iepazīties ar materiāliem, lai sagatavotu priekšmetu sarakstu pēc to vērtības, apdraudējuma, apstrādes vai transportēšanas iespējām. Ja šāds saraksts nav pieejams, sazinieties ar kolekcijas ģipšnieku vai pārzini un lūdziet sagatavot prioritāro priekšmetu sarakstu. Skatīt Praktisko ieteikumu 55. lpp.
- b. Pieprasiet tās ēkas stāvu plānu eksemplārus, no kuras tiks evakuēti priekšmeti. Nosakiet un atzīmējiet evakuējamo priekšmetu faktiskās atrašanās vietas stāvu plānos, izmantojot esošos **novietojuma kodus**. Ja kodu nav vai tie ir nekonsekventi, dokumentācijas grupai būtu jāpiešķir **jauni novietojuma kodi**, kas ir konsekventi un viegli saprotami. Skatiet Ieteikumu 42. lappusi par to, kā izveidot novietojuma kodus.
- c. Kad esat atzīmējis novietojuma kodus stāvu plānos, marķējiet priekšmetu atrašanās vietas un mēbeles ar novietojuma kodiem, ja jums tam ir laiks. Pārliecinieties, ka marķējums ir skaidri redzams.

d. Sagatavojiet inventāra uzskaites dokumentus evakuācijai. Iepriekš sagatavotā dokumentācija, ja tāda ir pieejama, var palīdzēt izpildīt šo uzdevumu. Ja jums nav iepriekš sagatavotu inventāra uzskaites dokumentu, izmantojiet šādu veidlapu.

Numurs	Iepriekš. numurs	Priekšrtais identf. numurs	Tips	Materiāls	Izmēri: garums,plat., augstums	Svars	Sākorn. atraš. kods	Foto vai plāna numurs	Jaunais noviet.	Foto vai plāna numurs
Numurs pieaugošā secībā, sākot no 1 līdz skaitlim, kas vienlaikus apzīmē evakuēto priekšmetu skaitu.	Seit ieraksta unikālo identf. numuru, ko piešķir evakuācijas vajadzībām.	Priekšmeta tips, jeb tās apraksts, piem., ilustrēts manuskripts, skulptūra, trauks u.c.	Priekšmeta materiāls, piem., stikls, keramika, metāls, audums	Priekšmeta svars. Ja svars nav nosakāms, izmantojiet + simbolu. Ja priekšmetu var pārvietot viens cilvēks, atzīmējiet ++, savukārt+++ lieciet, ja vajadzīga speciāla iekārta pacēšanai un transportēšanai.	Atrašanās vietas kods, kas norādīts aprakstā pie 4.posma	Šo aili aizpilda pēc priekšmetu pārvietošanas uz jauno un drošāko novietni.	Visām fotogrāfijām un stāvu plāniem jābūt numurētiem.			

Sagādājiet materiālus iepakojšanai un transportēšanai. Materiālu sarakstu sk. Praktisko ieteikumu 67. lpp.

- Izveidojiet darba vietas** priekšmetu šķirošanai, dokumentēšanai un iepakojšanai izvēlētajā drošajā zonā (norādīta bojājumu un risku novērtējumā).

Evakuēšana/savākšana no apdraudētās vietas

Dokumentēšana. Pirms priekšmetu transportēšanas uz šķirošanas un iepakojšanas zonu reģistrējiet to novietojuma kodu uz etiķetes, kuru piestiprina pie priekšmeta paletes/kastes. Alternatīvs risinājums ir norīkot vienu dokumentācijas speciālistu, kas pavada transporta komandu un inventāra uzskaites dokumentos atzīmē novietojuma kodus.

Iepakojšana un pārvietošana

- Pārvietojiet priekšmetus uz šķirošanas un iepakojšanas zonu; kārtojiet izgūtos priekšmetus pēc materiāla veida.

a. Piešķiriet **unikālu identifikācijas numuru** katram priekšmetam. Šis numurs atšķiras no novietojuma koda, jo tas identificē katru atsevišķu priekšmetu konkrētā atrašanās vietā. Numurējiet priekšmetus augošā secībā vai izmantojiet burtu un ciparu kombināciju.

Kā izveidot unikālu identifikācijas numuru

Pirms priekšmeta pārvietošanas uz citu novietni, piešķiriet tam unikālu identifikācijas numuru, lai evakuācijas laikā varētu izsekot tā kustībai. Evakuācijai izstrādātajai numerācijas sistēmai ir jābūt vienkāršai, konsekventai un saprotamai visām iesaistītajām pusēm. Tie var būt tikai skaitļi augošā secībā (piemēram, 01, 02) vai burtu un ciparu kombinācija (piemēram, A001, A002). Sīkāku informāciju sk. Ieteikumi 43. lpp.

- b. Etiķeti, kurā norādīts gan novietojuma kods, gan unikālais identifikācijas numurs, piestiprina pie priekšmeta balsta, t. i., paliktņa, kartona loksnes vai atsevišķas kastes, ko izmanto priekšmeta pārvadāšanai.
 - c. Aizpildiet **evakuācijas inventāra sarakstu** un reģistrējiet visus **kopkataloga numurus** (ja tie norādīti uz priekšmeta), materiālu, izmēru, svaru un citus datus.
- 2** Pārvietojiet marķētos priekšmetus uz sagatavoto darba telpu un iepakojiet tos (sk. Praktisko ieteikumu 49. lpp.). Pārliecinieties, ka iepakotajiem priekšmetiem ir pievienots aizpildīts **evakuācijas inventāra saraksta** eksemplārs.

Nepālas Nacionālais muzejs Katmandu, Nepāla, 2016. gads. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

- 3** Iepakojot priekšmetus, pārbaudiet, vai etiķetes ar kodiem ir savā vietā. Uz iepakojuma pamatnēm arī piestiprina šīs etiķetes. Lai iegūtu plašāku informāciju par priekšmetu iepakojšanu, skatīt Praktisko ieteikumu 48. lpp.

Priekšmetu iepakošana Nepālas Nacionālajā muzejā, Katmandu, Nepāla, 2016.
Fotoattēls: Aparna Tandon, ICCROM.

- 4 Pārliecinieties, ka vismaz viens dokumentācijas grupas speciālists piedalās priekšmetu izvietojumā pa kastēm, aizpildot **pavadzīmes veidlapu**. Šī veidlapa tiek izmantota, lai pārliecinātos, ka visi priekšmeti ir nonākuši jaunajā pagaidu uzglabāšanas vietā. Sagatavojiet vairākus pavadzīmes veidlapas eksemplārus (sk. paraugu zemāk).

Pavadzīmes veidlapa

Numurs	Kastes numurs	Kopskaits (priekšm.) kastē	Norādes apstrādei/trans portēšanai	Nosūtītājs	Izvešana	Pārvadātājs/ a.m.numurs	Saņemšana	Kastes numurs	Kopskaits (priekšm.) kastē	Saņēma
1	12	20	Uzmanīgi: stikls	Abdels Hamids	25. jan	xxx256	25. jan	12	20	xxx pārzinis
...

- 5 Kad visi priekšmeti ir iepakoti, tos var transportēt uz jauno novietni. Iepakojumam pievieno evakuācijas inventāra sarakstu un pavadzīmes veidlapas eksemplārus.

Pārvietošana

Kamēr daļa no komandas nodarbojas ar priekšmetu vākšanu, dokumentēšanu un iepakojšanu, citi sagatavo pagaidu uzglabāšanas telpas.

- 1 Sāciet domāt par vispiemērotāko veidu, kā sakārtot priekšmetus jaunajā telpā.
- 2 Piešķiriet pārvietošanas kodus- pārvietojiet pieejamās mēbeles pēc vajadzības, un piešķiriet atrašanās vietas kodus skapjiem un plauktiem, atzīmējot priekšmetu jaunās atrašanās vietas. Dariet to pirms priekšmetu pārvietošanas. Plašāku informāciju skatiet Praktisko ieteikumu 41. lpp. par pārvietošanas kodiem pagaidu novietnē.

Pagaidu novietne Itālijas centrālajā daļā, 2017. gads. Fotoattēls: Aparna Tadona, ICCROM.

- 3 Ārkārtas evakuācijas laikā var nebūt pieejamas piemērotas mēbeles priekšmetu uzglabāšanai, piemēram, plauktu sistēmas; tādā gadījumā priekšmeti jāglabā uz grīdas to iepakojumā. Izmantojiet paletes un/vai tentus, lai izvairītos no uzglabāšanas kastu/konteineru tiešas saskares ar grīdu. Ja izmantojat koka paletes, pārbaudiet, vai tās nav skāris pelējums vai kaitēkļi.

- 4 Oficiāli pieņemiet priekšmetus jaunajā pagaidu krātuvē, izmantojot pavadzīmes veidlapu. Tad pārbaudiet pievienotos ārkārtas evakuācijas inventāra sarakstus, un sadaliet priekšmetus atbilstoši materiāla veidiem un izmēriem.

Novietojiet iepakotos priekšmetus uz plauktiem vai tīras paletes utml. Mēģiniet glabāt trauslus priekšmetus novietnes tālākajā galā, izvairoties no to saskarsmes ar grīdu. Tāpat lieli vai smagi priekšmeti jānovieto vienkopus, lai atbrīvotu vietu mazāku priekšmetu pārvietošanai un kārtošanai.

- 5 Lai dokumentētu katra priekšmeta reālo atrašanās vietu jaunajā pagaidu novietnē, atzīmējiet tā ailes numuru un plaukta numuru inventarizācijas sadaļā "jaunā atrašanās vieta".
- 6 Jaunajā pagaidu uzglabāšanas vietā īstenojiet atbilstošus drošības pasākumus, lai novērstu zādzības un vandālismu. Ja nepieciešams, norīkojiet apsardzi.

Aktīva konflikta zonās ir svarīgi pastāvīgi monitorēt drošības situāciju, lai vajadzības gadījumā būtu pietiekami daudz laika pārvietot objektus uz jau citu, drošāku novietni.

Ziņošana

Kolekcijas īpašniekiem/pārraudzītājiem nododiet aktualizēto inventāra sarakstu ar jaunajām priekšmetu atrašanās vietām kopā ar ziņojumu par visu evakuācijas operāciju. Šajā ziņojumā jāiekļauj fotogrāfijas, kas dokumentē galvenās darbības; sīkas ziņas par materiāliem, kas izmantoti priekšmetu iesaiņošanā; informāciju par izmaksām; evakuācijas komandas kontaktinformāciju. Ziņojumu paraksta par evakuāciju atbildīgais vadītājs.

Uzraudzība

Izstrādājiet kārtību jaunās pagaidu uzglabāšanas telpas tīrīšanai un uzraudzībai, lai novērstu kaitēkļu ieviešanos, ugunsgrēkus, mitrumu un jebkādus citus faktorus, kas varētu radīt bojājumus priekšmetiem.

Glābšanas pasākumi

Pēc evakuācijas pabeigšanas ir jāstabilizē bojātais kultūras mantojums. Glābšana ir katastrofā bojātu kultūras mantojuma priekšmetu, būvju fragmentu un dekoratīvo elementu sistemātiska atjaunošana.

Kustamā kultūras mantojuma glābšanas process ir līdzīgs pēckatastrofas evakuācijas procedūrai, ko papildina kultūras mantojuma materiālu šķirošana un stabilizēšana, lai novērstu turpmāku kaitējumu līdz brīdim, kad iesaistās profesionāļi. Vēsturiskas būves daļēja vai pilnīga sabrukuma gadījumā glābšanas darbi ietver arī gruvešu šķirošanu, lai oriģināli akmens, ķieģeļu vai koka elementi būtu izmantojami turpmākai **rekonstrukcijai**.

Atkarībā no ārkārtas situācijas apstākļiem, dažkārt gan evakuāciju, gan glābšanas pasākumus jāveic vienlaicīgi; citkārt mantojuma objektā nekas nav bojāts, bet evakuācija var būt nepieciešama, lai atbrīvotu vietu.

Portoprensa, Haiti, 2010. gads. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

Applūduša vēsturiskā arhīva glābšana- Čīle

2016. gada jūnijā sezonai neraksturīgas spēcīgas lietusgāzes izraisīja pēkšņus plūdus plašos Talkas apgabalos, kas atrodas 250 km uz dienvidiem no Santjago. Kanalizācijas avārijas rezultātā applūda dokumentu glabātava Talkas Universitātes (Universidad de Talca) ēkas pagrabstāvā, kurā atradās svarīga senu manuskriptu un mūzikas nošu kolekcija. Ūdens līmenis pagrabā sasniedza 50 cm augstumu. Visas grāmatas un manuskripti, kas atrodas apakšējos plauktos un kastēs uz grīdas, bija samērcēti, kopumā sabojājot aptuveni 5000 grāmatu un manuskriptu.

Ūdens tika nekavējoties izsūkņēts no pagraba un uzsākta grīdu žāvēšana, uzstādot ventilatorus un mitruma nosūcējus. Lielā bojāto priekšmetu apjoma dēļ tika pieņemts lēmums tos sasaldēt, līdz tos varēja pienācīgi izžāvēt. Priekšmeti tika prioritizēti atkarībā no samirkšanas pakāpes, sakārtojot tā, lai varētu tos žāvēt vai sasaldēt.

Kravas automašīnas ar refrīžeratoriem un saldētavas arhīvus izīrēja no augļu eksporta uzņēmuma. Lai sagatavotu samirkušās grāmatas saldēšanai, tās tika rūpīgi atdalītas un katra ievietota atsevišķā plastmasas maisiņā pirms ielikšanas kastēs glabāšanai. Pēc tam grāmatas tika transportētas kravas automašīnās uz saldētavu, kur tās tika uzglabātas desmit mēnešus -24 °C temperatūrā.

Sasaldētās grāmatas tika izņemtas no saldētavām mazos daudzumos un uzmanīgi atkausētas. Galu galā visas grāmatas un manuskripti tika atkausēti un žāvēti. Veiksmīgas plānošanas un tūlītēju glābšanas darbu rezultātā, visi priekšmeti tika veiksmīgi atjaunoti.

Avots: Marija Sesīlija Rodrigess Moreno (María Cecilia Rodríguez Moreno), Valsts konservācijas un restaurācijas centra Dokumentu un grāmatu laboratorijas galvenā kuratore, Čīles Bibliotēku, arhīvu un muzeju direktorāts.

Skatīt 166. lpp.

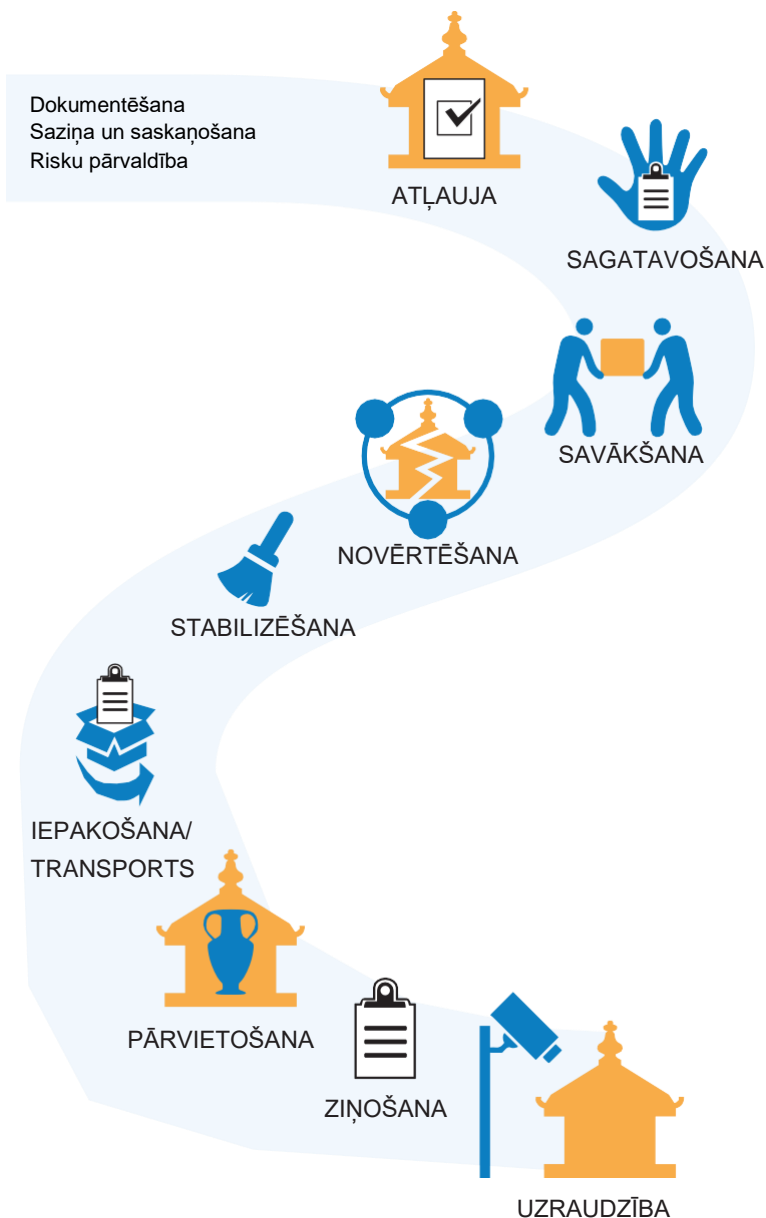
Starplapu ievietošana mitrās grāmatās, Valsts konservācijas un restaurācijas centrs. Čīle, 2016. gads.

Fotoattēls: Mariela Arriagada.

Kā veikt glābšanu?

Glābšanas process

Atļaujas

Apspriedieties ar īpašniekiem/ieinteresētajām personām un saņemiet **atļauju** (vēlams rakstiskā veidā) īstenot glābšanas pasākumus un priekšmetu pārvietošanu uz drošāku pagaidu novietni kultūras mantojuma objektā vai ārpus tā.

Sagatavošanās

- 1 Informējiet komandu.** Sapulciniet komandu, kas būs iesaistīta glābšanas operācijā un:
 - izskaidrojiet komandas locekļiem kurās objekta vietās aizliegts ieiet un atrasties;
 - izskaidrojiet glābšanas operācijas procesu soli pa solim;
 - izraugieties komandas vadītāju, kurš uzraudzīs visu glābšanas operāciju.

Sadaliet komandas cilvēkus apakšgrupās (nodaļās) un deleģējiet uzdevumus atbilstoši kompetences līmenim un interesēm. Uzdevumi ir šādi - **dokumentēšana, priekšmetu vākšana, šķirošana, stabilizācija, iepakšana, transportēšana, loģistika un komunikācija**. Ja jums nav pietiekami daudz apmācītu cilvēku šai operācijai, apmāciet brīvprātīgos tādu uzdevumu izpildē, kuriem nav nepieciešamas specializētas priekšzināšanas.

- 2 Nodrošiniet krājumus un materiālus,** ņemot vērā priekšmetu veidu, nodarīto kaitējumu un apdraudējuma īpatnības. Piemēram, ja bojātie priekšmeti ir izgatavoti no organiskiem materiāliem, tie ir mitri un netīri, apstrādei un žāvēšanai būs nepieciešams poliestera siets. Izmantojiet bojājumu un risku novērtējuma secinājumus, lai izvēlētos nepieciešamos materiālus un aprīkojumu. Sarakstu skatīt Praktisko ieteikumu 70.lpp.
- 3 Sagatavojiet telpu.** Izveidojiet zonu stabilizācijas apstrādei un nodrošiniet pietiekami daudz vietas katrā darbstacijā, lai apstrādātu bojāto priekšmetu skaitu. Katrai darbstacijai jākoncentrējas uz vienu apstrādes posmu. Piemēram, neveiciet slapjo tīrīšanu un sauso tīrīšanu vienā un tajā pašā darba vietā, jo pastāv risks sasmērēt mitrus priekšmetus ar papildu netīrumiem, vai samitrināt sausos priekšmetus, radot lielākus bojājumus.

4 Dokumentējiet. Izveidojiet sistēmu atjaunojamo priekšmetu dokumentēšanai un izsekošanai. Dokumentācijas sistēmā būtu jāiekļauj šādi trīs galvenie elementi:

- a. Sistēma **novietojuma dokumentēšanai**, no kuras priekšmetus paredzēts evakuēt. Ja jums ir pieejami stāvu plāni, izmantojiet tajā lietoto numerācijas sistēmu. Ja numerācijas sistēma plānā ir neskaidra vai nekonsekventa, izveidojiet jaunus atrašanās vietas kodus. Skatiet, kā izveidot novietojuma kodus Praktisko ieteikumu 42. lpp.
- b. Ja ēka vai būve ir daļēji vai pilnīgi sabrukusi un priekšmeti atrodas zem gruvešu slāņa, izveidojiet režģi, lai kartētu priekšmetu atrašanās vietu. Režģa izmēru pielāgo pēc vajadzības. Vairākām gruvešu zonām objektā izveidojiet atsevišķus režģojumus, katram piešķirot unikālu numuru. Pēc tam norādiet tos vienā objektā kartē, kas orientēta uz ziemeļiem. Lielu arheoloģisko objektu gadījumā visus režģus var attēlot kartē, kas savienota ar **Ģeogrāfiskās informācijas sistēmu (ĢIS)**. Plašāku informāciju sk. Praktisko ieteikumu 11. lpp.
- c. Savāktu **priekšmetu numerācijas sistēma** (sk. Praktisko ieteikumu 43. lpp.). Lai objektīvi saskaitītu, apkopotu un izsekotu priekšmetus, izveidojiet sistēmu unikāla identifikācijas numura piešķiršanai katram priekšmetam un tā daļām/fragmentiem.
- d. **Glābšanas veidlapa**. Šī veidlapa tiek izmantota, lai reģistrētu savāktu priekšmetu skaitu un izsekotu to pārvietošanai visā glābšanas operācijas laikā. Tajā sniegta arī papildus informācija, piemēram, katra priekšmeta fotogrāfijas numurs, sākotnējais inventāra numurs un atsauces numurs stāvu plānā. To var sadalīt trīs daļās, kuras aizpilda dažādos glābšanas operācijas posmos: I) savākšanas posmā II) novērtēšanas un stabilizācijas posmā; iii) iepakšanas un transportēšanas posmā. Piemērus skatīt nākamajā lapā.

1 VĀKŠANA

Numurs

Sākotnējais
novietojums

Piešķirtais identifikācijas
numurs

Iepriekš.
numuri

Augošā skaitļu secībā no pirmā līdz pēdējam pārvietotajam priekšmetam, lielākais skaitlis norāda izglābto priekšmetu skaitu.

Šajā laukā norādīts priekšmetam piešķirtais unikālais identifikācijas numurs.

2a NOVĒRTĒŠANA UN STABILIZĀCIJA

Īpašnieks/estāde

Sākotnējais
novietojuma
kods

Priekšmeta
veids

Materiāli

Izmēri: garums,
platums un augstums

Šis lauks norāda izglābtā priekšmeta sākotnējo novietojuma kodu. Sākotnējais novietojuma kods var norādīt uz režģa kvadrāta numuru vai plaukta, telpas un stāva numuru kombināciju atkarībā no sistēmas, ko izmantojat novietojuma kodu piešķiršanai.

Lauks "Priekšmeta veids" tiek izmantots, lai Tsi aprakstītu priekšmetu.

No kāda materiāla priekšmets ir izgatavots, piemēram, stikls, keramika, metāls, tekstils u. c.

2b NOVĒRTĒŠANA UN STABILIZĀCIJA

Svars	Fotoattēla vai zīmējuma numurs	Bojājuma veids	Veiktā apstrāde (jāaizpilda stabilizācijas laikā)	Apstrādi veica
-------	--------------------------------	----------------	---	----------------

•

•

•

•

"Fotoattēla vai zīmējuma numurs" norāda priekšmetam atbilstīgo fotoattēlu/zīmējumu. Ja nav pietiekami daudz laika, lai fotografētu atsevišķus priekšmetus, fotografējiet tos pa vairākiem kopā ar to identifikācijas numuriem. Reģistrējiet fotoattēla numuru. Šo lauku var aizpildīt šķirošanas posmā vai pagaidu uzglabāšanas vietā atkarībā no pieejamā laika.

"Bojājuma veids" īsi apraksta priekšmeta fizisko stāvokli un tam nodarītā kaitējuma veidu un apmēru.

Norādiet objekta svaru. Ja svāri nav pieejami, izmantojiet simbolus, piemēram, izmantojiet +, ja priekšmetu var pārvietot viens cilvēks, ++, ja vajadzīgi divi cilvēki, bet ar +++ apzīmējiet priekšmetus, kur vajadzīgi vairāki cilvēki un specializēts aprīkojums.

Šajā laukā aprakstīta priekšmetam veiktā stabilizācijas apstrāde. Piemēram, mitru un netru priekšmetu pirms pārvietošanas uz jauno pagaidu novietni var noskalot. Šādas procedūras jāveic konservācijas speciālistiem un apmācītiem pirmās palīdzības sniedzējiem kultūras jomā.

3 IEPAKOŠANA UN PĀRVIETOŠANA

Pārvietoja	Datums	Pārvietošanas kods
------------	--------	--------------------

•

Šajā laukā norāda pārvietošanas kodu, kas piešķirts priekšmetam jaunajā pagaidu novietnē. Šis lauks jāaizpilda, tiklīdz visi priekšmeti ir pārvietoti.

Vākšana

Būves sabrukuma gadījumā vēsturiskie fragmenti un priekšmeti var atrasties zem smagiem betona gabaliem un citiem nevēlamiem gruvešiem. Šādos gadījumos sazinieties ar glābšanas darbu vadītāju par gruvešu novākšanu. Jums būs nepieciešama smagā tehnika, piemēram, ekskavators. Konsultējieties ar speciālistiem un būvinžinieriem, lai garantētu drošību šajā posmā.

Rūpīga un sistemātiska priekšmetu vākšana no piesārņotas vides prasa prasmes un pacietību. Vienmēr strādājiet divatā, lai izvairītos no traumām un novērstu turpmāku kaitējumu kultūras mantojuma priekšmetiem vākšanas laikā.

Padomi priekšmetu vākšanā:

- Vispirms savāciet mazus, sausus un nebojātus priekšmetus.
- Uz paliktņiem (piemēram, stingra kartona vai dēļiem) novietojiet trauslus un bojātus priekšmetus.
- Lielizmēra vai smagus priekšmetus vāc un pārvieto vismaz divatā, pienācīgi balstot attiecīgo priekšmetu.
- Ja priekšmets ir sadalījies gabalos, visas tā bojātās daļas tiek vāktas un glabātas kopā. Lai atvieglotu priekšmeta un tā daļu apstrādi, ievietojiet to vienā kastē vai caurspīdīgā plastmasas maisiņā.
- Glabājiet priekšmetu kastes, to piederumus un futrāļus kopā ar pašiem priekšmetiem.
- Izmantojot izvēlēto dokumentēšanas sistēmu, reģistrējiet priekšmeta sākotnējo novietojuma kodu, piešķiriet priekšmeta numuru un pierakstiet savākto priekšmetu skaitu.

Ja izmantojat režģojumu, tad vienlaicīgi strādājiet tikai vienā kvadrātā, savācot priekšmetus un fragmentus; tas ļaus izvairīties no kļūdām, marķējot atrašanās vietu.

*Priekšmetu vākšana glābšanas operācijā Portoprinsā, Haiti, 2010. gads.
Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.*

Vēsturisko būvju fragmentu un elementu vākšana

Vēsturisko būvju un nekustamu (*in situ*) mākslas darbu fragmentu vākšana var būt laikietilpīgs process, kas veicams īpaši uzmanīgi. Izmantojiet **bojājumu un risku novērtējumā** secināto (sk. 63. lpp.), lai sagatvotu darba telpas un metodiku.

Pirms vēsturisko materiālu vākšanas izvērtējiet šādus aspektus:

- Gruvešu un materiālu fragmenti, kurus potenciāli atradīsiet objektā.
- Oriģinālo būvmateriālu, dekoratīvo elementu un nekustamo mākslas darbu vērtība un nozīmīgums.
- Kādi būvmateriāli nav nozīmīgi vai nav autentiski sākotnējai būvei vai kultūras mantojumam? Kādus gruvešus var izmantot atkārtoti, vai tie ir jāaizstāj, vai tie jāizmet?
- Kāda **stabilizācijas** apstrāde ir nepieciešama fragmentiem pirms uzglabāšanas?

Gadījumā, ja ir nepieciešams demontēt vēsturiskos fragmentus, dokumentējiet to sākotnējo atrašanās vietu. Dokumentācija palīdzēs atjaunot sākotnējo novietojumu mantojuma restaurācijas laikā. Tas arī palīdz nodrošināt, ka pārvietošanas laikā fragmenti netiek pazaudēti vai nozagti. Izveidojiet novietojuma kodu (sk. Ieteikumu 42. lpp.) pēc režģojuma punkta, kurā savācāt fragmentus, un, ja iespējams, papildiniet to ar vizuāliem materiāliem.

Kad esat savācis fragmentus, jūs varat izmantot glābšanas darba plūsmu kustamiem kultūras mantojuma priekšmetiem.

Novērtēšana un šķirošana

Prioritāšu noteikšana ir ļoti svarīga liela mēroga glābšanas operācijās, kurās īsā laika posmā ir jāsavāc tūkstošiem priekšmetu un jā Kategorizē tos tālākajiem apstrādes darbiem. To vislabāk izdarīt, izmantojot novērtēšanas un šķirošanas sistēmu.

Kultūras mantojuma materiālu novērtēšanā un šķirošanā priekšmeti tiek prioritizēti un stabilizēti, pamatojoties uz trim kritērijiem:

- Kultūras mantojumam **nodarīto bojājumu pakāpe**.
- **Turpmāku bojājumu risks**, ja netiek uzsākti pasākumi.
- Priekšmeta vai būves **nozīme** vai **vērtība**.

Priekšmeta vērtības noteikšana ir sarežģīta. Ārkārtas situācijās vislabāk veikt vērtības noteikšanu **situācijas analīzes** (30. lpp.) un **bojājumu un risku novērtējuma** (42. lpp.) laikā. Šāds novērtējums veicams, izmantojot esošos institucionālos reģistrus, piemēram, inventāra sarakstus vai **pieņemšanas reģistrus/katalogus**. Izmantojiet Praktisko ieteikumu 55. lpp. novērtēšanā un šķirošanā gadījumos, ja priekšmeta vērtība nav zināma.

Šķirojot savākto kultūras mantojuma materiālu, veiciet šādas darbības:

- 1 Nodaliet **bojātus un nebojātus priekšmetus**. Turklāt atsevišķi nodaliet sausus un samirkušus priekšmetus. Pelējušus priekšmetus ievietojiet plastmasas maisiņos vai konteineros un glabājiet tos atsevišķi no citiem priekšmetiem. Šķirojot priekšmetus, nepazaudējiet to marķējumu ar sākotnējā novietojuma kodu.

Izglābto priekšmetu šķirošana mācībās "Pirmā palīdzība kultūras mantojumam krīzē", Vašingtona 2016.g.

Fotoattēls: ICCROM, Smithsonian Institution.

- 2 **Grupējiet priekšmetus** atbilstoši to **stāvoklim, materiāla veidam un nepieciešamajam apstrādes veidam**. Piemēram, no papīra vai auduma izgatavoti priekšmeti, kas ir sausi, bet kam nepieciešama virsmas tīrīšana, jāglabā kopā. Tāpat trausla keramika un nebojāts stikls jāsgrupē vienkopus.

- 3 Piešķiriet unikālu identifikācijas numuru** katram priekšmetam pēc šķirošanas darbu pabeigšanas. Uz priekšmeta pamatnes/balsta novieto etiķeti ar unikālo identifikācijas numuru un novietojuma kodu.

Glezna ar etiķeti, kurā norādīts tās identifikācijas numuru un sākotnējā atrašanās vieta, Itālija, 2017. gads. Fotoattēls: Aparna Tandon, ICCROM.

- 4 Dokumentējiet.** Aizpildiet **glābšanas veidlapas** (skatīt 92. lpp.), norādot priekšmeta identifikācijas kodu, sākotnējo novietojumu, izmēru un stāvokli (skatīt 93. lpp.).

Ja kultūras mantojuma materiāli un fragmenti steidzami ir jāpārvieto ārpus kultūras mantojuma objekta robežām, lai tos stabilizētu, un nepietiek laika aizpildīt glābšanas veidlapu, jāveic šādas darbības:

- Katram priekšmetam piešķir **unikālu identifikācijas numuru**. Sk. Praktisko ieteikumu 42. lpp.
- Visiem priekšmetiem, iepakojumiem un kastēm piestiprina etiķetes ar atbilstīgajiem piešķirtajiem numuriem.
- Piešķirto **unikālo identifikācijas numuru** (Praktisie ieteikumi, 42. lpp.), sākotnējo novietojumu, materiāla veidu un priekšmetu svaru ieraksta **glābšanas veidlapā** (sk. 92. lpp.).

Ja savāktie priekšmeti nav bojāti, aizpildiet glābšanas veidlapu, iepakojiet priekšmetus un pārvietojiet tos uz sagatavoto pagaidu uzglabāšanas novietni (skatīt **Pārvietošana** 103. lpp.).

Stabilizācija

Pēc šķirošanas bojāti priekšmeti ir jāstabilizē, ko var izdarīt tīrā un iepriekš sagatavotā vietā mantojuma objektā vai citur. Stabilizācijas procedūras palīdz novērst turpmāku kaitējumu mantojumam un bojājumu pasliktināšanos.

*Darba vieta priekšmetu stabilizēšanai un sausai tīrīšanai Portoprensa, Haiti, 2010. gads.
Fotoattēls: Aparna Tandon, ICCROM.*

Stabilizāciju veic divos posmos, kas aprakstīti zemāk:

- 1 Virsmu tīrīšana.** Katastrofa aiz sevis var atstāt putekļus, kvēpus, netīrumus un citus **piesārņotājus**, kas uz priekšmetu virsmas var radīt tālākus bojājumus. Ja priekšmets ir samircis un nonācis kontaktā ar piesārņotājiem, tas jānomazgā tīrā ūdenī.

Nepieciešamais virsmas apstrādes veids ir atkarīgs no apdraudējuma tipa, bojājumu apmēra un materiāla(-iem), no kura(-iem) izgatavots kultūras mantojums. Mēģiniet saprast priekšmeta materiālu sastāvu un arī to, kā stabilizācijas apstrāde var ietekmēt tā stāvokli. Rūpīgi apsveriet un izvēlieties vispiemērotāko stabilizācijas apstrādes veidu.

- 2 Dokumentēšana.** Visā stabilizācijas apstrādes laikā saglabā priekšmeta novietojuma kodu un unikālo identifikācijas numuru. Aizpildiet attiecīgos laukus **glābšanas veidlapā** (sk. 94. lpp.), kad stabilizācijas apstrāde ir pabeigta.

Skatīt Praktisko ieteikumu 57. lpp. sadaļu “bojāta kustamā kultūras mantojuma stabilizēšana”, kurā process aprakstīts pa posmiem.

Iepakošana un pārvietošana

Pēc vākšanas, šķirošanas, novērtēšanas, stabilizācijas un dokumentēšanas (ja to veic mantojuma objektā), priekšmeti jāsgatavo pārvietošanai un uzglabāšanai.

- 1 Ietīšana.** Sausiem priekšmetiem pirms uzglabāšanas jābūt pārklātiem ar aizsargmateriālu, piemēram, burbuļplēvi vai kokvilnas audumu, lai aizsargātu priekšmetu no turpmākiem bojājumiem. Padomus par dažāda veida kultūras mantojuma priekšmetu apstrādi un iepakošanu skatiet Praktisko ieteikumu 49. lpp.

Gadījumā, ja bojātos priekšmetus nevar stabilizēt objektā, iepakojiet tos drošai transportēšanai uz stabilizācijas zonu. Fotografējiet priekšmetus un piestipriniet etiķetes, kurās redzams katra priekšmeta unikālais identifikācijas numurs. Dariet to pirms iepakojšanas, lai katru priekšmetu varētu viegli identificēt stabilizācijas vietā.

Pārliecinieties, ka samirkuši priekšmeti ir rūpīgi iesaiņoti un nevar bojāt citus priekšmetus, vai pārāk strauji izžūt transportēšanas laikā. Kravas refrīžeratori būtu jāizmanto, lai pārvadātu slapjus priekšmetus saldēšanai vai liofilizācijai (žāvēšanai saldētavā).

2 Etiķetes un glābšanas veidlapas

- Marķējiet iepakotos priekšmetus ar unikālajiem identifikācijas numuriem, kas piešķirti iepriekšējā posmā. Pārliecinieties, ka katra etiķete ir skaidri redzama un droši piestiprināta. Kastēs, kurās ir vairāk nekā viens priekšmets, jānorāda ievietoto priekšmetu skaits un katra unikālais identifikācijas numurs.
- Aizpildiet **glābšanas veidlapu** (skatīt 92. lpp) un pavadzīmes veidlapu (skatīt paraugu zemāk).

Pavadzīmes veidlapa

Numurs	Kastes numurs	Kopskaits (priekšm.) kastē	Norādes apstrādei/trans portēšanai	Nosūtītājs	Izvešana	Pārvadātājs/ a.m.numurs	Saņemšana	Kastes numurs	Kopskaits (priekšm.) kastē	Saņēma
1	12	20	Uzmanīgi: stikls	Abdels Hamids	25. jan	xxx256	25. jan	12	20	xxx pārzinis
...

- Vismaz viens dokumentācijas grupas speciālists jādeleģē uzraudzīt priekšmetu ievietošanu kastēs. Vismaz viens katras veidlapas eksemplārs jāpiestiprina priekšmetiem ceļā līdz to glabāšanas vietai.
- Kārtojot priekšmetus kastēs, novietojiet smagus priekšmetus apakšā un vieglākus vai trauslākus priekšmetus augšpusē. Nepārbīvējiet kasti. Kad visi priekšmeti ir iepakoti, tos var transportēt uz jauno pagaidu uzglabāšanas vietu.

Pārvietošana

Līdzīgi kā **pēckatastrofas evakuācijas procedūrā**, šajā solī priekšmeti tiek pārvietoti uz drošāku pagaidu atrašanās vietu objektā vai ārpus tā. Kamēr daļa no komandas ir iesaistīta priekšmetu glābšanā, citi var iekārtot pagaidu uzglabāšanas novietni. Uzglabāšanas telpa ir jātīra un jādezinficē pirms priekšmetu ievietošanas. Kad visi priekšmeti ir pārvietoti uz jauno glabāšanas novietni, glābšanas veidlapā ieraksta priekšmetu pārvietošanas kodus.

Pagaidu uzglabāšanas vietas Itālijas centrālajā daļā priekšmetiem, kas evakuēti un izglābti pēc 2016. un 2017. gada zemestrīcēm. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

Ziņojumu sagatavošana

Sagatavojiet pārskatu par visu operāciju iesniegšanai mantojuma īpašniekiem. Tajā būtu jāiekļauj:

- kopsavilkums par visu glābšanas operāciju;
- fotogrāfijas, kurās dokumentēti galvenie procedūru posmi;
- stabilizācijas apstrādes veids un izmantotie materiāli;
- atjauninātā **glābšanas veidlapa** (skatīt 92. lpp.);
- izmaksas;
- atjaunošanas vajadzības;
- operācijā iesaistītās komandas kontaktinformācija;
- operācijas vadītāja vārds, paraksts un kontaktinformācija.

Uzraudzība

Izveido uzglabāšanas telpas pārbaužu un tīrīšanas grafiku, apspriežoties ar mantojuma īpašniekiem.

Vēsturisko būvju ārkārtas stabilizācija

Būves vai ēkas ārkārtas stabilizācija ietver pasākumus, kas uz laiku palīdz apturēt bojājumus un samazināt turpmākus sabrukuma riskus konstruktīvo defektu dēļ. Šīs darbības ir īpaši svarīgas situācijās, kad būve ir pietiekami labā stāvoklī, lai to varētu salabot (daļēji vai pilnībā), vai ja vietējie iedzīvotāji vēlas turpināt izmantot teritoriju ap to. Būves ārkārtas stabilizācija ir būtiska arī tad, ja tā palīdz no laikasptākļu ietekmes pasargāt vērtīgus interjerus, nozīmīgas sienu apdares, kapesnes vai mozaīkas grīdas.

Ir svarīgi piebilst, ka šie pasākumi neatjaunos būves to sākotnējā drošuma līmenī. Pārejas posmā vai **agrīnajā atjaunošanas posmā** būs jāizvērtē un jāatrod ilgtermiņa risinājumi.

Būvju ārkārtas stabilizācijai ir nepieciešamas specializētas zināšanas. Nedariet to bez konsultēšanās ar būvinženieri, kuram ir zināšanas par kultūras mantojuma būvēm šajā reģionā.

Kāpēc ir svarīgi veikt ārkārtas stabilizācijas pasākumus?

Ja būve ir bojāta un atstāta bez uzraudzības, palielinās turpmāku bojājumu vai sabrukšanas risks, kas var apdraudēt cilvēku dzīvības.

Pēc katastrofas būve var sabrukt vai kļūt nedroša lietošanai, ja:

- radušies defekti būves nesošajās konstrukcijās, un **būves slodzes** (gan normālās, gan ārkārtas) vairs nav iespējams droši pārnest uz tās pamatiem;

- būves daļējas sabrukšanas rezultātā veidojas lokalizētas **pārslodzes** uz konstrukcijām;
- iekšējie konstrukcijas elementi vairs nav aizsargāti no ārējās vides iedarbības, piemēram, sienas iekšējie elementi ir atsegti sienas virsmas bojājumu dēļ.

Savlaicīgi saglabāšanas pasākumi ir būtiski pēc katastrofas, kas, visticamāk, atkārtosies jau pēc neilga laika. Piemēram, pēc zemestrīces ir jāsteno stabilizācijas pasākumi, jo pēcgrūdieni var radīt turpmākus zaudējumus un dažos gadījumos pilnīgu būves sabrukumu. Tāpat ciklona vai konfliktu skartā teritorijā ir svarīgi pēc iespējas ātrāk uzsākt drošības pasākumus kultūrvēsturiskos objektos.

Bagana, Mjanma, 2016. gads. Fotoattēls: ICCROM.

Nesošo būvelementu nozīme - Mjanma

2016. gada 24. augustā Mjanmu skāra 6,8 magnitūdu zemestrīce, nodarot kaitējumu daudziem kultūrvēsturiskiem pieminekļiem Baganas arheoloģiskajā objektā. Zemestrīce notika lietus mitrās sezonas sākumā. Turpmāk aprakstīti postījumi, kas tika ierobežoti, izmantojot ārkārtas saglabāšanas un stabilizācijas pasākumus.

Sabrukums defektu ietekmē

Pirms zemestrīces Suleimanje templī daļēji sabruka velve; saglabājušies pārkares elementi nebija stabilizēti. Nesošo elementu defektu iespaidā, velve zemestrīces laikā 2016. gadā sabruka pilnībā. No šādiem apjomīgiem bojājumiem būtu bijis iespējams izvairīties, sagatavojot balstus vai kontrolēti demontējot neaizsargātos būvelementus.

Bagana, Mjanma, 2016. gads. Fotoattēls: Eugénie Crété.

Pārslodze gruvešu ietekmē

Gruvešu kaudzes radīja pamatīgu pārslodzi nesošajām konstrukcijām, kuras jau bija bojājusī zemestrīce. Bija svarīgi pēc iespējas ātrāk novākt gruvešus, jo īpaši ņemot vērā spēcīga lietus risku. Gruveši uzsūc ūdeni, kas rada papildu pārslodzi. Pagaidu risinājums šādās situācijās ir pārklāt gruvešus ar brezentu/tentu pirms to aizvākšanas. Pārklājam jābūt cieši nostiprinātam.

Suleimanje templis Baganā, Mjanma, 2016. gads. Fotoattēls: Eugénie Crété.

Iekštelpu konstrukcijas elementu un dekoratīvo virsmu pasargāšana

Tempļu pārsegumos un hidroizolācijā tika konstatēti caurumi un plaisas, ļaujot ūdenim iekļūt ēkās un nodarīt smagus bojājumus. Tika konstatēts, ka notekcaurules ir bojātas vai nosprostotas ar gruvešiem, tāpēc tās nevarēja novadīt ūdeni no jumta. Zemestrīcē bojātās sienas ir ļoti jutīgas pret lietu, it īpaši gadījumos, ja tas var izskatot dubļu javu. Spēcīgais lietus nākamajās nedēļās pēc zemestrīces izraisīja turpmākos sabrukumus.

Avots: Eugénie Crété, *Architecture Environnement et Cultures Constructives* — CRATerre, Grenoble.

Bagana, Mjanma, 2016. gads. Fotoattēls: Eugénie Crété.

Plaisas tempļa jumtā, Bagana, Mjanma, 2016. gads. Fotoattēls: Eugénie Crété.

Bojājumi pagodas jumta hidroizolācijā Baganā, Mjanma, 2016. Fotoattēls: Eugénie Crété.

Kā īstenot ārkārtas nesošo konstrukciju stabilizācijas pasākumus?

Nākamajā nodaļā ir aprakstīti būtiskākie ārkārtas stabilizācijas pasākumi vēsturiskās būvēs. Pirms jebkādu stabilizācijas pasākumu īstenošanas ir svarīgi **nodrošināt personīgo un objekta drošību**.

Shēmā attēlota vispārēja procedūra dažādu veidu ārkārtas stabilizācijas pasākumu īstenošanai vēsturiskās ēkās un būvēs, kā arī to drupās, kas pēc katastrofas pakļautas laikapstākļu iedarbībai.

Sagatavošanās

- 1 Lūdziet mantojuma īpašnieka un attiecīgo glābšanas darbu vadītāja rakstisku atļauju īstenot ēkas vai būves ārkārtas stabilizāciju.
- 2 Savāciet komandu, kurā ietilpst būvinženieris, arhitekts, apmācīti strādnieki un brīvprātīgie. Pārliecinieties, ka arhitekts un būvinženieris zina kultūras mantojuma būvju un ēku vērtību. Komandas sastāvā var būt vietējais vēsturnieks vai kopienas pārstāvis, kurš pārzina būvniecības stila specifiku un izmantotos materiālus.

Tajā var iesaistīties militārpersonas un ugunsdzēsēji, kuriem parasti nodrošina papildus mācības par būvju ārkārtas stabilizāciju. Dažās valstīs glābšanas darbu regulējums paredz, ka ugunsdzēsējiem vai militārpersonām ir jāuzrauga vai jāveic būvju ārkārtas stabilizācija. Tomēr viņiem būtu jānodrošina informācija par ēkas nozīmi un kultūras mantojuma elementiem, kuriem nepieciešama aizsardzība.

- 3 Izmantojiet **bojājumu un risku novērtējumu** (sk. 63. lpp.), kā arī attiecīgos objekta rasējumus, skices un stāvu plānus, lai konstatētu būtiskus bojājumus nesošām un nenesošām konstrukcijām un elementiem. Veiciet padziļinātu tehnisko novērtējumu, analizējot bojājuma veidu un tā cēloņus. Šajā novērtējumā var iekļaut apsekojumu par pamatu stāvokli un dažāda veida būves slodzēm.
- 4 Atrodiet drošas telpas darbam, krājumu glabāšanai un ēdināšanai. Norādiet šīs zonas teritorijas kartē un izvietojiet atbilstošas norādes.
- 5 Ja ēka ir droša, lai tajā atrastos un uzturētos, nosakiet tos nekustamos dekoratīvos elementus (piemēram, flīžu vai koka grīdas, freskas un mozaīkas), kas jāpārklāj un jāaizsargā pirms ārkārtas stabilizācijas uzsākšanas. Tāpat identificējiet citus vērtīgus interjera priekšmetus, piemēram, paklājus, gobelēnus un gleznas, kuras nepieciešams **evakuēt** pirms ēkas stabilizēšanas.

- 6 Konsultējieties ar būvinženieri, lai izstrādātu nepieciešamos ārkārtas stabilizācijas pasākumus un sagatavotu atbilstīgus rasējumus. Sagatavojiet specifiskācijas materiāliem un aprīkojumam, kas nepieciešami stabilizācijas darbiem.

- 7 Apspriedieties ar mantojuma īpašniekiem un paskaidrojiet viņiem, kādi ārkārtas stabilizācijas pasākumi ir izvēlēti ēkai vai būvei, to paredzamais kalpošanas laiks, kā arī nepieciešamie cilvēkresursi un finanses. Vajadzības gadījumā piesaistiet īpašnieku un vietējās kopienas palīdzību, lai **evakuētu** (sk. 79. lpp.) vērtīgos priekšmetus un aizsargātu dekoratīvos elementus objektā.
- 8 Savāciet materiālus un aprīkojumu, piemēram, dēļus, virves, āmurus, zāģus u. c. Plašāku informāciju par materiālu veidu un aprīkojumu stabilizācijas pasākumiem, sk. Praktisko ieteikumu 93. lpp.

Dokumentēšana

- 1 Dokumentējiet konstatēto bojājumu precīzu atrašanās vietu un veidu, papildiniet to ar mērījumu informāciju. Bojājumi var būt, piemēram, plaisas, deformācijas plaknē un apmetumā. Izmantojiet fasāžu rasējumus un stāvu plānus, lai dokumentētu bojājumus.
- 2 Fotografējiet bojātās vietas, tostarp tuvplānus un kopskatus. Kadrā ievietojiet lineālu (1 metrs vai 10 cm) un datuma marķējumu. Stāvu plānā atzīmējiet fotoattēla(-u) atsauces numuru(-us), kas atbilst konkrētam bojājumu tipam.
- 3 Ja nepieciešams, dokumentējiet citu svarīgu informāciju, piemēram, dažādus slodžu veidus, grunts stāvokli un tamlīdzīgi. Pievienojiet attiecīgo stabilizācijas pasākumu zīmējumu bojājumu dokumentācijai, jo šādu materiālu kopums palīdz noteikt atjaunošanas vajadzības.

Izpilde

Turpmāk aprakstīti ārkārtas stabilizācijas pamatpasākumi ēkām un būvēm. Tehniskie skaidrojumi par šādu pasākumu izpildi ir izklāstīti Praktisko ieteikumu 79. lpp.

1 Pagaidu pārklājs

Lai aizsargātu būves elementus no ūdens, vēja, gruvešiem, dzīvniekiem, laikapstākļiem, izmantojiet brezenta pārklāju/tentu (virs tā ierīko stieplu sietu, lai uzlabotu noturību pret krītošiem priekšmetiem) vai gofrētas cinkota skārda (CGI) vai tērauda (CGS) loksnes, kas piestiprinātas pie būves vai pagaidu rāmja. Izvēlieties vispiemērotāko risinājumu, ņemot vērā uz vietas pieejamos resursus, materiālus un speciālistus. Skatīt Praktisko ieteikumu 73. lpp.

Bagana, Mjanma, 2016. gads. Fotoattēls: Aparna Tandona.

2 Balsti

Balstīšana ir metode būves nostiprināšanai remonta laikā vai situācijās, kad draud tās sabrukums. Tā darbojas kā atbalsta punkti un pārnēs **slodzi** uz zemi.

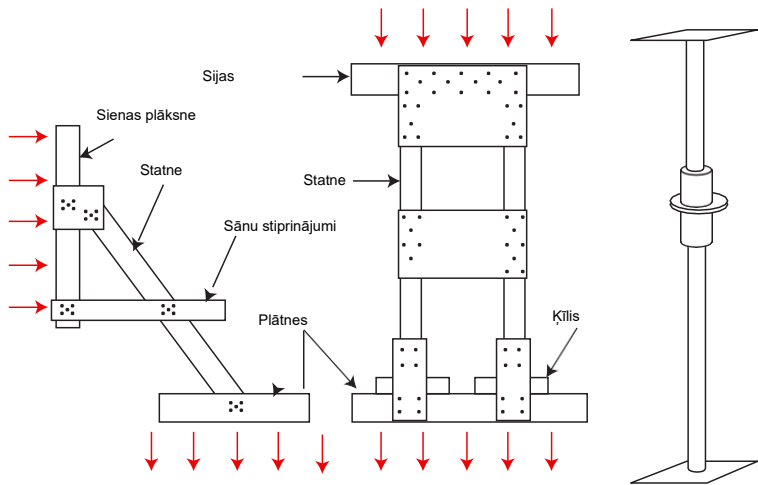
Balstīt var:

- nesošās sijas, kas balstās uz bojātas sienas vai kolonnas;
- nesošās ķieģeļu, akmens vai citu materiālu sienas, kas kļuvušas nestabilas;
- bojātas durvju vai logu pārsedes.

Balsti sastāv no četrām galvenajām sastāvdaļām:

1. slodzi uzņemošie elementi (augšējās sijas vai sienas plāksnes);
2. slodzes pārnese elementi (balsta statnes, atsaites);
3. sānu stiprinājumi balstu konstrukcijas stabilizēšanai;
4. pamata plātnes, kas sadala slodzi gruntī.

Ja iespējams, balsta konstrukciju uzbūvējiet drošā zonā pirms tās uzstādīšanas, darbiem izvēloties līdzenu, tīru virsmu.

Pirms balstu konstrukcijas uzstādīšanas attīriet vietu pamatu plānei, kurai nepieciešama līdzena virsma, lai slodzi vienmērīgi novadītu gruntī.

Izmantojot metāla balstus, vienmēr izmantojiet dēļus starp balstu un bojāto būves konstrukciju.

Kokmateriālus parasti izmanto nostiprināšanas balstu sistēmas augšpusē un/vai apakšā, lai vienmērīgi sadalītu slodzes. Turklāt daži uzskata, ka koksne darbojas kā papildus brīdinājuma signāls, jo tā deformējas, slodzei pieaugot.

Par balstu izveidi skatīt Praktisko ieteikumu 79. lpp.

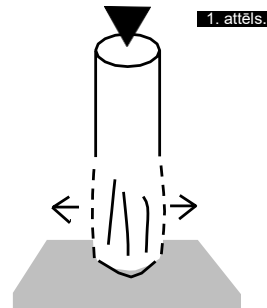

- Nemēģiniet bez būvinženiera iesaistes nostiprināt konstrukcijas, kuru augstums pārsniedz 3 m.
- Īpaši uzmanīgi nostipriniet mūra sienu ar vāju vai bojātu javu. Lūdziet būvinženiera palīdzību, lai izveidotu pietiekami lielu sienas balsta plāksni vai izvietotu pietiekami daudz statņu, kas balsta visu plakni.

3 Būvelementu sasaiste

Būves sasaistīšana uzlabo tās vertikālo nestspēju, nodrošinot sānu elementu fiksēšanu un novēršot turpmāku sānvirziena deformāciju.

Visas ēkas apjomā veikta sasaistīšana palīdz atjaunot perpendikulāro sienu stabilitāti, nodrošinot labāku izturību pret sānvirziena deformācijām. Sasaistīšanu var veikt, izmantojot poliestera savilces, tērauda troses vai sametinātus/saskrūvētus tērauda stiprinājumus.

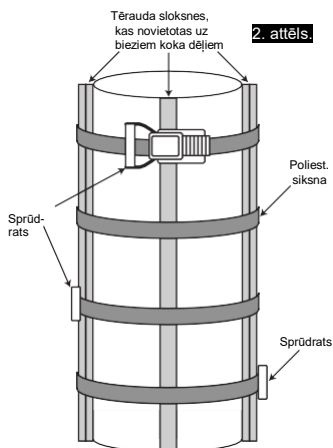
Zīmējuma avots:
Grimaz, S. et al. 2010. Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service

Nekad neizmantojiet šo metodi betona kolonnu nostiprināšanai.

- a. Pirms konstrukcijas sasaistes, konsultējieties ar būvinženieri par labāko izvēli konkrētajiem apstākļiem.
- b. Pirms konstrukcijas elementa sasaistes novāciet gruvešus.
- c. Sasaistot nesošo elementu ar poliestera savilcēm, novietojiet koka dēļus un tērauda plāksnes uz bojātā elementa, lai sadalītu slodzes pa visu konstrukciju. Koka dēļiem jābūt aptuveni 3 cm bieziem. Tie jānovieto starp sienu/kolonnu un savilces tērauda detaļām.

- d. Uzstādiet savilces siksnas, sākot ar augšējo (sk. 2. attēlu); novietojiet tās vienādā attālumā citu no citas. Attālumam starp savilču siksnām jābūt no 10 līdz 45 cm atkarībā no bojājumu apjoma un slodzēm. Vienmērīgi sadaliet sprūdratus pa konstrukcijas elementu. Sīkāk skatīt Praktisko ieteikumu 95. lpp.

Zīmējuma avots: Grimaz, S. et al. 2010. Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service

4 Dekoratīvo elementu aizsardzība objektā

Stabilizācija paredz arī virkni darbību objektā, lai stabilizētu nepārvietojamus dekoratīvos elementus un mākslas darbus, piemēram, lielas skulptūras, sienu vai grīdas mozaīkas un freskas.

Ārkārtas stabilizācijas pasākumi ēkām, piemēram, balstīšana un sasaiste, var kaitēt stacionārajiem elementiem, ja neveicat atbilstošus pasākumus to aizsardzībai. Vienmēr prasiet padomu konservācijas speciālistiem pirms stabilizācijas darbību veikšanas, kas skar dekoratīvos elementus vai atrodas to tiešā tuvumā.

Aizsargājošs un izolējošs slānis starp gleznojumiem un balsta elementiem Freixo de Espada à Cinta baznīcā, Portugāle, 2007. Fotoattēls: Esmeralda Paupério.

Pirms ārkārtas stabilizācijas pārliecinieties, ka skulptūras, flīzes vai virsmas ir pietiekami nostiprinātas to sākotnējā atrašanās vietā. Lai izvairītos no tiešas balstu saskares ar dekorētu virsmu, var izmantot baltu muslīnu vai citu nekrāsotu mīkstu audumu. Tāpat putuplasts novērš tiešu kontaktu. Pārliecinieties, ka amortizācijas materiāls ir labi nostiprināts, lai samazinātu noslīdēšanas risku un tādējādi arī dekoratīvā elementa virsmas bojājumus.

Jūs varat arī izmantot smilšu maisus, lai novērstu tiešu balsta saskari ar sienas plakni un dekoratīvo elementu, taču ievērojiet, ka smilšu maisi mēdz piesūkties ar mitrumu, kas var radīt turpmākus bojājumus. Sīkāk skatīt Praktisko ieteikumu 93. lpp.

Marra muzeja mozaīku saglabāšana un stabilizācija objektā - Sīrija

Vardarbīga konflikta apstākļos saglabāšanas un stabilizācijas darbības var ietvert pat ārkārtējas un sarežģītas operācijas, piemēram, arheoloģisko izrakumu aizbēršanu vai aizsargplātņu apšuvuma uzlikšanu sienas gleznojumam vai mozaīkai.

Marra mozaīku muzejs, kurā atrodas viena no nozīmīgākajām romiešu un bizantiešu mozaīku kolekcijām Tuvajos Austrumos, tika smagi izpostīts Sīrijas konflikta laikā. Pirms Sīrijas kultūras mantojuma speciālistu un brīvprātīgo īstenotajiem ārkārtas saglabāšanas un stabilizācijas pasākumiem ēka bija uz sabrukšanas robežas.

Cenšoties aizsargāt mozaīkas no turpmākiem bojājumiem konflikta laikā, Sīrijas komanda apspriedās ar kultūras mantojuma aizsardzības speciālistiem, lai izstrādātu plānu, kā stabilizēt un saglabāt mozaīkas. Jumts tika salabots, lai novērstu turpmāku ēkas stāvokļa pasliktināšanos un sabrukumu. Pēc tam, konsultējoties ar mozaīku konservācijas speciālistiem, glābēji uzklāja līmes un auduma slāni, lai sasaistītu mozaīkas flīzes kopā. Pēc stabilizēšanas objektā tika izvietas vairākas smilšu maisu autokravas, lai mozaīkas pasargātu no turpmākiem bojājumiem. Kopumā tika aizsargāti aptuveni 148 m² mozaīku.

Avots: Smithsonian Institution. 2015. Emergency Preservation Activities Completed at Syria's Ma'arra Mosaic Museum. Washington, DC

Ziņojumi un komunikācija

- 1 Sagatavojiet īsu ziņojumu, kurā aprakstīti jūsu īstenotie ārkārtas stabilizācijas pasākumi attiecībā uz mantojuma ēkām/būvēm. Pievienojiet fotogrāfijas, skices un stāvu plānus, norādot tajās attēlotās atrašanās vietas.
- 2 Izklāstiet svarīgas detaļas, piemēram, kustamā kultūras mantojuma evakuāciju vai vēsturisko ēku fragmentu glābšanu.
- 3 Sniedziet izmaksu pārskatu un sarakstu, kurā norādīti to komandas dalībnieku vārdi, uzvārdi un kontaktinformācija, kuri veikuši mantojuma priekšmetu stabilizāciju ārkārtas situācijā.
- 4 Ziņojumā būtu jāizklāsta mantojuma uzraudzības režīms un ieteiktie pasākumi pilnīgai tā atjaunošanai.

Uzraudzība

Ārkārtas stabilizācija būvēm un ēkām paredzēta kā pagaidu pasākums. Tāpēc ir svarīgi objektu nepārtraukti uzraudzīt līdz konservācijas darbu uzsākšanai. Piemēram, balsti var kļūt bīstami sabrukuma gadījumā, un tāpēc regulāri (vismaz reizi 12 stundās pirmajās dienās) jāpārbauda to deformācijas vai pārslodžu pazīmes.

Pārbaudiet, vai balsti ir savās sākotnējās vietās. Turklāt to kļūmēm jāpaliek cieši iespiegoti un nedeformēti. Vērojiet jebkuru pamatnes plātnes kustību vai nepietiekamu grunti nestspēju. Tāpat pārliecinieties, ka balstu un siju gali nav bojāti, sašķelti, jo tie liecina, ka balsta konstrukcija ir pārslogota. Ja plaisas parādās uz sienas plaknes, tad tas nozīmē, ka atbalsta plāksne nav pietiekami liela vai ka siena nav pietiekami noturīga pret balsta plāksnes radītajām slodzēm.

Ja konstrukcijas nostiprināšanā izmantotas **saites** vai tērauda troses, pārliecinieties, ka tās ir cieši nostiprinātas. Pārbaudiet, vai koka elementi nekustas un saites vai troses tos stingri notur vietā. Periodiski pārbaudiet izmantotos kokmateriālus, lai konstatētu bojājuma pazīmes, piemēram, kaitēkļu ietekmi.

Ēkā pēc applūšanas regulāri uzrauga/monitorē šādus parametrus:

- Apmetuma un/vai sienu mitrums, kura noteikšanai var izmantot mitruma mērītāju vai multimetru, vai paņemtos paraugus, kurus nosverat pirms un pēc žāvēšanas krāsnī.
- Mitruma līmenis grunts materiālu konstrukcijās (piem. nededzinātos ķieģeļos). Jums ir jāpārbauda mitrums pie sienu pamatnes un pašā sienā (sienas apmetuma mitrums nav tāds pats kā mitrums tās iekšienē).
- Sāls migrācijas vai pelējuma pakāpe/dinamika.
- Jebkādas koka elementu deformācijas.
- Plaisas vai izliekums apmetumā.

Kā stabilizēt nemateriālo kultūras mantojumu?

Saglabāšana un stabilizācija ir pasākumi, kurus pēc loģikas grūti piemērot nemateriālajam mantojumam. Nemateriālā mantojuma **bojājumu un riska novērtējumā** būtu jāiekļauj šādas ziņas:

- pieejamība,
- funkcionēšana,
- un skartā nemateriālā mantojuma nodošana turpmākajām paaudzēm/ieinteresētajām personām.

Saglabāšanas un stabilizācijas darbības galvenokārt veicamas saistībā ar pirmajiem diviem līmeņiem un attiecas uz taustāmiem elementiem un cilvēkiem kā nemateriālā mantojuma un tradīciju nesējiem. Turklāt jebkuras nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas un stabilizēšanas darbības veicamas tikai pēc skartās kopienas nepārprotama pieprasījuma un ievērojot tās īpašās vajadzības.

Nemateriālā mantojuma vērtība balstās kopienas tradīcijās, zināšanās, kā arī šo tradīciju praktizētajos un mantotajos. Tādējādi šādu saglabāšanas pasākumu mērķis atšķiras no materiālajam mantojumam piemērojamo pasākumu mērķa. Tādējādi nemateriālā mantojuma stabilizēšana būtiski atšķiras no nekustamā vai kustamā mantojuma stabilizēšanas.

*Tradicionālā prakse lasīt reliģiskos manuskriptus - ikdienas rituāls Nepālā, 2015. gads
Fotoattēls: ICCROM.*

Šajā jomā stabilizēšanas pasākumi paredz:

- Nodrošināt, ka kopiena var turpināt konkrētās tradīcijas, rituālus u. c. tūlīt pēc katastrofas.
- Nodrošināt, ka zināšanu un prasmju nodošana turpinās, līdz atrasts ilgtermiņa risinājums.

Turpmāk ir uzskaitītas saglabāšanas un stabilizācijas darbības nemateriālā mantojuma materiālajiem elementiem un cilvēkiem:

- 1 **Materiālie elementi:** ēkas, vietas, objekti, priekšmeti, instrumenti, tērpi un citi elementi, kas saistīti ar nemateriālo mantojumu. Ja **situācijas analīzē, bojājumu un riska novērtējumā** (43. lpp.) ir konstatētas akūtas vajadzības, veic tādus pašus pasākumus kā aprakstīts iepriekš attiecībā uz būvēm un kustamo mantojumu.

Parasti ar nemateriālo mantojumu saistītie materiālie elementi ir kultūras ziņā svarīgi, jo tie nodrošina tradīciju praktizēšanai nepieciešamo vietu vai kontekstu.

Tāpēc materiālo elementu stabilizēšana veicama tā, lai ļautu turpināt tradīcijas. Tas var nozīmēt arī to, ka iedzīvotāji var dot priekšroku kādam konkrētam risinājumam. Piemēram, kulta vietas bojājuma gadījumā kopiena var dot priekšroku pagaidu nojumei, kur praktizēt rituālus, nevis balstiem nostiprinātai būvei, kur iedzīvotāji nejūtas pietiekami droši.

- 2 Cilvēki:** vairumā gadījumu saglabāšanas vai stabilizācijas pasākumi aprobežojas ar to, lai noteiktu, kur atrodas attiecīgās kopienas un kā var nodrošināt tradīciju nodošonu nākamajām paaudzēm/tradīciju mantotājiem. Šie pasākumi var parzēt, piemēram, tradīciju dokumentēšanu, dokumentēšanu vai uzskaitīšanu, lai nodrošinātu audiovizuālos ierakstus pēc katastrofas, lai iedzīvotāji tos varētu izmantot, kad dzīve atgriezies ierastajās sliedēs. Tomēr atsevišķās situācijās, jo īpaši liela mēroga iedzīvotāju pārvietošanas vai būtisku tradīciju izzušanas gadījumos, var būt vajadzīgi steidzami pasākumi, piemēram, nemateriālā mantojuma dokumentēšana, izmantojot videomateriālus, vai īpašas apmācības tradīciju mantotājiem.

Padomi darbam ar nemateriālo mantojumu

Nemateriālais mantojums var būt arī svarīgs aspekts, veicot kustamā vai nekustamā mantojuma ārkārtas saglabāšanas pasākumus. Pirms nostiprināšanas vai stabilizācijas darbību veikšanas vienmēr apsveriet ēku un objektu reliģisko vai garīgo nozīmi. Iesaistiet vietējos iedzīvotājus. Pārliecinieties, ka jūsu saglabāšanas pasākumi aptver ne tikai būves materiālos, bet arī nemateriālos aspektus. Tas attiecas arī uz kultūras priekšmetiem, daudziem no kuriem var būt nozīmīga nemateriāla vērtība vietējās sabiedrības acīs. Tas jāņem vērā, evakuējot un glābjot priekšmetus.

Ir tikai viens veids, lai uzzinātu, kā rīkoties ar šīm vietām, ēkām un priekšmetiem- iesaistīt vietējos iedzīvotājus, katastrofas skartās kopienas pārstāvjus un vietējās amatpersonas, lūdzot padomu, sadarbību un atbalstu **pirms** jebkādu darbību veikšanas.

Tradīciju turpināšana pēc ciklona Nargis- Mjanma

2008. gada 2. maijā ciklons Nargis izraisīja zemes nogruvumus Mjanmā, katastrofā tika iznīcinātas materiālās vērtības un daudzi iedzīvotāji gāja bojā. Apvienoto Nāciju Organizācijas aplēses liecina, ka ciklons skāra 2,4 miljonus iedzīvotāju.

Ciklons smagi skāra tradicionālās amatniecības un tautas mākslas centrus. Vienā šādā centrā ražoja tradicionālās Mjanmas marionetes un rīkoja marionešu un Mjanmas orķestra izrādes. Situācijā, kad bija izdzīvojuši tikai nedaudzi tradīciju praktizētāji, ciklons un militārās blokādes radīja prasmju un zināšanu pilnīgas izžušanas draudus, pakļaujot riskam tradīcijas, kas tika praktizētas kopš piecpadsmitā gadsimta Invas (AVA) perioda.

*Mācības darbam ar marionetēm. Mandalaja, Mjanma 2016. gads.
Fotoattēls: Giuseppe Salerno.*

“Myanmar Upper Land | Culture & Travel” kā organizācija tika izveidota, lai popularizētu tradicionālo mākslu, jo īpaši marionešu priekšnesumus. Šī organizācija veicina sabiedrības izpratni par šo mākslas veidu Mjanmā, sekmē tā popularitāti un izplatību, aizsargā šo mantojumu no dažādiem aspektiem, tostarp Mjanmas marionešu izgatavošanas metodes, uzstāšanos ar marionetēm, dejas, mūziku, tēlniecību, tradicionālos izšuvumus un glezniecību.

Sadarbībā ar Mjanmas Marionešu organizāciju, tika izdots izglītojošs DVD, organizētas darbnīcas un izveidots pirmais Mjanmas Starptautiskais leļļu festivāls (2016), lai tradicionālās prasmes un zināšanas nodotu vietējām kopienām, tādējādi sekmējot tradīciju ilgtspēju.

*Apmācība marionešu izrādei, Mandalaja, Mjanma, 2016. gads.
Fotoattēls: Giuseppe Salerno.*

Skatīt 164. lpp.

Uzlabojiet savu gatavību ārkārtas situācijām!

Ja jūsu pilsētā rastos ārkārtas situācija, kas ietekmē vairākas kultūras mantojuma kolekcijas, ēkas un nemateriālā mantojuma vērtības:

- Vai ārkārtas situācijas skartās iestādes laikus saņemtu palīdzību, lai aizsargātu un stabilizētu apdraudēto mantojumu?
- Vai izveidoti saskaņošanas un sadarbības mehānismi starp kultūras mantojuma iestādēm, glābšanas dienestiem un ārkārtas situāciju koordinatoriem, lai atvieglotu piekļuvi bojātajam mantojumam **lielu** katastrofu gadījumā?
- Vai izveidota apmācīta kultūras pirmās palīdzības sniedzēju un brīvprātīgo komanda?
- Vai tām būtu pieejami pietiekami krājumi un aprīkojums, lai veiktu glābšanu, evakuāciju un būvju stabilizāciju vairākās vietās?
- Vai atbildīgajām iestādēm būtu pieejamas drošas telpas, lai izveidotu pagaidu novietnes un nodrošinātu liela apjoma mantojuma priekšmetu un būvelementu šķirošanu un stabilizēšanu?

Kas notiek pēc pirmās palīdzības sniegšanas?

Pēc katastrofas jūsu komandai ir izdevies nodrošināt pirmo palīdzību skartajam kultūras mantojumam- jūs esat pabeiguši **situācijas analīzi** un izmantojuši tās rezultātus, lai veiktu **bojājumu un riska novērtējumu**; pamatojoties uz šo novērtējumu, jūs esat **saglabājuši un stabilizējuši** gan materiālo, gan nemateriālo mantojumu.

Ko darīt tālāk?

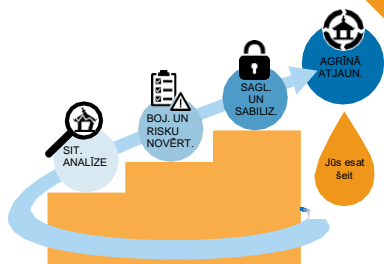
Nākamajā nodaļā sniegta plašāka informācija.

A
A
A
G
R
Ī

A
T
J
A
U

O
Š
A
N
Ā
S

AGRĪNĀ ATJAUNOŠANA

Agrīnā atjaunošana

Pirmā palīdzība kultūras mantojumam ir veiksmīga tikai gadījumos, kad tai seko konservācijas darbi, lai atjaunotu mantojuma sākotnējo funkciju un nodrošinātu piekļuvi tam. Tādēļ pēc pirmās palīdzības sniegšanas bojātajam kultūras mantojumam, procesa dokumentēšanas un uzraudzības procedūru ieviešanas nākamais solis ir sagatavot rīcības plānu mantojuma atjaunošanai. Šādā vienprātīgi apstiprinātā plānā ietver šādas sadaļas: detalizēti stāvokļa novērtējumi, materiālā mantojuma saglabāšanas pasākumi (tostarp **atjaunošana un restaurācija**), riska mazināšanas pasākumi, pakalpojumu atjaunošana, uzlabota vai alternatīva kultūras mantojuma izmantošana, ievērojot **ilgtspējīgas attīstības** un uzlabotās atjaunošanas (*build back better*) principus. Vienkārši sakot, kultūras mantojuma atjaunošana paredz bojājumu novēršanu, zaudējumu atgūšanu, risku samazināšanu un kultūras mantojuma atjaunošanu labākā stāvoklī, lai nākotnē to varētu atkal izmantot daudz ilgtspējīgā veidā.

Pārejas periodu, kurā izstrādā rīcības plānu kultūras mantojuma atjaunošanai pēc pirmās palīdzības sniegšanas, dēvē par agrīnās atjaunošanas posmu humānās palīdzības jomā.

Durbara laukums, Katmandu, Nepāla 2015. Fotoattēls: ICCROM.

Kā humānās palīdzības jomā saprot agrīnās atjaunošanas posmu?

Agrīna atjaunošana (dažos kontekstos arī “atveseļošanās”) tiek definēta kā “daudzpusējs process, kura pamatā ir attīstības principi. Tā mērķis ir radīt pastāvīgus, valsts virzītus un noturīgus procesus pēckrīzes atjaunošanas pasākumu īstenošanai” (IASC, 2006, 1. lpp.). Saskaņā ar šo definīciju iedzīvotāji var izmantot humānās palīdzības pasākumu sniegtās priekšrocības, lai izmantotu ilgtermiņa attīstības iespējas un stiprinātu noturību. Šajā posmā tiek veicināta sadarbība starp humānās palīdzības un attīstības aģentūrām. Kopumā agrīnās atjaunošanas posmā tiek pakāpeniski izbeigtas īstermiņa, steidzamas, “dzīvības glābšanas” darbības un tiek sāktas ilgtermiņa attīstības un atjaunošanas programmas.

Agrīnās atjaunošanas mērķi

1. Uzlabot notiekošos ārkārtas palīdzības pasākumus.
2. Veicināt katastrofas skarto kopienu iniciatīvas un nodrošināt to ilgspēju.
3. Izveidot stabilu pamatu ilgtermiņa atjaunošanas procesiem, radot apstākļus ilgtermiņai attīstībai nākotnē.
4. Stabilizēt un palielināt vietējo un valsts varas iestāžu kapacitāti, lai tās varētu nodrošināt stabilitāti, atdzīvināt tirgus mehānismu, radīt apstākļus iztikas līdzekļu pelnīšanai, kā arī nodrošināt vajadzīgos pakalpojumus.
5. Novērst krīzes atkārtošanos, paaugstinot kapacitāti, samazinot risku ietekmi nākotnē un palielinot iesaistīto pušu noturību.
6. Nodrošināt iedzīvotājiem papildus sociālo drošību/pakalpojumus.

Skatīt atsauces 167. lpp.

Konfliktu apstākļos institūcijas, pārvaldības mehānismi un sociālās attiecības radikāli mainās. Šādām situācijām raksturīgi, ka arī citi drošības un stabilizācijas procesi (**miera nodrošināšana, pārejas tiesiskums**, valsts un nācijas veidošana) pārklājas ar humānajiem un attīstības jautājumiem agrīnās atjaunošanas posmā.

Līdzīgi arī attiecībā uz kultūras mantojumu agrīnai atjaunošanai pēckonflikta situācijās būtu jāveicina konfliktu neregulēšana, piemēram, ar kultūras mantojuma atjaunošanu sekmējot uzticēšanos un pārvarot kopienu atšķirības.

Ieteicamās darbības agrīnās atjaunošanas laikā

Nākamajā nodaļā ir izklāstītas darbības agrīnās atjaunošanas posmā, kas veicina bojātā kultūras mantojuma restaurāciju. Lai šis process vainagotos panākumiem, šos pasākumus ir jāvada atbildīgajām kultūras nozares iestādēm sadarbībā ar attiecīgajām ieinteresētajām personām, dalībniekiem un vietējām kopienām.

1 Situācijas analīze pēc pirmās palīdzības sniegšanas

Lai izstrādātu rīcības plānu kultūras mantojuma atjaunošanai pēc krīzes, ir būtiski pārskatīt un aktualizēt **situācijas analīzes** materiālus (skat. 25. lpp.), kas tika veikta pirms pirmās palīdzības plānošanas un sniegšanas.

Militāra konflikta izraisītas ārkārtas situācijas gadījumā būtu jāpaplašina situācijas analīze pēc pirmās palīdzības sniegšanas, iekļaujot tajā arī **konflikta analīzi** (skat. 38. lpp.). Tas ļaus kultūras mantojuma atjaunošanas procesā iekļaut konfliktu novēršanas un miera nostiprināšanas stratēģijas.

Jo īpaši ir svarīgi pārskatīt un aktualizēt šādu informāciju:

- katastrofas/ārkārtas situācijas raksturs un cēloņi, kas radīja kaitējumu kultūras mantojumam;
- sociālie, politiskie un ekonomiskie riski;
- skartā kultūras mantojuma nozīme un ar to saistītās vērtības;
- **ieinteresēto pušu un dalībnieku karte** (sk. 33. lpp.), to loma un intereses atjaunošanā.

Ir būtiski ņemt vērā, ka pirmās palīdzības un atjaunošanas posmos iesaistītie dalībnieki vienmēr atšķirsies. Atjaunošanas posmā nāks klāt jauni dalībnieki (piemēram, attīstības organizācijas), savukārt citi, piemēram, ugunsdzēsēji vai civilās aizsardzības speciālisti, šajā posmā nepiedalīsies. Dažiem dalībniekiem agrīnās atjaunošanas posmā var mainīties funkcijas salīdzinājumā ar tām, kuras tie pildīja, novēršot katastrofas tūlītējās sekas. Šā iemesla dēļ ir ļoti svarīgi atkārtoti analizēt un kartēt ieinteresētās personas un dalībniekus.

- Kultūras mantojuma vispārīgais stāvoklis pēc pirmās palīdzības īstenošanas un turpmākie riski.
- Konservācijas pasākumu veids un risku mazināšana, lai sekmētu cietušā kultūras mantojuma pilnīgu atjaunošanu.
- Resursi, kas vajadzīgi kultūras mantojuma atjaunošanai.

2 Stāvokļa novērtējums

Izmantojiet situācijas analīzes **pēc pirmās palīdzības sniegšanas** konstatējumus, lai noteiktu tās kultūras mantojuma vērtības, kurām nepieciešams detalizēts stāvokļa novērtējums, lai veiktu atjaunošanu. Stāvokļa novērtējums palīdz noteikt atjaunošanas prioritātes. Stāvokļa novērtējums pēc katastrofas parasti ietver šādas sadaļas:

- Radītie bojājumi un zaudētie ienākumi (skat. **PDNA** 64.lappusē);
- nelabvēlīgie procesi, kas ietekmē kultūras mantojumu, piemēram, sāls migrācija un gaismas ietekmē radušās redzamās krāsu izmaiņas;
- pirmās palīdzības sniegšanas laikā īstenotās saglabāšanas un stabilizācijas darbības;
- pastāvošie riski, it īpaši aktīvie nelabvēlīgie procesi, kas samazina mantojuma noturību pret turpmākām katastrofām.

Stāvokļa novērtējums pēc katastrofas sagatavojams ziņojuma formā, ietverot šādu informāciju - detalizēta fotodokumentācija par bojājumiem, nelabvēlīgiem procesiem un riskiem, atjaunināti inventāra saraksti, objekta kartes, stāvu plāni. Ziņojumā iekļaujiet informāciju par sniegto pirmo palīdzību, kas iegūta no kultūras mantojuma vērtību **saglabāšanas un stabilizācijas** posmā savāktajiem dokumentiem (skat. 68. lpp.).

Šādā novērtējumā var iekļaut analītiskus pētījumus, piemēram, dažādu javu stiprības testu rezultātus vai gleznā izmantoto līmvielu un pigmentu analīzi. Iespēju robežās izmantojiet tehnoloģisko rīku, piemēram, 3D **lāzerskenēšanas** vai **fotogrammetrijas** mērījumus, kas ir svarīgi pilnīgai mantojuma atjaunošanai. Dokumentācijas apjoms lielā mērā būs atkarīgs no cietušā mantojuma nozīmes, bojājumu apmēra un pieejamajiem resursiem.

Stāvokļa novērtēšanā būtu jāiesaista dažādu nozaru speciālisti, piemēram, restauratori, arhitekti, kuratori, būvzinieki, ķīmiķi-analītiķi, antropologi un vēsturnieki. Vērtētāju komandas sastāvs būs atkarīgs no cietušā mantojuma tipa. Lai veiktu visaptverošu novērtējumu, ļoti svarīga ir apspriešanās ar mantojuma īpašniekiem/pārvaldniekiem un vietējām kopienām.

3 Koordinācijas, līdzdalības un kapacitātes stiprināšanas mehānismi

Pēc liela mēroga katastrofas vietējām kultūras iestādēm un cietušajām kopienām var pietrūkt speciālistu, materiālu, līdzekļu un/vai institucionālo mehānismu, lai atjaunotu kultūras mantojumu. Agrīnās atjaunošanas posmā iespējams piesaistīt līdzekļus, kas vajadzīgi atjaunošanai, apzināt vietējos speciālistus un uzsākt apmācības, lai uzlabotu vajadzīgās prasmes, zināšanas un institucionālo politiku.

Agrīnās atjaunošanas posmā ir būtiski saskaņot kultūras mantojuma atjaunošanas plānu ar attiecīgajiem plāniem citās nozarēs, kā arī vienlaikus izstrādāt procedūras cietušo iedzīvotāju iesaistīšanai. Piemēram, jauni būvniecības noteikumi vai zemes izmantošanas politika var kaitēt nekustamā mantojuma atjaunošanai un izmantošanai nākotnē. Tāpat iedzīvotājiem var būt savas prioritātes attiecībā uz to, kurš mantojuma objekts būtu jāatjauno vispirms.

Iespēju robežās jācenšas izmantot vietējo iedzīvotāju tradicionālās prasmes un zināšanas, kā arī jāiesaista tos atjaunošanas plānošanā. Patiesībā agrīnās atjaunošanas posmā jāiesaista sabiedrība, lai kopīgi vienotos par mantojuma atjaunošanas iespējām un radošu izmantojumu nākotnē.

Jūs varat izmantot situācijas analīzes secinājumus, lai pēc pirmās palīdzības sniegšanas noteiktu, kuri dalībnieki un ieinteresētās personas būtu jāiesaista kultūras mantojuma atjaunošanā.

Sabiedrības iniciatīvu nozīme Lakvilas pilsētas (Itālija) kultūras un sociālajā atjaunošanā

2009. gada 6. aprīlī Abruco reģionu Itālijas Apenīnu grēdas centrālajā daļā skāra 6,1 magnitūdu zemestrīce, nodarot smagus postījumus galvaspilsētai Lakvilai un piecdesmit tuvējām pilsētām.

Pēc dabas katastrofas glābšanas darbus vadīja Itālijas Civilās aizsardzības departaments. Cilvēkiem tika nodrošināta pagaidu izmitināšana, vēsturiskais pilsētas centrs tika pilnībā evakuēts, lielo bojājumu dēļ norobežots un pasludināts par sarkano zonu.

Lakvilas iedzīvotājiem pilsētas vēsturiskais centrs vienmēr ir kalpojis kā dzīva sociālā un ekonomiskā telpa, kurā cilvēki tiekas un izklaidējās. Pilsētas laukumi un publiskā ārtelpa bija viņu ikdienas dzīves un kultūras centrālais elements. Pēc katastrofas posmā ilgtsošā šo vietu nepieejamība bija jūtama ļoti akūti, jo cilvēkiem trūka vietu, kur socializēties.

Lai situāciju labotu, Lakvilas iedzīvotāji organizēja dažādas sabiedriskās iniciatīvas, piedaloties savas pilsētas un apkaimju atjaunošanā. Viena no šādām iniciatīvām ir “Viviamolaq”, ko virza Lakvilas Universitātes studenti un absolventi.

Atdzīvinot pilsētas ārtelpas un pamestās zonas, “Viviamolaq” sekmē sociālo un kultūras procesu atdzimšanu pilsētvidē. Tās projektu pamatā ir vides un sociālās ilgtspējas principi, kas veicina sociālo saliedēšanu un kolektīvos pasākumus. Līdzdalība un sadarbība ir būtiska visos tās projektos, sākot no

radošās plānošanas posma līdz būvniecībai. Tāds bija arī “Restart” projekta pamatmotīvs, kas tika īstenots 2014. gadā; “Restart” atdzīvināja pamestu publisko telpu, kas atrodas pie Lakvilas Universitātes Humanitāro zinātņu katedras, lai radītu atvērtu atpūtas telpu studentiem un vietējiem iedzīvotājiem. Rekonstrukcijas procesā iegūtie otrreizējie materiāli (drupu elementi, kopā ar tēraudu un koksni, kas iepriekš izmantoti bojāto ēku balstiem) tika izmantoti, lai radītu pilsētas mēbeles. Katastrofas liecinieku (pārstrādātu materiālu) integrēšana jaunā projektā ir ļoti svarīga “Restart” priekšrocība, jo parāda atjaunošanas potenciālu, kā arī lielāku noturību un sabiedrības saliedētību pēc katastrofas.

Sabiedrības virzītie atjaunošanas pasākumi Lakvilā kalpoja par piemēru glābšanas darbos un atjaunošanas programmās pēc zemestrīcēm Emīlijā-Romanjā 2012. gadā un Itālijas centrālajā daļā 2016. un 2017. gadā.

Avots: Valentina Spano, (MA), Brandenburg University of Technology Cottbus-Senftenberg, Collections Unit, ICCROM.

Skatīt atsauces 167. lpp.

“Restart” : Lakvilas vēsturiskā pilsētas centra publiskās ārtelpas atjaunošana, otrreizēji izmantojot vēsturiskos materiālus pēc Katastrofas . Fotoattēls: Valenīna Spano.

Atbalsts amatniekiem: mazo uzņēmumu atjaunošana Haiti

2010. gada zemestrīce Haiti valsts galvenajā amatniecības centrā Žakmelā atstāja lielu skaitu amatnieku bez mājām, darba vietām, instrumentiem un materiāliem. Zemestrīce notika janvārī, kas ir aktīvs laiks amatniekiem, kad viņi gatavojas ikgadējam karnevālam. Šajā periodā daudzi amatnieki pat ņem kredītus, lai iegādātos pietiekamus materiālu krājumus un izveidotu sarežģītus karnevāla tērpus. Tomēr zemestrīces laikā viņi ne tikai zaudēja mājas un darba vietas, bet arī krājumus un pabeigtos darbus, kas viņiem tādējādi liedza atmaksāt šos aizdevumus.

Pirmās palīdzības sniegšanas posmā iedzīvotājiem tika nodrošinātas pagaidu mājvietas un apmierinātas pamatvajadzības. Tomēr agrīnās atjaunošanas posmā UNESCO atbalstīja amatniekus, palīdzot atgriezties pie uzņēmējdarbības un nodrošinot viņiem kopstrādes (pagaidu) darba vietu un tirdzniecības vietu savu darbu pārdošanai, kā arī nepieciešamos materiālus un instrumentus darbības atsākšanai.

Tā kā viņu noieta tirgus (galvenokārt ārvalstīs) netika būtiski ietekmēts, atbalsts tika veidots tā, lai amatnieki varētu atjaunot darbību – pārvarēt īslaicīgās naudas plūsmas grūtības, ko izraisīja zemestrīces. Tiklīdz amatnieki varēja atsākt ražošanu, lielākā daļa spēja atjaunot savu darbību pilnā apmērā.

Avots: Elke Selter, School of Oriental and African Studies, University of London, United Kingdom

Karnevāla papjē mašē maskas pirms gala apstrādes. Žakmela, 2012.gads. Fotoattēls: Elke Selter.

*Amatniecība Žakmelā, 2010.gads
Fotoattēls: Elke Selter.*

4 Kultūras mantojuma izmantošanas, funkcijas un nozīmes novērtējums

Pēc katastrofas kultūras mantojuma atjaunošanas iespējas ir atkarīgas no tā potenciālā izmantojuma nākotnē un krīzes skartās iestādes vai sabiedrības vajadzībām. Lēmums par kultūras mantojuma funkcijas maiņu var būt pretrunīgs, tāpēc par to jāpanāk vienprātība plašās sabiedrības grupās, vēlams agrīnās atjaunošanas posmā.

Līdzīgi arī vēlams novērst situācijas saasināšanos konfliktā ierauto kultūras mantojuma objektu gadījumos, iesaistot marginalizētas iedzīvotāju grupas un padarot dialogu iekļaujošāku. Šādiem centieniem jābūt maksimāli caurskatāmiem, jāiesaista atbilstošās iedzīvotāju grupas un visas konfliktā ierautās puses.

Daudzos gadījumos cietušie iedzīvotāji izvēlas radīt jaunu mantojumu, katastrofu vietas pārvēršot memoriālos vai organizējot piemiņas pasākumus, kas laika gaitā kļūst par jaunu nemateriālo mantojumu. Plaši zināms nesens piemērs ir **“Ground Zero” Ņujorkā, Amerikas Savienotajās Valstīs**. Šādā jaunā notikumu interpretācijā var iekļaut arī mantojuma priekšmetus un kultūras iestādes. Aparteīda muzejs un Sestā rajona muzejs Dienvidāfrikā ir izcili dialoga veicināšanas un atjaunošanas paraugi, kurā atbildīgajām iestādēm bijusi svarīga loma.

Dažas kopienas par prioritāti izvirza kultūras mantojuma dzīvības aspektu, izslēdzot visas iznīcināšanas pazīmes. Šādos gadījumos var arī pieņemt lēmumu par mantojuma objekta aizstāšanu ar pilnīgi jaunu būvi. Piemērs ir Budas Zoba relikvijas tempļa atjaunošana Šrilankā, ko 1998. gadā smagi bojāja spridzeklis. Citos gadījumos pilnīga atjaunošana ir svarīgākā prioritāte, kas tiek veikta, neatstājot nekādas iznīcināšanas pazīmes, piemēram, Varšavas vēsturiskais pilsētas centrs Polijā pēc Otrā pasaules kara. Daudzos gadījumos līdzsvarotā veidā vienlaikus izmanto abas pieejas. Pēdējos gados atjaunošanas iespēju klāsts ir papildināts ar daudzām tehnoloģiskām inovācijām, kā rezultātā izpostītais mantojums tiek lāzerprojicēts, piemēram, Bamijanā vai pilnā apjomā drukāts 3D formātā, piemēram, **Palmīras arka**.
Skatīt 167. lpp.

Atklātā kolekcijas uzglabāšana - Nepālas Nacionālā muzeja pieredze agrīnās atjaunošanas posmā

Tūlīt pēc Gorkas zemestrīces 2015. gadā desmit muzeji, tostarp Nepālas Nacionālais muzejs, bija spiesti evakuēt savas kolekcijas no stipri bojātām ēkām, kuras tika atzītas par nedrošām. Drošības apsvērumu dēļ evakuētās kolekcijas uz laiku tika glabātas attiecīgo muzeju izstāžu galerijās, kas savukārt noveda pie to daļējas slēgšanas apmeklētājiem. Agrīnās atjaunošanas posmā ICCROM sadarbībā ar Arheoloģijas departamentu un ar Norvēģijas Klimata un vides ministrijas atbalstu apmācīja cietušo muzeju speciālistus, lai izveidotu atvērtas, bet drošas uzglabāšanas telpas, kas kalpoja vienlaikus diviem mērķiem — pārvietoto kolekciju uzglabāšanai un jaunu izstāžu iespēju nodrošināšanai, lai piesaistītu apmeklētājus.

Skatīt 167. lpp.

Adaptīvais izmantojums pēc katastrofas: pārredzama un droša pagaidu uzglabāšana Nepālas Nacionālajā muzejā kalpo par pārvietoto kolekciju novietni un vienlaikus piesaista apmeklētājus, 2016. gads. Fotoattēls: Aparna Tandona, ICCROM.

5 Resursu piesaiste

Laikposms starp pirmo palīdzību un kultūras mantojuma atjaunošanu būtu jāizmanto, lai piesaistītu resursus no dažādām aģentūrām, piemēram, valsts un vietējām pašvaldībām, valsts dotācijām, starptautiskām organizācijām un kultūras mantojuma iestādēm. Ziņojumi ar stāvokļa novērtējumu pēc pirmās palīdzības sniegšanas ir īpaši noderīgi, lai definētu pēckrīzes atjaunošanas vajadzības. Visu ieinteresēto personu iesaistīšana vajadzīgo resursu piesaistīšanā palīdz nodrošināt, ka kultūras mantojuma atjaunošanas procesā ievērotas vietējās sabiedrības vajadzības un vēlmes, nevis līdzekļu devēju prioritātes.

Lai veicinātu atbildību un piesaistīto resursu caurskatāmu izmantojumu, ir jāizveido efektīvi mehānismi saziņai un sadarbībai ar līdzekļu devējiem, valdību, ieinteresētajām personām un sabiedrību kopumā.

Secinājumi

Šajā rokasgrāmatā aprakstītā trīspakāpju sistēma nodrošina augstāku gatavības pakāpi atbildīgajām personām, lai sniegtu pirmo palīdzību kultūras mantojumam un vēlāk arī īstenotu agrīnas atjaunošanas darbības. Tomēr pieņēmums, ka virzība starp katru posmu ir lineāra vai iekļaujas skaidri noteiktos termiņos, neatbilst realitātei praksē. Ja iestājusies plaša vai sarežģīta ārkārtas situācija, dažādos ģeogrāfiskos reģionos pirmā palīdzība kultūras jomā būtu jāsniedz dažādos laikposmos. Šādas palīdzības programmas īstenošana ir atkarīga no drošas un nepārtrauktas piekļuves cietušajam kultūras mantojumam un no esošajās valsts un/vai vietējo pašvaldību kapacitātes.

Ja agrīnās atjaunošanas posmā kultūras mantojums joprojām ir neaizsargāts, jums var nākties atkārtot pirmo palīdzību citas ārkārtas situācijas gadījumā, piemēram, zemestrīces atkārtošanās vai konflikta uzliesmojuma gadījumā.

Tāpēc nepārtrauktai riska pārvaldībai, **ārkārtas situāciju plānošanai**, koordinācijai starp dažādiem dalībniekiem un ieinteresētajām personām, kā arī kultūras iestāžu un vietējas sabiedrības kapacitātes stiprināšanai ir izšķiroša nozīme, lai mantojumu padarītu noturīgu pret katastrofām un konfliktiem.

TERMINI

3D lāzera skeneris

Bezkontakta, kultūras mantojumu nebojājoša ierīce, kas izmanto lāzera gaismu, lai digitāli projicētu priekšmeta formu, atstarojot gaismu no priekšmeta un izveidojot datu kopu vai "punktu mākonī", kas kopē priekšmeta virsmu. 3D lāzera skenēšana ir veids, kā attēlot materiālā priekšmeta precīzu izmēru un formu digitālā trīsdimensiju atveidojumā. Tas ir vispiemērotākais veids, lai mērītu un pārbaudītu virsmas un sarežģītus priekšmetus, kuriem nepieciešams milzīgs datu daudzums to precīzā aprakstam, ko būtu grūti iegūt, izmantojot tradicionālās mērīšanas metodes. (Historic England, 2018).

Papildus informācija: <https://perma.cc/YLM5-LQL2>

Kopkatalogs

Kopkatalogs ir pastāvīgs reģistrs par visiem priekšmetiem, kas ietilpst muzeja pastāvīgajās kolekcijās. Tas ir vissvarīgākais dokuments muzeja dokumentācijas sistēmā. Tas satur informāciju par muzeja priekšmetiem un uzskatāms par oficiālo sarakstu ar kolekcijām, par kurām muzejs ir atbildīgs. (Collections Trust, 2018).

Papildus informācija: <https://perma.cc/J4GF-WHWN>

Dalībnieks

Organizācija, sabiedrība vai pastāvīgs indivīds, kas tieši mijiedarbojas sistēmas ietvaros. Dalībnieks vienmēr ir **ieinteresētā** persona, bet ne visas ieinteresētās personas ir dalībnieki, jo tie ne vienmēr tieši mijiedarbojas sistēmas ietvaros, bet saglabā interesi par dalībnieku rīcību un sasniegtajiem rezultātiem. (Cockburn, 2001, 53. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/8LKF-RYNJ>

Uzlabotā atjaunošana (*build back better*)

Katastrofu riska mazināšanas pasākumu integrēšana infrastruktūrā un sabiedrības sistēmās, kā arī iedzīvotāju iztikas līdzekļu avotu, ekonomikas un vides atjaunošana. (UNISDR, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/3D78-H6DJ>

Kapacitāte

Resursu, stipro pušu un īpašību kopums, kas pieejams organizācijai, kopienai vai sabiedrībai, lai pārvaldītu katastrofas, samazinātu riskus un stiprinātu noturību ārkārtas situācijās. Kapacitātes raksturlielumi - infrastruktūra, institūcijas, cilvēku zināšanas un prasmes, kā arī sabiedrības kopīgās iezīmes, piemēram, sociālās attiecības, līderība un vadības prasmes. (UNISDR, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Klasteris/kopa

Humānās palīdzības organizāciju grupa (gan ANO paspārnē strādājošu, gan citu), kas atbild par humānās palīdzības galveno elementu koordinēšanu, piemēram, ūdensapgādi, veselību un loģistiku. Tos ieceļ Starpaģentūru pastāvīgā komiteja. (Humanitarian Response, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/TRD5-YFMG>

Komunikācija

Informācijas sniegšana vai apmaiņa mutiski, rakstiski vai izmantojot cita veida kanālu; veiksmīga ideju un emociju apmaiņa. (Oxford Living Dictionary, 2017).

Papildus informācija:

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/communication>

Ārkārtas situāciju plānošana

Ārkārtas situāciju plānošana ir pārvaldības rīks, ar kura palīdzību analizē katastrofu riskus un savlaicīgi paredz pasākumus, lai varētu efektīvi un atbilstīgi reaģēt uz ārkārtas situāciju un tās iespējamo ietekmi uz cilvēkiem. Ārkārtas situāciju plānošanā izstrādā un koordinē darbības virzienus ar skaidri definētiem institucionālajiem uzdevumiem, resursiem, informācijas procesiem un procedūru/kārtību attiecīgajiem dalībniekiem. Tā ļauj dalībniekiem prognozēt, paredzēt un risināt problēmas, kas var rasties ārkārtas situācijās. (IFRC, 2017; UNISDR, 2017).

Papildus informācija:

IFRC, 2017: <https://perma.cc/W2BZ-U92R>

UNISDR, 2017: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Savelkošas saites

Saišu vai siksnu sistēma, kas darbojas kā korsete, lai novērstu bojātu sienu deformēšanos uz āru. (Kelley, 2010, 10. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/PNF6-CEL9>

Piesārņotājs

Piesārņotājs muzeju kolekcijās attiecas uz jebkuru ķīmisku vai bioloģisku materiālu uz muzeja priekšmetiem, kas potenciāli var radīt apdraudējumu darbiniekiem un apmeklētājiem. Piesārņotājs var būt priekšmeta neatņemama sastāvdaļa, piemēram, smagie metāli pigmentos, kā arī tas var rasties netīšu darbību vai apstrādes rezultātā, piemēram, ķīmiskie konservanti un pesticīdi. (US Department of the Interior, 2006, 1. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/DX5W-UJN8>

Saskaņošana

Saskaņošana (dažkārt – koordinēšana) ir “ieinteresēto personu vai dalībnieku sadarbība, lai uzlabotu rezultātus vai kopīgo sniegumu, reaģējot uz pusēm aktuālu jautājumu vai notikumu”. (ICVA, n.d.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/67A2-74YY>

Kultūras mantojums

Kultūras mantojumu var definēt kā dzīvesveida izpausmi, kas veidojies noteiktā kopienā un kas tiek nodots no paaudzes paaudzē, ieskaitot paražas, tradīcijas, kultūrvēsturiskos objektus, priekšmetus, mākslinieciskas izpausmes un vērtības. Bieži vien kultūras mantojums tiek klasificēts kā materiāls vai nemateriāls. (ICOMOS, 2002).

Kultūras mantojuma vērtības

Kultūras mantojuma vērtības ir priekšmeti vai objekti, kuru vērtības pamatā ir to nozīme kopienā vai attiecīgās valsts sabiedrībā, apziņā un kultūrā. To nozīme izriet no estētiskās, vēsturiskās, zinātniskās, sociālās vai garīgās vērtības. Kultūras mantojuma vērtības var būt materiālas vai nemateriālas. (Resource Planning and Development Commission, 2003).

Papildus informācija: <https://perma.cc/CNS7-SZNA>

Bojājums

Materiāls kaitējums, kas pasliktina kāda priekšmeta/objekta/izpausmes vērtību, pielietojamību, normālu funkcionēšanu. (Oxford Living Dictionary, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/5XGA-8SYQ>

Bojājumu novērtējums

Bojājumu novērtējums ir sākotnējais novērtējums katastrofas vietā, kā arī dabas katastrofas vai ārkārtas situācijas radīto bojājumu un zaudējumu dokumentēšana. Bojājumu novērtējums fiksē kaitējuma apmēru un tos elementus, ko var nomainīt, atjaunot vai izglābt. To var arī izmantot, lai aplēstu laiku, kas nepieciešams remontam, nomaiņai un atjaunošanai. Tas ir būtisks dokuments, lai veicinātu efektīvu un produktīvu pirmās palīdzības sniegšanas darbu. (Office of Disaster Management and Preparedness, 2013).

Papildus informācija: <https://perma.cc/6PUJ-5Z24>

Katastrofa

Nopietni traucējumi kopienas vai sabiedrības funkcionēšanā, kam raksturīgas šādas pazīmes – daudz bojāgājušo, plaši materiālie, ekonomiskie zaudējumi, kaitējums videi un nelabvēlīga ietekme, kas pārsniedz cietušās kopienas vai sabiedrības spēju situāciju atrisināt ar saviem resursiem. (UNISDR, 2009, 9. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Katastrofu risks

Potenciāli bojāgājušie, ievainotie, bojātas vai iznīcinātas vērtības sabiedrībai, sistēmai vai kopienai konkrētā laikposmā, ko ar varbūtības aprēķina metodēm nosaka kā apdraudējuma, iedarbības, ievainojamības un kapacitātes raksturlielumus. (United Nations General Assembly, 2016, 14. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/TR42-CA9D>

Dokumentēšana

Dokumentēšana ir aprakstoša teksta vai vizuālā materiāla izmantošana, lai aprakstītu priekšmetus, dizainu, specifiku, instrukciju vai procedūru. Dokumentēšana kā darbība nozīmē sistemātisku ierakstu vākšanu un arhivēšanu, lai tos saglabātu turpmākai izmantošanai. ((UNECE, 2000, p. 12; Letellier, 2007, p. xv).

Papildus informācija:

UNECE, 2000: <https://perma.cc/NG4Z-V7YE>

Letellier, 2007: <https://perma.cc/QW3W-FA9U>

Ārkārtas situācija

Pēkšņs un parasti neparedzēts notikums, kas prasa tūlītējus pasākumus, lai mazinātu tā nelabvēlīgās sekas (UNDHA 1992). Ārkārtas situāciju var klasificēt kā **liela mēroga**, ja tā skar lielu iedzīvotāju daļu un tai raksturīgi lieli zaudējumi. Šādos gadījumos cietušās pašvaldības var pieprasīt ārēju palīdzību, iesaistot vairākas aģentūras. Liela mēroga ārkārtas situācijai raksturīgi plaši postījumi materiālajam un nemateriālajam kultūras mantojumam kā tas bija, piemēram, 2015. gada zemestrīcē Nepālā.

Sarežģīta ārkārtas situācija attiecas uz humāno krīzi kombinācijā ar drošības riskiem, politiskiem un pilsoņu nemieriem, kā arī šķēršļiem humānajai palīdzībai. Sarežģītām ārkārtas situācijām ir daudzi cēloņi, un to risināšanai ir vajadzīga koordinēta starptautiska palīdzība, kas pārsniedz vienas aģentūras mandātu vai iespējas. Bieži vien sarežģītām ārkārtas situācijām ir raksturīgs daudz ilgāks cikls nekā pēkšņām ārkārtas situācijām.

Sarežģītām ārkārtas situācijām var būt raksturīga apzināta kultūras mantojuma iznīcināšana kā tas bija, piemēram, nesenojos konfliktos Irākā, Sīrijā, Somālijā un Mali. ANO sistēmā **liela mēroga vai sarežģīta ārkārtas situācija** parasti tiek klasificēta kā 3. līmeņa **ārkārtas situācija**. Kad šis statuss ir oficiāli izsludināts, tiek aktivizēts ANO sistēmas kopējais mehānisms.

2.līmeņa vai L2 ārkārtas situācija ir mazāk sarežģīta ārkārtas situācija, un tajā var būt nepieciešama ANO palīdzība, savukārt **1. līmenis** ir lokalizēta ārkārtas situācija, ko var risināt attiecīgā valsts bez ārējas palīdzības.

Papildus informācija:

IASC, 1994: <https://perma.cc/973S-7TEU>

IASC, 2012: <https://perma.cc/CQU7-FLK2>

IFRC, 2017: <https://perma.cc/X8XD-HBC6>

UNDHA, 1992: <https://perma.cc/F5AP-ACVD>

Ārkārtas reaģēšanas koordinators

“Ārkārtas reaģēšanas koordinators” (Emergency Response Coordinator - ERC) ir persona, kas atbild par visu glābšanas (reaģēšana) un atjaunošanas darbu koordinēšanu ārkārtas situācijā. (Dorge & Jones, 1999, 4. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

Ārkārtas pārvaldības sistēma

Savlaicīgi ieviesta sistēma, kas ļauj organizēt un pārvaldīt resursus un atbildības, lai risinātu visus ar ārkārtas situāciju saistītos aspektus, kā arī nodrošinātu atbildīgo personu sagatavotību, reaģēšanu un atjaunošanas pasākumu īstenošanu. (UNISDR, 2009, 13. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Pirmais palīdzības sniedzējs

Persona [...], kas atbildīga par tūlītēju došanos uz katastrofas/notikuma vietu, lai sniegtu palīdzību. (Merriam-Webster.com, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/6CW4-VCTE>

Ģeogrāfiskās informācijas sistēma (ĢIS)

Ģeogrāfiskās informācijas sistēmas (ĢIS) ir datorizēts rīks, ko izmanto, lai vizualizētu, apstrādātu, analizētu un interpretētu visu veidu ģeogrāfisko informāciju, lai izprastu attiecības, modeļus un tendences karšu, globusu, pārskatu un diagrammu veidā. (ESRI, 2018; National Geographic Society, 2017).

Papildus informācija:

ESRI, 2018. GADS: <https://perma.cc/W3R9-TGSU>

National Geographic Society, 2017: <https://perma.cc/XU43-PRHP>

Apdraudējums

Parādība, viela, darbība vai stāvoklis, ko uzskata par bīstamu un kas var izraisīt cilvēku upurus, ievainojumus vai cita veida nelabvēlīgu ietekmi uz veselību, kaitējumu tīpašumam, iedzīvotāju iztikas līdzekļiem un pamatpakalpojumiem, sociālu, vides un ekonomisku kaitējumu. (UNISDR, 2009, 17. lpp.).

Papildus informācija:

IASC, 2011: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

IFRC, 2017: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

UNISDR, 2009: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Glābšanas darbu vadītājs

Persona, kas atbildīga par visiem ar katastrofas seku novēršanu saistītajiem pasākumiem, tostarp stratēģijas un taktikas izstrādi, resursu piesaisti un izlietojumu. Glābšanas darbu vadītājam ir visaptverošas pilnvaras un atbildība par glābšanas darbiem un to vadību katastrofas vietā. (FEMA, 5. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Nemateriālais kultūras mantojums

Nemateriālais kultūras mantojums aptver ieražas, tradīcijas, izpausmes, zināšanas, prasmes, rīkus, priekšmetus, artefaktus un kultūrtelpu, ko konkrētā kopiena, grupa vai indivīdi atzīst par daļu no sava kultūras mantojuma. Tas tiek mantots no paaudzes paaudzē, un kōpienas rūpējas par tā pilnveidošanos līdzī laikam, ievērojot mantojuma mijiedarbību ar apkārtējo vidi un vēsturi, tādējādi radot identitātes un nepārtrauktības sajūtu, kas veicina cieņu pret kultūras daudzveidību un cilvēku radošumu. Nemateriālais mantojums izpaužas mutvārdu tradīcijās, paražās, valodā, mākslā, rituālos un svētku tradīcijās, tautas sporta veidos, ēdienos un kulinārijas mākslā, tautas medicīnā un dziedniecībā, tradicionālā amatniecībā un ar to saistītās prasmēs, kā arī dabas vidē balstītās zināšanās un ieražās. (ICOMOS, 2002; UNESCO, 2003).

Papildus informācija: UNESCO: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

Inventarizācijas dokumenti (arī saraksti/reģistri)

Kultūras mantojuma vērtību un resursu detalizēti dokumenti, piemēram, personas, [organizācijas] īpašuma vai mantojuma katalogs. (Merriam-Webster, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/V2C8-YBA9>

Slodze

Spēki, kas iedarbojas uz būvi, galvenokārt konstrukciju svars vai vēja spēks, kas ietekmē vertikālās virsmas. (Merriam-Webster.com, 2017).

Pamatojoties uz šo definīciju, izšķir dažādus slodzes veidus:

- **Statiskās slodzes** pieaug pamazām un darbojas statiski.
- **Pastāvīgās slodzes** rodas no smagām arhitektūras konstrukcijām un elementiem, piemēram, kolonnām, arkām, sijām, kupoliem. Kopumā šajā kategorijā ietilpst visi būves fiksētie elementi.
- **Nepastāvīgās slodzes** ir mainīgas slodzes, kas raksturīgas arhitektoniskās būves funkcijai un mērķim. Šajā kategorijā ietilpst cilvēki, mēbeles, sniegs un citi.
- **Dinamiskās slodzes** uz būvi iedarbojas dinamiski un strauji pieaug, piemēram, vējš vai zemestrīces. Tās ir daudzu ēku sabrukuma cēlonis. (Levy & Salvadori, 1992, 1992, 269.–276. lpp.).

Slodzes trajektorija

Trajektorija, pa kuru konstrukcijas slodze tiek pārnesta uz pamatiem. (Jamal, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/4KQE-XVQP>

Antropogēna ārkārtas situācija

Antropogēnas ārkārtas situācijas ir cilvēka izraisītas katastrofas, kas būtiski ietekmē iedzīvotājus un vidi. Kā piemērus var minēt kodolavārijas un radiācijas izraisītas avārijas, ķīmisko vielu noplūdes, tuksnešu veidošanos, vides piesārņojumu, konfliktus, epidēmijas un ugunsgrēkus. (ICDO, 2017; UNISDR 2018).

Papildus informācija:

ICDO, 2017: <http://www.icdo.org/en/disasters/>

UNISDR, 2018: <https://perma.cc/6PKN-W9ND>

Dabiska apdraudējuma izraisīta ārkārtas situācija

Dabas katastrofu izraisītas ārkārtas situācijas ir dabas parādību izraisīti nelaiemes gadījumi, kas nopietni ietekmē reģiona sabiedrību, ekonomiku un/vai infrastruktūru. Atkarībā no iedzīvotāju apdraudējuma un sagatavotības dabas katastrofas var izraisīt humānu katastrofu. Kā piemērus var minēt zemestrīces, cunami, viesuļvētras, plūdus, mežu ugunsgrēkus, vulkānu izvirdumus, zemes nogrūvumus un mēri. (IFRC, 2017; SGSC, 2011).

Papildus informācija:

IFRC, 2017: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

IASC, 2011: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

Pārslodzes

Ja slodze pārsniedz būves maksimālās pieļaujamās robežvērtības, tā uzskatāma par pārslodzi. Pārslodze var izraisīt būves sabrukumu.

Papildus informācija:

Merriam-Webster, 2017: <https://perma.cc/3BWH-FSC4>

Levy & Salvadori, 1992: <https://perma.cc/B3XW-HJ4F>

Miera iniciatīvas

Starptautisko organizāciju vai valsts līmeņa dalībnieku īstenoti pasākumi, lai novērstu vardarbīgus konfliktus un panāktu mieru, ar to saprotot bruņota konflikta novēršanu un līdzdalības politikas izveidošanu un turpināšanu apstākļos, kad konflikta zonu pametuši starptautiskie miera uzturētāji. (Call & Couzens, 2007, citēts Bailey et al., 2009, 8. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Fotogrammetrija

Fotogrammetrija ir metode, ar kuras palīdzību veic precīzus priekšmeta, pieminekļa vai ainavas mērījumus, izmantojot digitālu fotoinformāciju. Atskaites marķieri katrā fotoattēlā tiek izmantoti kā pieturpunkti, lai saskaņotu un secīgi sarindotu attēlus. Izmantojot šo metodi kombinācijā ar 3D lāzerskenēšanu, fotogrammetrija ļauj iegūt ļoti precīzus skenēšanas datus. (Cultural Heritage Imaging, 2018).

Papildus informācija: <https://perma.cc/Z4YF-WWSW>

Prioritāšu noteikšana

Darbu vai uzdevumu secības noteikšana saskaņā ar to relatīvo nozīmīgumu. (Oxford Living Dictionary, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/2Z4V-2UKN>

Rekonstrukcija

Katastrofā iznīcināta objekta, ainavas, ēkas, būves vai priekšmeta formas, īpašību un detalizācijas atveidošana no jauna, lai pilnībā atspoguļotu tā izskatu noteiktā laika posmā un vēsturiskajā atrašanās vietā. (Tolles et al., 2002, 120. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

Atjaunošana (arī atkopšanās)

Iedzīvotāju iztikas avotu, veselības, ekonomikas, kā arī materiālo, sociālo, kultūras un vides vērtību atjaunošana vai uzlabošana saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības un uzlabotās atjaunošanas (“build back better”) principiem, lai novērstu vai samazinātu katastrofu riskus nākotnē. (UNISDR, 2017).

Papildus informācija:

<https://perma.cc/L88V-8EBA>

Reabilitācija

Infrastruktūras un pamatpakalpojumu atjaunošana iedzīvotājiem, ko skārusi katastrofa. (UNISDR, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

Glābšanas darbi

Neatliekamās palīdzības sniegšana un glābšanas darbu veikšana katastrofas laikā vai tūlīt pēc tās, kuru pamatmērķis ir glābt dzīvības, mazināt nelabvēlīgo ietekmi uz iedzīvotāju veselību, nodrošināt sabiedrības drošību un apmierināt cietušo cilvēku pamatvajadzības. (UNISDR, 2009, 24.–25. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Restaurācija

Darbība vai process, ar kura palīdzību precīzi attēlo būves formu un iezīmes, kas raksturīgas noteiktam laika posmam, vienlaikus demontējot tās formas un elementus, kas raksturīgi citiem vēstures periodiem, un rekonstruējot trūkstošos elementus no restaurācijas perioda. Mehānisko, elektrisko un santehnikas sistēmu ierobežota un saprātīga modernizācija saskaņā ar būvnormatīviem ir saderīga ar izpratni par restaurāciju, un pielāgo būvi nepieciešamajam funkcionālajam izmantojumam. (Tolles et al., 2002, 120. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

Risks

Riski ārkārtas situācijās būtībā raksturo katastrofas iespējamo negatīvo ietekmi uz iedzīvotājiem, kultūras mantojumu un ar to saistītajām vērtībām. Riskus identificē, nosakot kultūrvietu/muzeju un to kustamā/nekustamā mantojuma iespējamo apdraudējumu.

Riskus definē arī kā matemātisku izteiksmi, kuras rezultāts ir atkarīgs no diviem mainīgajiem - katastrofas varbūtības un tās nelabvēlīgajām sekām. (UNISDR, 2009, 25. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Risku novērtējums

Uz informāciju balstīts spriedums, kura pamatā ir pārbaudīta metodika, ar kuras palīdzību nosaka kultūras mantojumu ietekmējošo riska veidu un apmēru, analizējot iespējamās kaitējuma izraisītājus un novērtējot reālos apstākļus, kas potenciāli var kaitēt ietekmētajiem iedzīvotājiem, būvēm, pakalpojumiem, iztikas līdzekļu avotiem un videi, no kuras tie ir atkarīgi, kā arī attiecīgajām mantojuma vērtībām. (Abarquez & Murshed, 2004; UNISDR, 2015.).

Papildus informācija:

Abarquez & Murshed, 2004: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

UNISDR, 2015: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

Riska pārvaldība

Sistemātiska pieeja nenoteiktības un risku pārvaldībā, lai līdz minimumam samazinātu iespējamo kaitējumu. (UNISDR, 26.–27. lpp.).

Papildus informācija:

<https://perma.cc/85M4-6TB9>

Sastatnes

Pagaidu konstrukcija, nodrošina drošu darba platformu darbiniekiem augstumā, kā arī celtniecības materiāliem un ļauj viegli piekļūt dažādām celtnes daļām ēku būvniecības vai remonta laikā. (El-Habashi, 2016).

Balsti

Atbalsta konstrukcija, kas palīdz novērst būves elementu nosēšanos

vai deformācijas. (Merriam-Webster.com, 2017).

Papildus informācija: <https://perma.cc/QK5P-TLYX>

Balstīšana

Ēkas vai tās daļu pagaidu nostiprināšanas process ar balstiem (atbalstiem), kas novirza līdzsvaru zaudējušās ēkas slodzes uz pagaidu balstiem, tādējādi droši pārnesot tās uz grunti, neskarot esošo ēkas daļu un sistēmu kopumu. Balsti var būt vertikāli, slīpi vai horizontāli. (El-Habashi, 2017).

Alternatīva definīcija:

Balsti ir pagaidu atbalsta konstrukcija nestabilām būvēm, kas ir bojātas, sabrukušas vai daļēji sabrukušas, lai nodrošinātu to vajadzīgo stabilitāti, aizsargātu īpašumu, kā arī tajā strādājošos darbiniekus un sabiedrību. "Balstu sistēma ir kā divpusēja piltuve vai smilšu pulkstenis. Tā sakopo slodzes, novada tās pa balstiem un pēc tam droši izkliedē atbalsta konstrukcijā." (FEMA, 2009).

Papildus informācija: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Nozīme

Priekšmeta, kolekcijas vai tradīciju nozīme un vērtība, kuru dēļ tie uzskatāmi par svarīgiem. Nozīme ir kultūrvēsturiskā objekta vēsturiskā, estētiskā, zinātniskā un sociālā vērtība iepriekšējām, šodienas un nākotnes paaudzēm. (Russell & Winkworth, 2009).

Papildus informācija: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Stabilizācija

Pasākumi vai darbības, kuru mērķis ir saglabāt kultūras mantojumu vai novērst turpmāku stāvokļa pasliktināšanos, ja tas kļuvis nedrošs, bojāts vai cietis no nelabvēlīgas ietekmes. Stabilizācija ir vai nu pagaidu pasākums vai daļa no ilgtermiņa saglabāšanas programmas. (US National Park Service, 2015).

Papildus informācija: <https://perma.cc/4EVW-LK9W>

Ieinteresētā persona

Ieinteresētās personas ir indivīdi, kuriem ir tieša vai netieša interese par intervences pasākumiem, kuri ietekmē to īstenošanu un rezultātus, vai kurus pašus ietekmē šādi pasākumi. Parasti to vidū ir vietējo kopienu, iestāžu un/vai atbalsta organizāciju un aģentūru pārstāvji. Ieinteresētās personas parasti iedala trīs galvenajās kategorijās - primārās, sekundārās un galvenās ieinteresētās personas. (IUCN, n.d.; IFRC, 2010, 16.–17. lpp.).

- **Primārās ieinteresētās personas.** Visas personas, kas visvairāk ir atkarīgas no cietušā kultūras mantojuma vai ar to visciešāk saistītas, tāpēc visvairāk sajūtīs intervences pasākumu pozitīvo vai negatīvo ietekmi. Kā piemērus var minēt reliģiskas kopienas, kas saistītas ar konkrētu kultūrvēsturisko objektu, iezemieši ar īpašumtiesībām, iedzīvotāji, kuru iztika ir atkarīga no kultūras mantojuma resursiem.

- **Sekundārās ieinteresētās personas.** Nav tieši atkarīgas no cietušā kultūras mantojuma vai ar to saistītas, taču tām ir būtiska interese par tā pārvaldīšanu vai izmantošanu. Tām ir interese par glābšanas pasākumiem, taču tām ir ierobežota ietekme un pilnvaras attiecībā uz resursu izlietojumu. Sekundāro ieinteresēto personu piemēri ir nevalstiskās organizācijas (NVO), izglītības iestādes un privātais sektors.
- **Galvenās ieinteresētās personas.** Būtiski ietekmē intervences pasākumu veiksmīgu īstenošanu, lai palīdzētu cietušajai sabiedrībai atgūties. Galvenās ieinteresētās personas ir valdības atbildīgie departamenti un ministrijas, galvenie finanšu resursu pārvaldītāji un donororganizācijas.

Papildus informācija:

IFRC, 2010: <https://perma.cc/3Q8E-EU7M>

IUCN, n.d: <https://perma.cc/EG6K-E3TQ>

Valsts stiprināšana

Iekšējais process, kurā tiek stiprināta valsts kapacitāte, institūcijas un leģitimitāte, kuru virza valsts un sabiedrības savstarpējās attiecības. (Bailey et al., 2009, 8. lpp.).

Papildus informācija:

<https://perma.cc/927F-UPE2>

Ilgspējīga attīstība

Attīstība, kas apmierina pašreizējās vajadzības, neapdraudot nākamo paaudžu spēju apmierināt savas vajadzības. (United Nations World Commission on Environment and Development, 1987).

Papildus informācija: <https://perma.cc/U3SD-AKMZ>

Materiālais kultūras mantojums

Materiālais kultūras mantojums sastāv no taustāmām kultūras izpausmēm, kuras tiek radītas, uzturētas un izplatītas tālāk sabiedrībā, un kurām piemīt kultūras nozīme. Materiālais kultūras mantojums iedalās šādi:

- Nekustamais kultūras mantojums:** cilvēku dzīves vietas, tostarp ēkas; ciemati; mazpilsētas, pilsētas un būves.
- Kustamais kultūras mantojums:** dokumenti un arhīvi, mākslas darbi, amatniecība izstrādājumi, mūzikas instrumenti, mēbeles, rotaslietas un tērpu rotājumi, reliģiskie, rituālie un bērnu tradīciju priekšmeti, darbarīki un aprīkojums, un rūpnieciskās iekārtas.

Papildus informācija:

UNESCO, 2003: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

UNESCO, 2009: <https://perma.cc/7PRG-8SMV>

Pārejas taisnīgums

Pārejas taisnīgums ietver gan tiesiskos, gan netiesiskos procesus un mehānismus, ieskaitot kriminālvajāšanas procesus, iniciatīvas, kas veicina tiesības uz patiesību, reparāciju piešķiršanu, institucionālo reformu un valsts līmeņa konsultācijas. (United Nations Secretary-General, 2010, 2. lpp.).

Papildus informācija: <https://perma.cc/A8H5-DPTK>

Ievainojamība

Kopienas, sistēmas vai materiālās vērtības raksturlielumi, kas padara tos ievainojamus nelabvēlīgu faktoru kaitīgās ietekmes rezultātā. Nelabvēlīgie faktori var radīt sociālu, fizikālu, vides un ekonomisku ietekmi. Ievainojamības parametru ietekme ir atkarīga no attiecīgās sabiedrības un konkrētā laika perioda iedarbības. (UNIDSR, 2009, 30. lpp.).

UNIDSR: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

ATSAUCES

Kultūras mantojuma pirmā palīdzība - ievads

Abarquez, I. & Murshed, Z. 2004. *Field Practitioners' Handbook, Community-Based Disaster Risk Management*. Thailand, Asian Disaster Preparedness Center. Available at: <https://www.adpc.net/igo/category/ID428/doc/2014-xCSf7I-ADPC-12handbk.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency. 2017. *ICS Glossary*. Washington, DC, United States Department of Homeland Security. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

Hammer, J. 2017. The Salvation of Mosul. *Smithsonian Magazine*. Washington, DC, Smithsonian Institution. Available at: <https://www.smithsonianmag.com/history/salvation-mosul-180964772/> [Accessed 24 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/B7YF-NA2S>

Humanitarian Response. 2017. *What is the Cluster Approach?* New York, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Available at: <https://www.humanitarianresponse.info/en/about-clusters/what-is-the-cluster-approach> [Accessed 24 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/TRD5-YFMG>

Inter-Agency Standing Committee. 1994. Definition of Complex Emergencies. Inter-Agency Standing Committee Working Group XVIth Meeting, 30 November 1994, Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/WG16_4.pdf [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/973S-7TEU>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

Inter-Agency Standing Committee. 2012. *Humanitarian System-Wide Emergency Activation: Definition and Procedures*. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/2.%20System-Wide%20%28Level%203%29%20Activation%20%2820Apr12%29.pdf [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CQU7-FLK2>

International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM). 2018. *First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis (FAC)*. Rome, ICCROM. Available at: <https://www.iccrom.org/section/disaster-resilient-heritage/first-aid-cultural-heritage-times-crisis-fac> [Accessed 17 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/EEK9-MEZX>

International Civil Defence Organisation. 2017. *Disasters*. Geneva, International Civil Defence Organisation. Available at: <http://www.icdo.org/en/disasters/> [Accessed 2 June 2017].

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2002. *ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance*. Charenton-le-Pont, ICOMOS International Cultural Tourism Committee.

International Council of Voluntary Agencies. n.d. *Definition of Humanitarian Coordination*. Geneva, International Council of Voluntary Agencies. Available at: <https://ngocoordination.org/content/definition-humanitarian-coordination> [Accessed 26 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/67A2-74YY>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Complex/Man-Made Hazards: Complex Emergencies*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/definition-of-hazard/complex-emergencies/> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/X8XD-HBC6>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

Italian Civil Protection Department. 2016. *Terremoto Centro Italia: procedure per la messa in sicurezza dei beni culturali (Earthquake in Central Italy: Procedures for the Safeguarding of Cultural Assets)*. Rome, Italian Civil Protection Department - Presidency of the Council of Ministers. Available (in Italian) at: http://www.protezionecivile.gov.it/jcms/en/view_new.wp?contentId=NEW59794 [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4H2Q-SFUJ>

Letellier, R. 2007. *Recording, Documentation, and Information Management for the Conservation of Heritage Places, Guiding Principles*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/guiding_principles.pdf [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QW3W-FA9U>

L'Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. n.d. *Les bulletins de l'Institut de Sauvegarde du Patrimoine National. Haiti, l'Institut de Sauvegarde du Patrimoine National*. Available (in French) at: <http://www.mappinghaitianhistory.com/new-page/> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/NFP5-VPZH>

Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism. 2017. *Emergenza Terremoto e Beni Culturali*. Rome, Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism. Available (in Italian) at: http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Comunicati/visualizza_asset.html_1142856925.html [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Z7NE-UTHV>

National Disaster Management Authority. 2005. *National Disaster Management Act, 2005*. New Delhi, Government of India. Available at: http://www.ndma.gov.in/images/ndma-pdf/DM_act2005.pdf [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/L86C-E3KS>

National Park Service. 2017. *Definitions – Preservation Maintenance*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.nps.gov/dscw/definitionsdc_p.htm#preservmain [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4EVW-LK9W>

Office of Disaster Management and Preparedness. 2013. *Damage Assessment*. Port of Spain, Government of the Republic of Trinidad and Tobago. Available at: <http://www.odpm.gov.tt/node/70> [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6PUJ-5Z24>

Oxford University Press. 2018. *Oxford Living Dictionary*. Oxford, Oxford University Press. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/> [Accessed 20 January 2018].

Thapa, M. 2016. *Out of Barracks: Civil-Military Relations in Disaster Management – A Case Study of Nepalese Army's Humanitarian Response during 2015 Earthquake in Nepal*. San José, University for Peace. Available at: <https://www.upeace.org/uploads/file/Ideas01.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/ZZ2D-WLPG>

United Nations Department of Humanitarian Affairs. 1992. *Internationally agreed basic glossary of terms related to Disaster Management*. Geneva, United Nations Department of Humanitarian Affairs. Available at: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/004DFD3E15B69A67C1256C4C006225C2-dha-glossary-1992.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/F5AP-ACVD>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris, UNESCO. Available at: <https://ich.unesco.org/en/convention> [Accessed 26 April 2017].

Pastāvīgā saite: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRterminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Capacity*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology#letter-c> [Accessed 5 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Contingency Planning*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology#letter-c> [Accessed 5 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2018. *Words into Action Guidelines: Man-made and Technological Hazards. Practical considerations for Addressing Man-made and Technological Hazards in Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.unisdr.org/files/54012_manmadetechhazards.pdf [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6PKN-W9ND>

United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe. 2000. *Terminology on Statistical Metadata*. United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Statistical Standards and Studies No. 53, Geneva, United Nations. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/coded_files/UNECE_TERMINOLOGY_STAT_METADATA_2000_EN.pdf [Accessed 27 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/NG4Z-V7YE>

1.posms: situācijas analīze

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Available at: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Accessed 21 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Avrami, E., Mason R. & de la Torre, M. 2000. *Values and Heritage Conservation: Research Report*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/valuesrpt.pdf [Accessed 18 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/T4PS-KNPC>

Cockburn, A. 2001. *Writing Effective Use Cases*. New Jersey, Addison-Wesley. Available at: <http://alistair.cockburn.us/get/2465> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/8LKF-RYNJ>

Department for International Development (DFID), n.d. *Conducting Conflict Assessments: Guidance Notes*. Available at: <http://www.conflictrecovery.org/bin/dfid-conflictassessmentguidance.pdf> [Accessed 20 January 2018].

Permalink: <https://perma.cc/XFC9-4HMN>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2010. *Project/Programme Planning Guidance Manual*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva. Available at: <http://www.ifrc.org/Global/Publications/monitoring/PPP-Guidance-Manual-English.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3Q8E-EU7M>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2012. Practical application of the recovery approach programme cycle. *IFRC Recovery programming guidance 2012*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/PageFiles/41104/IFRC%20Recovery%20programming%20guidance%202012%20-%201232900.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/L88B-XKZM>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Contingency Planning*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/contingency-planning-and-disaster-response-planning/> [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/W2BZ-U92R>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

International Union for Conservation of Nature (IUCN). *Situation Analysis – An Approach and Method for Analysing the Context of Projects and Programme*. Gland, International Union for Conservation of Nature. Available at: http://cmsdata.iucn.org/downloads/approach_and_method.pdf [Accessed 9 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/EG6K-E3TQ>

Kelley, S.J. 2013. *Typhoon and Earthquake Damage Assessment of Cultural Heritage: Damage assessment from natural disaster on the islands of Cebu, Bohol, Samar and Leyte*. Chicago, Stephen J. Kelly Preservation Architect/Engineer. Available at: <http://www.kelleyaia-se.com/philippines-typhoon-and-earthquake-damage-assessment.html> [Accessed 20 January 2018]

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6LJB-2953>

Merriam-Webster. 2017. *Definition of Inventory*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/inventory> [Accessed 30 June 2017].

Pan American Health Organization (PAHO). 2009. *Information Management and communication in emergencies and disasters*. Washington, DC, Pan American Health Organization. Available at: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/753BA3EC98D0AE21852576A40078B90C-PAHO_CommGuide_ResponseTeams_dec09.pdf [Accessed 20 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4BZQ-46TA>

Resource Planning and Development Commission. 2003. *Understanding Heritage Assets. State of the Environment Tasmania 2003*. Hobart. Department of Justice, Government of Tasmania. Available at: <http://soer.justice.tas.gov.au/2003/copy/73/index.php> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CNS7-SZNA>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations Refugee Agency. 2008. *A Community-based Approach in UNHCR Operations*. Geneva, United Nations Refugee Agency. Available at: <http://www.unhcr.org/47f0a0232.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/DVF2-K66V>

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An Evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39-45. Available at: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2008-The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Docment-on-Authenticity.pdf> [Accessed 17 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

2.posms: bojājumu un risku novērtējums

Abarquez, I. & Murshed, Z. 2004. *Field Practitioners' Handbook, Community-Based Disaster Risk Management*. Thailand, Asian Disaster Preparedness Center. Available at: <https://www.adpc.net/igo/category/ID428/doc/2014-xCSf7I-ADPC-12handbk.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

BC Housing. 2018. *Rapid Damage Assessment*. Burnaby, BC Housing. Available at: <https://www.bchousing.org/about/rapid-damage-assessment> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Connecticut Technology Transfer Center. 2010. *Protective Equipment for Workers in Hurricane Flood Response*. Connecticut, School of Engineering, University of Connecticut. Available at: <https://www.t2center.uconn.edu/pdfs/SAFETY%20BRIEF%202010-7.pdf> [Accessed 9 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2016. *Damage Assessment Operations Manual: A Guide to Assessing Damage and Impacts*. Washington, DC, FEMA. Available at: <https://www.fema.gov/media-library-data/1459972926996-a31eb90a2741e86699ef34ce2069663a/PDAManualFinal6.pdf> [Accessed 31 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/B3HC-8W2P>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2017. *ICS Glossary*. Washington, DC, FEMA. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

Esri. 2018. *What is GIS?* California, Esri. Available at: <http://www.esri.com/what-is-gis> [Accessed 7 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/W3R9-TGSU>

Heritage Collections Council. 1998e. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing People*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/5_managing_people.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/RR45-BJDW>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2010. *Methodology for Building Assessment and Mitigation following the January 12, 2010 Haiti Earthquake*. Paris, ICOMOS. Available at: http://www.rdmuch.jp/en/project/itc/training_guide/sections/section_3/files/ICOMOS_Haiti_Methodology.pdf [Accessed 6 March 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QYZ7-F93W>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, IFRC. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

Japan ICOMOS National Committee. 2011. *The Great East Japan Earthquake, Report on the Damage to Cultural Heritage*. Tokyo, Japan ICOMOS National Committee. Available at: http://www.japan-icomos.org/pdf/earthquake_report_20111120.pdf [Accessed 17 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/5QBL-ZNL7>

Kazama, M. & Noda, T. 2012. Damage Statistics (Summary of the 2011 off the Pacific Coast of Tohoku Earthquake damage). *Soils and Foundations*, 52(5): 780–792. Available at: https://ac.els-cdn.com/S0038080612000947/1-s2.0-S0038080612000947-main.pdf?_tid=5336a9ea-099d-4a11-90e0-7a279e5e7c0f&acdnat=1523211272_73407c2fab7877a8c3a6273e2f1addb6 [Accessed 16 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Y4M9-XE7R>

Kunwar, R.R. & Chand, U. 2016. Natural Disaster and Heritage Tourism: A Study on the Impacts of Earthquake in Bhaktapur, Nepal. *Journal of Tourism and Hospitality*, 6. Available at: <https://www.nepjol.info/index.php/JTHE/article/viewFile/14766/11970> [Accessed 27 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3H2R-68BK>

Oxford University Press (OUP). 2018. *Oxford Living Dictionary*. Oxford, OUP. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/> [Accessed 20 January 2018].

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Adelaide, Collections Council of Australia Ltd. Available at: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Sheehan, M. 2013. Improving Disaster Assessment: Disconnected mobile app uses ArcGIS Online. Salt Lake City, WebMap Solutions. Available at: <http://www.esri.com/~media/Files/Pdfs/news/arcuser/0613/disasterassess.pdf> [Accessed 31 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3Z5C-6BBR>

Tateishi, T. 2014. Overview of properties affected by disaster in the Great East Japan Earthquake of March 2011. *Microbial bio-deterioration of Cultural Property, Proceedings of the International Symposium on the Conservation and Restoration of Cultural Property 2012*. Tokyo, National Research Institute for Cultural Properties. Available at: http://www.tobunken.go.jp/~ccr/pub/symp2012/symp2012_03.pdf [Accessed 16 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/P4EG-M7KS>

United Nations Development Programme (UNDP). 2014. *Post Disaster Needs Assessments*. Geneva, UNDP. Available at: www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/pdna.html [Accessed 29 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/8APF-KE8K>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2003. *The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris, UNESCO. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> [Accessed 1 February 2018].

Pastāvīgā saite: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

United Nations General Assembly. 2016. *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction*. Geneva, United Nations. Available at: <http://www.preventionweb.net/publications/view/51748> [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/TR42-CA9D>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, UNISDR. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). 2017. *Terminology – C*. Geneva, UNISDR. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology#letter-c> [Accessed 5 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

3.posms: saglabāšana un stabilizācija

Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. 2017. *Visual Glossary*. Canberra, Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. Available at: <https://aiccm.org.au/conservation/visual-glossary> [Accessed 22 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4P8N-5GBP>

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Available at: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Accessed 21 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Australian War Memorial. n.d. *Conservation advice: Cleaning Soot Damaged Objects*. Canberra, The Australian War Memorial. Available at: <https://www.awm.gov.au/about/our-work/projects/soot> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Q38H-G6KT>

Canadian Conservation Institute. 2007. Vacuum Freeze-drying Archaeological Artifacts. *Canadian Conservation Institute (CCI) Notes 4/2*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada. Available at: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/canadian-conservation-institute-notes/vacuum-freeze-drying-archaeological-artifacts.html> [Accessed 12 October 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QRP8-LYKA>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Agents of Deterioration*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada, Ottawa. Available at: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html> [Accessed 22 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/S65F-KNA5>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government. Available at: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/care-objects.html> [Accessed 22 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco – Università degli Studi di Udine. 2011. *Manuale Opere Provvisionali, l'intervento tecnico urgente in emergenza sismica*. Rome, Ministero dell'Interno. Available (in Italian) at: <http://www.vigilfuoco.it/allegati/STOP/ManualeSTOP.pdf> [Accessed 24 October 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/AP8A-22L2>

Daniels, B.I. & Wegener, C. 2016. *Heritage at Risk: Safeguarding Museums During Conflict*. Museum, American Alliance of Museums.

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/R9HQ-6Z8L>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2008. *Glossary – Incident Command System Training May 2008*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 14 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/RHW4-EAFV>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2009. *FEMA National US&R Response System Structural Collapse Technician Module 2a Shoring Basics*. Washington, DC, FEMA. Available at: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module2a.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2015. *Disposing of Debris and Removing Hazardous Waste*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://www.fema.gov/disposing-debris-removing-hazardous-waste> [Accessed 11 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3CNY-ZNQF>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2018. *Reclaiming Precious Heirlooms From Flood Waters*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://www.fema.gov/news-release/2003/09/23/reclaiming-precious-heirlooms-flood-waters> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/XY64-GPM6>

Department of Homeland Security Science and Technology Directorate, Infrastructure Protection and Disaster Management Division. 2011. *Field guide for Building Stabilization and Shoring Techniques*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Available at: <https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/st/st-120108-final-shoring-guidebook.pdf> [Accessed 24 October 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/ZN3R-NRWU>

Department of the Interior. 2006. *Frequently Asked Questions about Contaminated Museum Collections*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/migrated/museum/upload/Contaminated_Collections_FAQs.pdf [Accessed 20 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/DX5W-UJN8>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

El-Habashi, A. 2016. Course Glossary. First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis. Unpublished course document, 2–29 June 2016, Washington, DC, International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) & the Smithsonian Institution.

Grimaz, S., Cavriai, M., Mannino, E., Munaro, L., Bellizzi, M., Bolognese, C., Caciolai, M., D'Odorico, A., Maiolo, A., Ponticelli, L., Barazza, F., Malisan, P. & Moretti, A. 2010. *Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes*. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service. Available at: http://sprint.uniud.it/sites/default/files/Vademecum_STOP_eng_0.pdf [Accessed 24 October 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/62JX-UGLP>

Healthy Buildings International. 2017. *Flood Water Clean-up Procedures Indoor Environmental Quality*. Healthy Buildings International. Available at: <http://healthybuildings.com/services/indoor-air-quality/flood-clean-up-procedure/> [Accessed 11 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/H332-2QLS>

Heritage Collections Council. 1998a. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 1*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/1_caring_for_cultural_material_1.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/9DS2-DRPA>

Heritage Collections Council. 1998b. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 2*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/2_caring_for_cultural_material_2.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>

Heritage Collections Council. 1998d. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing Collections*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/4_managing_collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Heritage Collections Council. 1998f. *reCollections, Caring for Collections Across Australia – Handling, Transportation, Storage and Display*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/6_htsd.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

Historic England. 2015. *Flooding and Historic Buildings*. Swindon, Historic England. Available at: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/flooding-and-historic-buildings-2ednrev/heag017-flooding-and-historic-buildings.pdf/> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/M66M-3E8L>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. n.d. *The IFRC Shelter Kit*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/PageFiles/95526/publications/D.03.a.07.%20IFRC%20shelter-kit-guidelines-EN-LR.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Ry5Z-DEU3>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2015. *IFRC bamboo frame for emergency shelters and emergency roofs – Technical sheets*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/Shelter/IFRC-bamboo-frame-A4-FINAL-EN-2015.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/S7YY-78MG>

Jamal, H. 2017. Frame Structures – Types of Frame Structures. *AboutCivil.org*. Available at: <https://www.aboutcivil.org/frame-structures-definition-types.html> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4KQE-XVQP>

Kelley, S. 2010. *ICOMOS Methodology for Building Assessment and Mitigation following the January 12, 2010 Haiti Earthquake*. Haiti, ICOMOS, Available at: http://www.r-dmuch.jp/en/project/itc/training_guide/sections/section_3/files/ICOMOS_Haiti_Methodology.pdf [Accessed 21 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/PNF6-CEL9>

Ko, K.M. 2016. *Safeguarding the Tradition of Myanmar Marionette and Performing Arts*. Bern, Report for the Swiss Agency for Development and Cooperation. Available at: <http://www.cujucr.com/downloads/Individual%20Articles/13/vol13%20Kyaw%20Myo%20Ko.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QS4B-H593>

Levitan, A. 1993. Emergency Treatment for Water-Soaked Furniture and Wooden Objects. *National Parks Service Conserve O Gram*, 7(7). Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: <https://www.nps.gov/museum/publications/conservoogram/07-07.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ>

Levy, M. & Salvadori, M. 1992. *Why Buildings Fall Down: How Structures Fail*. London, W.W. Norton & Co. Available at: <https://civiltechnocrats.files.wordpress.com/2013/11/82003327-why-buildings-fall-down-how-structures-fail.pdf> [Accessed 16 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/B3XW-HJ4F>

Merriam-Webster. 2018a. *Definition of First Responder*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/first%20responder> [Accessed 18 February 2018].

Merriam-Webster. 2018b. *Definition of Load*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/load> [Accessed 18 February 2018].

Merriam-Webster. 2018c. *Definition of Shore*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/shore> [Accessed 18 February 2018].

National Park Service's National Center for Preservation Technology & Training (NCPTT) & the Louisiana Division of Historic Preservation (LDHP). 2015. *Resilient Heritage – Protecting your Historic Home from Natural Disasters*. Natchioches, Northwestern State University. Available at: <https://www.crt.state.la.us/Assets/OCD/hp/uniquely-louisiana-education/Disaster-Recovery/GOHSEP%20BOOKLET%20Final%20For%20Web.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/DL4P-3BFZ>

New Zealand Ministry of Business, Innovation and Employment (MBIE) Hikina Whakatutuki. 2014. *Rapid Post Disaster Building Usability Assessment – Flooding*. Wellington, MBIE. Available at: <http://www.building.govt.nz/assets/Uploads/managing-buildings/post-emergency-building-assessment/flooding-field-guide-1-1.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/N98E-X9RY>

PROMEDHE. 2017. *PROMEDHE* Homepage. Rome, Italian Civil Protection Department. Available at: <http://www.promedhe.eu/> [Accessed 5 October 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/7MHJ-RK9L>

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Available at: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Scott, M. 2003. *Bushfires...Protect Your Precious Possessions*. Melbourne, University of Melbourne. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/AICCM_Brochures/bushfire-protection.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/8KVN-5YJQ>

Smithsonian Institute. *Emergency Preservation Activities Completed at Syria's Ma'arra Mosaic Museum*. Washington, DC, Smithsonian Institute. Available at: <http://newsdesk.si.edu/releases/emergency-preservation-activities-completed-syria-s-ma-arra-mosaic-museum> [Accessed 4 October 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/UAP5-2D7Y>

State Library of Queensland. 2014a. *Caring for your collections: Salvaging water-damaged collections*. Brisbane, Queensland Government. Available at: http://www.slq.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0005/128984/Caring-for-your-collections-Salvaging-water-damaged-collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

State Library of Queensland. 2014b. *Caring for your collections: Freezing water-damaged and insect infested collections*. Brisbane, Queensland Government. Available at: http://www.slq.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/128983/Caring-for-your-collections-Freezing-water-damaged-and-insect-infested-collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/V6KB-XKZL>

Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM. Available at: https://www.iccrom.org/wp-content/uploads/Endangered-Heritage_INTERACTIVE.pdf [Accessed 14 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39–45. Available at: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2008-The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document-on-Authenticity.pdf> [Accessed 17 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

4.posms: agrīnā atjaunošana

Associazione Culturale Territori L'Aquila. 2012. *Laboratorio Città*. L'Aquila, Associazione Culturale Territori. Available (in Italian) at: <https://territoriaq.com/2012/11/26/266/> [Accessed 8 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/283S-B89H>

Bailey, S., Pavanello, S., Elhawary, S. & O'Callaghan, S. 2009. *Early Recovery: an overview of policy debates and operational challenges*. London, Humanitarian Policy Group Working Paper, Overseas Development Institute. Available at: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5638.pdf> [Accessed 10 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Cultural Heritage Imaging. 2018. *Photogrammetry*. Available at: <http://culturalheritageimaging.org/Technologies/Photogrammetry/> [Accessed 17 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Z4YF-WWSW> <http://www.conflictrecovery.org/bin/dfid-conflictassessmentguidance.pdf> [Accessed 20 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/XFC9-4HMN>

Heritage Collections Council. 1998c. *reCollections: Caring for Collections Across Australia – Damage and Decay*. Canberra, Heritage Collections Council. Available at: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/3_damage_and_decay.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/527E-WB8U>

Historic England. 2018. *3D Laser Scanning for Heritage: Advice and Guidance on the Use of Laser Scanning in Archaeology and Architecture*, 3rd edition. London, Historic England. Available at: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/3d-laser-scanning-heritage/heag155-3d-laser-scanning.pdf/> [Accessed 17 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/YLM5-LQL2>

Inter-Agency Standing Committee Cluster Working Group on Early Recovery. 2006. *Implementing Early Recovery*. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/26FB981DE9BEE0E3852571C000560D35-iasc-earlyrecovery-jul2006.pdf> [Accessed 16 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/7BK3-8KFP>

Inter-Agency Standing Committee Cluster Working Group on Early Recovery. 2008. *Guidance note on Early Recovery, April 2008*. Geneva, Bureau for Crisis Prevention & Recovery United Nations Development Programme. Available at: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/crisis-prevention-and-recovery/guidance-note-on-early-recovery-cwger-april-2008.html> [Accessed 13 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/H9SG-6CTF>

Meskel, L. 2002. Negative Heritage and Past Mastering in Archaeology. *Anthropological Quarterly*, 75(3): 557–574. Available at: <https://canvas.brown.edu/courses/949664/files/47749506/download?wrap=1> [Accessed 7 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QZ4H-DCCX>

National Geographic Society. 2017. *GIS (Geographic Information System)*. Washington, DC, National Geographic Society. Available at: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/geographic-information-system-gis/> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/XU43-PRHP>

Spano, V. 2017. *Community involvement in post-disaster reconstruction: The Italian case of the city of L'Aquila*. Cottbus-Senftenberg, Brandenburg University of Technology. (Master's Thesis). Available at: https://www.academia.edu/36199562/COMMUNITY_INVOLVEMENT_IN_POST-DISASTER_RECONSTRUCTION_THE_ITALIAN_CASE_OF_THE_CITY_OF_LAQUILA [Accessed 4 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/27SU-S9UV>

Tandon, A., Pradhan, M., Hebatallah, A., Pradhananga, N. & Cotte, S. 2017. Building capacity for post-disaster recovery of museum collections in Nepal. In J Bridgland, ed. *ICOM-CC 18th Triennial Conference Preprints. Copenhagen, 4–8 September 2017*. Paris, International Council of Museums. Available at: https://www.iccom.org/sites/default/files/2017-12/tandon_pradhan_2017_building_capacity_for_pd_recovery.pdf [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3BXJ-NGT2>

Till, K.E. & Kuusisto-Arponen, A.K. 2015. Towards Responsible Geographies of Memory: Complexities of Place and the Ethics of Remembering. *Erdkunde*, (69/4): 291–306. Available at: http://eprints.maynoothuniversity.ie/9001/1/KT_erdkunde%202015.pdf [Accessed 5 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/H4BB-9XW9>

Tolles, E.L., Kimbro, E.E., & Ginell, W.S. 2002. *Planning and Engineering Guidelines for the Seismic Retrofitting of Historic Adobe Structures*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: https://getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/seismic_retrofitting.pdf [Accessed 13 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

United Nations. 2018. *Peacebuilding & The United Nations*. New York, United Nations Peacebuilding Support Office. Available at: <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml> [Accessed 7 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/62EJ-FPM2>

United Nations Development Programme. 2009. *Early Recovery, Vulnerability Reduction and Disaster Risk Reduction: A Contribution to the 2009 ISDR Global Assessment Report on Disaster R Reduction*. Geneva, Bureau for Crises Prevention and Recovery, United Nations Development Programme. Available at: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wINetgnLQhQJ:https://www.preventionweb.net/english/hyogo/gar/background-papers/documents/Chap5/thematic-progress-reviews/recovery/UNDPBCPR-ERT.doc+&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=my&client=firefox-b-ab> [Accessed 13 January 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/27P5-P7DA>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2016. *Nepal's museums re-opening post-earthquake*. Paris, UNESCO. Available at: <https://en.unesco.org/news/nepal-s-museums-re-opening-post-earthquake> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/BA5G-ZUNB>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) World Heritage Convention. 2018. *World Heritage Review*, 86. London, UNESCO. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002612/261275e.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/P8M5-GR53>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Build back better*. Geneva, PreventionWeb, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.preventionweb.net/english/professional/terminology/> [Accessed 16 January 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Calcal3D78-H6DJ>

United Nations Secretary-General. 2010. *Guidance Note of the Secretary General: United Nations Approach to Transitional Justice*. New York, UN Secretary-General. Available at: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf [Accessed 7 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/A8H5-DPTK>

United Nations World Commission on Environment and Development. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oxford, Oxford University Press. Available at: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [Accessed 19 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/U3SD-AKMZ>

Viviamolaq n.d. *Viviamolaq Homepage*. L'Aquila, Viviamolaq. Available (in Italian) at: <https://viviamolaq.blogspot.sg/> [Accessed 8 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Y8FT-6Y7S>

Termini

Abarquez, I. & Murshed, Z. 2004. *Field Practitioners' Handbook, Community-Based Disaster Risk Management*. Thailand, Asian Disaster Preparedness Center. Available at: <https://www.adpc.net/igo/category/ID428/doc/2014-xCSf71-ADPC-12handbk.pdf> [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/2PU2-V57Q>

Bailey, S., Pavanello, S., Elhawary, S. & O'Callaghan, S. 2009. *Early Recovery: an overview of policy debates and operational challenges*. London, Humanitarian Policy Group Working Paper, Overseas Development Institute. Available at: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5638.pdf> [Accessed 10 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/927F-UPE2>

Cockburn, A. 2001. *Writing Effective Use Cases*. New Jersey, Addison-Wesley. Available at: <http://alistair.cockburn.us/get/2465> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/8LKF-RYNJ>

Collections Trust 2018, *Accession Register*. London, Collections Trust. Available at: <https://collectionstrust.org.uk/resource/accession-registers/> [Accessed 12 July 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/J4GF-WHWN>

Cultural Heritage Imaging. 2018. *Photogrammetry*. Available at: <http://culturalheritageimaging.org/Technologies/Photogrammetry/> [Accessed 17 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/Z4YF-WWSW>

Department of the Interior. 2006. *Frequently Asked Questions about Contaminated Museum Collections*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.doi.gov/sites/doi.gov/files/migrated/museum/upload/Contaminated_Collections_FAQs.pdf [Accessed 20 December 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/DX5W-UJN8>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2009. *FEMA National US&R Response System Structural Collapse Technician Module 2a Shoring Basics*. Washington D.C. FEMA. Available at: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module2a.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency. 2017. *ICS Glossary*. Washington, DC, United States Department of Homeland Security. Available at: <https://training.fema.gov/emiweb/is/icsresource/assets/icsglossary.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CF9H-D462>

Dorge, V. & Jones, S.L. 1999. *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/emergency_plan.pdf [Accessed 14 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QZ7N-BRCK>

El-Habashi, A. 2016. Course Glossary. First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis. Unpublished course document, 2–29 June 2016, Washington, DC, International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) & the Smithsonian Institution.

Historic England. 2018. *3D Laser Scanning for Heritage: Advice and Guidance on the Use of Laser Scanning in Archaeology and Architecture*, 3rd edition. London, Historic England. Available at: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/3d-laser-scanning-heritage/heag155-3d-laser-scanning.pdf> [Accessed 17 April 2018].
Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/YLM5-LQL2>

Inter-Agency Standing Committee. 1994. Definition of Complex Emergencies. Inter-Agency Standing Committee Working Group XVIth Meeting, 30 November 1994, Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/WG16_4.pdf [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/973S-7TEU>

Inter-Agency Standing Committee. 2011. *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*. Washington, DC, The Brookings – Bern Project on Internal Displacement. Available at: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/Operational%20Guidelines.pdf> [Accessed 27 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85SP-6HKW>

Inter-Agency Standing Committee. 2012. *Humanitarian System-Wide Emergency Activation: Definition and Procedures*. Geneva, Inter-Agency Standing Committee. Available at: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/legacy_files/2.%20System-Wide%20%28Level%203%29%20Activation%20%2820Apr12%29.pdf [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CQU7-FLK2>

International Civil Defence Organisation. 2017. *Disasters*. Geneva, International Civil Defence Organisation. Available at: <http://www.icdo.org/en/disasters/> [Accessed 2 June 2017].

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2002. *ICOMOS International Cultural Tourism Charter, Principles and Guidelines for Managing Tourism at Places of Cultural and Heritage Significance*. Charenton-le-Pont, ICOMOS International Cultural Tourism Committee.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2010. *Project/Programme Planning Guidance Manual*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva. Available at: <http://www.ifrc.org/Global/Publications/monitoring/PPP-Guidance-Manual-English.pdf> [Accessed 8 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3Q8E-EU7M>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Complex/Man-Made Hazards: Complex Emergencies*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/about-disasters/definition-of-hazard/complex-emergencies/> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/X8XD-HBC6>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Contingency Planning*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/preparing-for-disaster/disaster-preparedness-tools/contingency-planning-and-disaster-response-planning/> [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/W2BZ-U92R>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2017. *Disaster and crisis management*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Available at: <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/disaster-management/> [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/WP7R-ELK8>

International Union for Conservation of Nature (IUCN). n.d. *Situation Analysis – An Approach and Method for Analysing the Context of Projects and Programme*. Gland, International Union for Conservation of Nature. Available at: http://cmsdata.iucn.org/downloads/approach_and_method.pdf [Accessed 9 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/EG6K-E3TQ>

Jamal, H. 2017. Frame Structures – Types of Frame Structures. *AboutCivil.org*. Available at: <https://www.aboutcivil.org/frame-structures-definition-types.html> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4KQE-XVQP>

Letellier, R. 2007. *Recording, Documentation, and Information Management for the Conservation of Heritage Places, Guiding Principles*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/guiding_principles.pdf [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QW3W-FA9U>

Levy, M. & Salvadori, M. 1992. *Why Buildings Fall Down: How Structures Fail*. London, W.W. Norton & Co. Available at: <https://civiltechnocrats.files.wordpress.com/2013/11/82003327-why-buildings-fall-down-how-structures-fail.pdf> [Accessed 16 November 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/B3XW-HJ4F>

Merriam-Webster. 2017. *Definition of Inventory*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/inventory> [Accessed 30 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/V2C8-YBA9>

Merriam-Webster. 2018a. *Definition of First Responder*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/first%20responder> [Accessed 18 February 2018].
Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6CW4-VCTE>

Merriam-Webster. 2018b. *Definition of Load*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/load> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3BWH-FSC4>

Merriam-Webster. 2018c. *Definition of Shore*. Springfield, Merriam-Webster, Incorporated. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/shore> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/QK5P-TLYX>

National Geographic Society. 2017. *GIS (Geographic Information System)*. Washington, DC, National Geographic Society. Available at: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/geographic-information-system-gis/> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/XU43-PRHP>

National Park Service. 2017. *Definitions – Preservation Maintenance*. Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Available at: https://www.nps.gov/dscw/definitionsdc_p.htm#preservmain [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/4EVW-LK9W>

Office of Disaster Management and Preparedness. 2013. *Damage Assessment*. Port of Spain, Government of the Republic of Trinidad and Tobago. Available at: <http://www.odpm.gov.tt/node/70> [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6PUJ-5Z24>

Oxford University Press. 2018a. *Definition of Damage*. Oxford Living Dictionary. Oxford, Oxford University Press. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/> [Accessed 20 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/5XGA-8SYQ>

Oxford University Press. 2018b. *Definition of Prioritize*. Oxford Living Dictionary. Oxford, Oxford University Press. Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/prioritize> [Accessed 23 June 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/2Z4V-2UKN>

Resource Planning and Development Commission. 2003. 'Understanding Heritage Assets'. *State of the Environment Tasmania 2003*. Hobart. Department of Justice, Government of Tasmania. Available at: <http://soer.justice.tas.gov.au/2003/copy/73/index.php> [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/CNS7-SZNA>

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Available at: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761ff/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Tolles, E.L., Kimbro, E.E., & Ginell, W.S. 2002. *Planning and Engineering Guidelines for the Seismic Retrofitting of Historic Adobe Structures*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute. Available at: https://getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/seismic_reetrofitting.pdf [Accessed 13 January 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6TCW-WUPX>

United Nations Department of Humanitarian Affairs. 1992. *Internationally agreed basic glossary of terms related to Disaster Management*. Geneva, United Nations Department of Humanitarian Affairs. Available at: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/004DFD3E15B69A67C1256C4C006225C2-dha-glossary-1992.pdf> [Accessed 2 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/F5AP-ACVD>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2009. *Framework for Cultural Statistics Handbook*, Quebec Canada, UNESCO Institute for Statistics. Available at: [Accessed 20 July 2020] Pastāvīgā

saite: <https://perma.cc/7PRG-8SMV>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris, UNESCO. Available at: <https://ich.unesco.org/en/convention> [Accessed 20 July 2020].

Pastāvīgā saite: <http://perma.cc/5ZXN-XCPV>

United Nations General Assembly. 2016. *Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction*. Geneva, United Nations. Available at: <http://www.preventionweb.net/publications/view/51748> [Accessed 22 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/TR42-CA9D>

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. 2009. *UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva, United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Available at: http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [Accessed 8 June 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/85M4-6TB9>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology – Build back better*. Geneva, PreventionWeb, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.preventionweb.net/english/professional/terminology/> [Accessed 16 January 2017],

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/3D78-H6DJ>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2017. *Terminology*. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: <https://www.unisdr.org/we/inform/terminology> [Accessed 5 May 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/L88V-8EBA>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. 2018. Words into Action Guidelines: Man-made and Technological Hazards. Practical considerations for Addressing Man-made and Technological Hazards in Disaster Risk Reduction. Geneva, United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Available at: https://www.unisdr.org/files/54012_manmadetechhazards.pdf [Accessed 29 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/6PKN-W9ND>

United Nations Secretary-General. 2010. *Guidance Note of the Secretary General: United Nations Approach to Transitional Justice*. New York, UN Secretary-General. Available at: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf [Accessed 7 April 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/A8H5-DPTK>

United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe. 2000. Terminology on Statistical Metadata. United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe Conference of European Statisticians Statistical Standards and Studies No. 53, Geneva, United Nations. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/coded_files/UNECE_TERMINOLOGY_STAT_METADATA_2000_EN.pdf [Accessed 27 April 2017].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/NG4Z-V7YE>

United Nations World Commission on Environment and Development. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oxford, Oxford University Press. Available at: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [Accessed 19 February 2018].

Pastāvīgā saite: <https://perma.cc/U3SD-AKMZ>

Atsauksmes

“Visvērtīgākais jaunās rokasgrāmatas un tai pievienoto ieteikumu aspekts ir šo materiālu praktiskais pielietojums. Neskaitāmi padomi par kultūras mantojuma dokumentēšanu, glābšanu un stabilizēšanu aizpilda plaisu starp ārkārtas situāciju plānošanu un reāliem glābšanas darbiem pēc katastrofām.”

— *Korine Vegnere (Corine Wegener), Smitsona kultūras glābšanas iniciatīvas direktore*

“...šī rokasgrāmata palīdzēs informēt par manu darbu un īstenot mūsu misiju patīkamākā, iekļaujošākā un efektīvākā veidā.”

— *Semjuels Franko Arke (Samuel Franco Arce), Regional Alliance of ICOM for Latin America and the Caribbean, ICOM Disaster Risk Management Committee, Blue Shield Guatemala*

“... Integrējot gan materiālo, gan nemateriālo mantojumu vienotā metodoloģijā un, jo īpaši, pieskaņojot to humānās palīdzības organizāciju praksei un terminoloģijai... šis jaunais resurss ievērojami veicinās UNESCO 2015. gada kultūras stratēģijas īstenošanu ārkārtas situācijās un noteikti kļūs par ļoti noderīgu instrumentu praktiķiem un kultūras mantojuma iestādēm visā pasaulē.”

— *Meštilda Roslere (Mechtild Rössler), UNESCO Kultūras mantojuma nodaļas direktore un Pasaules mantojuma centra direktore*

“Esmu pārliecināts, ka šis materiāls papildinās pieejamo zināšanu kopumu un sekmēs gan praktiķu, gan akadēmiķu darbu. Šādu izdevumu izstrāde liecina par cieņu pret mantojumu, ko iedvesmojis cilvēcīgums, ļaujot mums izprast pagātnes daudzveidību un sekmēt radošumu nākamajās paaudzēs.”

— *Ričards Kurins (Richard Kurin), Smitsona Institūta pētnieks*

“2017. gadā pirmo reizi Sīrijā organizēju kursu par pirmo palīdzību kultūras mantojumam. Tam ir bijusi liela ietekme uz Homsas pilsētas speciālistiem, jo tajā tika uzsvērtā kultūras mantojuma iestāžu un profesionāļu nozīmīgā loma krīzes situācijās. Viņi mainīja savus uzskatus par mantojuma lomu miera stiprināšanā mūsu sabiedrībā. Pēc tam daudzas organizācijas lūdza atkārtot šo mācību kursu citās Sīrijas pilsētās. Nākamais solis ir rokasgrāmatas un ieteikumu izmantošana, lai stabilizētu mantojumu Homsas pilsētas vēsturiskajā daļā. Konflikts Sīrijā kādu dienu beigsies, un es uzskatu, ka ar šī materiāla palīdzību mēs audzēsim apziņu un pārliecību par to, kā atgūt Sīrijas kultūras mantojuma skaistumu.”

— *Lama Abuda (Lama Abboud), Sīrijas kultūras mantojuma speciāliste un pirmās palīdzības sniegšanas pasniedzēja*

#culturecannotwait

© ICCROM, Prince Claus Fund for Culture and Development, Cultural Emergency Response, ICOMOS Latvia, 2024

ISBN 978-92-9077-345-0

ISBN 978-92-9077-345-0

9 789290 773450 >

PIRMĀ PALĪDZĪBA KULTŪRAS MANTOJUMAM KRĪZES APSTĀKĻOS

Rokasgrāmata |

